

Τιμωρία και Σωφρονισμός

Η εξέλιξη του χώρου στην αρχιτεκτονική
των φυλακών και η επιρροή του στον
ψυχισμό των κρατουμένων

Γαβριλάκης Γιώργος
Πανουτσοπούλου Μαρία

Τιμωρία και Σωφρονισμός

	Τιμωρία και Σωφρονισμός	
	<p>Η εξέλιξη του χώρου στην αρχιτεκτονική των φυλακών και η επιρροή του στον ψυχισμό των κρατουμένων</p> <p>Γαβριλάκης Γιώργος Πανουτσοπούλου Μαρία</p>	
	<p>Επιβλέπων καθηγητής: Τσάρας Γιάννης</p>	
	<p>Πολυτεχνείο Κρήτης Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών</p> <p>Ιούνιος 2025</p>	

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

09	1. Εισαγωγή
10	1.1 Περιγραφή θέματος
10	1.2 Ερευνητικά ερωτήματα
11	1.3 Μέθοδος
11	1.4 Keywords
13	2. Σκλαβιά και Μαστίγωμα
14	2.1 Η χρήση της τιμωρίας στους εγκληματίες
18	2.2 Η πρώτη εμφάνιση μπουντρουμιών
22	2.3 Μεσαίωνας, Διαφωτισμός και θάλαμοι βασανιστηρίων
25	3. Από το Τιμωρώ στο Σωφρονίζω
26	3.1 Η πρώτη φυλακή στον κόσμο
34	3.2 Η επιρροή του Cesare Beccaria στην αλλαγή του ποινικού δικαίου
39	4. Όταν τα κελιά γίνονται μηχανισμοί
40	4.1 Τα θεμέλια των σύγχρονων φυλακών (εκφρασμένα από τον John Howard)
44	4.2 Η ουτοπία του τέλειου εγκλεισμού (βασισμένη στο όραμα του Jeremy Bentham)
52	4.3 Βουβός εγκλεισμός
66	4.4 Τυπολογίες
83	5. Όταν ο χώρος θεραπεύει
84	5.1 Το πρωτοποριακό παράδοξο της Αυστρίας
90	5.2 «Φυλακή ξενοδοχείο»
102	5.3 Αυτόνομη κοινότητα
111	6. Συμπέρασμα της έρευνας
112	6.1 Συμπέρασμα
115	7. Πηγές
116	7.1 Βιβλιογραφικές και διαδικτυακές πηγές
128	7.2 Πηγές εικόνων

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1.1 Περιγραφή θέματος

Η παρούσα εργασία πραγματεύεται την ιστορική εξέλιξη του θεσμού της φυλάκισης και την μετάλλαξη του μέσα από κοινωνικές, νομικές και αρχιτεκτονικές ζυμώσεις. Κεντρικός πυλώνας της μελέτης αποτελεί η διερεύνηση της σχέσης ανάμεσα στους χώρους εγκλεισμού, τις πρακτικές τιμωρίας, αλλά και σωφρονισμού, εστιάζοντας ιδιαίτερα στον ψυχισμό των κρατουμένων και το πως αυτός επηρεάζεται από τον αρχιτεκτονικό σχεδιασμό.

Αναλύονται μορφές ποινής και κράτησης από την αρχαιότητα έως τον σύγχρονο Δυτικό κόσμο, με ιδιαίτερη έμφαση στην μετάβαση από τις σωματικές και δημόσιες μορφές τιμωρίας, προς ένα περισσότερο ανθρωποκεντρικό και μεταρρυθμιστικό μοντέλο σωφρονισμού. Μέσα από παραδείγματα παλαιότερων και νεότερων δομών κράτησης, αναδεικνύονται οι πολυεπίπεδες επιπτώσεις που φέρουν ο αρχιτεκτονικός σχεδιασμός και η χωρική διαρρύθμιση των φυλακών στη σωματική ακεραιότητα και την ψυχική υγεία των εγκλείστων.

Η εργασία θέτει ως κύριο προβληματισμό το κατά πόσο οι σύγχρονες μορφές εγκλεισμού υπηρετούν ουσιαστικά τον σωφρονιστικό σκοπό ή αν συνεχίζουν να λειτουργούν ως μηχανισμοί κοινωνικού αποκλεισμού, αναπαράγοντας δομές επιτήρησης, πειθάρχησης και εκφοβισμού.

1.2 Ερευνητικά ερωτήματα

1. Τι θεωρείται αποτελεσματικός εγκλεισμός;
2. Πως εμφανίζεται και εξελίσσεται ανά τους αιώνες η έννοια της τιμωρίας σε εγκλεισμό;
3. Ποιες είναι οι κύριες τυπολογίες φυλακών που σχεδιάστηκαν με βάση τα ζητούμενα της εκάστοτε εποχής;
4. Πως ορίστηκαν οι κύριες διαχρονικές τυπολογίες φυλακών;
5. Πως επηρεάζει η διαρρύθμιση και η αρχιτεκτονική των φυλακών τη σωματική υγεία και την ψυχική υπόσταση των εγκλείστων;
6. Θεωρείται το σύγχρονο σύστημα κράτησης αποτελεσματικός εγκλεισμός;

1.3 Μέθοδος

Το ερευνητικό υλικό συγκεντρώθηκε μέσω εκτεταμένης βιβλιογραφικής έρευνας, η οποία περιλάμβανε τη μελέτη ακαδημαϊκών συγγραμμάτων, του 2000 και έπειτα, επιστημονικών άρθρων και αξιόπιστων διαδικτυακών πηγών. Για την εύρεση αυτών των πηγών χρησιμοποιήθηκαν λέξεις κλειδιά όπως: φυλακή, εγκλεισμός, σχεδιασμός, απομόνωση, σωφρονισμός και ψυχισμός. Για την ανάλυση του θέματος υιοθετήθηκε η ερμηνευτική ερευνητική μέθοδος, με στόχο την απάντηση των ερευνητικών ερωτημάτων.

Η προσέγγιση βασίστηκε στη μελέτη της ιστορικής εξέλιξης του θεσμού του εγκλεισμού, με ιδιαίτερη έμφαση στις κοινωνικές, νομικές και αρχιτεκτονικές μεταβολές που οδήγησαν στις σύγχρονες μορφές σωφρονιστικών δομών. Ελήφθησαν υπόψη θεωρητικές συμβολές και συμπεράσματα ερευνητών από συναφή επιστημονικά πεδία, προκειμένου να κατανοηθεί η πολυπλοκότητα του φαινομένου και η πολυεπίπεδη σχέση μεταξύ χώρου, ποινής και ψυχισμού.

1.4 Keywords

Αρχιτεκτονική εγκλεισμού, Φυλακή, Τιμωρία, Σωφρονισμός, Απομόνωση, Εξέλιξη Ψυχολογία, Δυτικός κόσμος

Σκλαβιά και Μαστίγωμα

2.1 Η χρήση της τιμωρίας στους εγκληματίες

Εικ.2.1 Τμήμα του Βιβλίου των Νεκρών που δείχνει το ζύγισμα της καρδιάς στο Duat (κάτω κόσμο) χρησιμοποιώντας το φτερό της θεάς Maat ως μέτρο στην ισορροπία.

Η λειτουργία των φυλακών, υπό την έννοια του σωφρονισμού ή της τιμωρίας, διαμορφώθηκε τον 18ο αιώνα μ.Χ. Μέχρι τότε οι πρώτοι πολιτισμοί χρησιμοποιούσαν τη φυλακή ως προσωρινό χώρο κράτησης πριν την επιβολή των τελικών ποινών, που τις περισσότερες φορές ήταν σκλαβιά, σωματική τιμωρία ή και θάνατος^{1,2}.

Οι παλαιότερες καταγραφές για την ευρεία χρήση των φυλακών προέρχονται περίπου από το 2.000 π.Χ. στις περιοχές της Αιγύπτου και της Μεσοποταμίας. Περιγράφονται ως «σκοτεινά και ακάθαρτα μέρη, όπου ακόμα και η αναπνευστικές δυσκολίες

ήταν χαρακτηριστικές»³. Η κοινωνία της αρχαίας Αιγύπτου περιστρεφόταν γύρω από την έννοια του «Maat», η οποία περιλάμβανε όλες τις πτυχές της ανθρώπινης ύπαρξης και του σύμπαντος, δηλαδή την αρμονία, την αλήθεια και τη δικαιοσύνη (Εικ.2.1). Συνεπώς η χρήση της τιμωρίας ήταν ένα βασικό στοιχείο για να διατηρηθεί η ισορροπία στη καθημερινότητα των Αιγυπτίων⁴.

Η απόλυτη «δικαστική» εξουσία ήταν στα χέρια του Φαραώ⁵ και αμέσως μετά από αυτόν σε ιεραρχία βρισκόταν ο djet, ο οποίος θεωρούνταν ο ανώτερος δικαστής. Ωστόσο, μέχρι τη περίοδο του Μεσαίου Βασιλείου (2040-2181π.Χ.) τις περισσότερες υποθέσεις τις αναλάμβαναν ιερείς οι οποίοι επικαλούνταν τον θεό και κατέληγαν σε ετυμηγορία χωρίς να βασιστούν απαραίτητα σε αντικειμενικά στοιχεία. Έπειτα τη θέση τους πήραν επαγγελματίες δικαστές και επικράτησε η λογική του δικαστικού συστήματος⁴. Οι τιμωρίες που επέβαλαν εκτελούνταν δημόσια με σκοπό τον εξευτελισμό του εγκληματία, αλλά κυρίως τον παραδειγματισμό του λαού. Συνήθως αυτές ήταν ξυλοδαρμός, ακρωτηριασμός, η καταναγκαστική εργασία, που θεωρούνταν καταλληλότερη καθώς δημιουργούσε εργατικό δυναμικό, από ότι η φυλάκιση και η θανατική ποινή. Σχεδόν όλα τα νομικά κείμενα προέρχονται από το τέλος του Νέου Βασιλείου (1550-1069π.Χ.) λόγω των κοινωνικών και πολιτικών ταραχών της εποχής⁵.

Παρόλα αυτά ο πρώτος γραπτός νομικός κώδικας που έχει υπάρξει είναι ο κώδικας του Χαμουραμπί (Εικ.2.3), που ανακαλύφθηκε το 1901. Ήταν λαξευμένος σε μια πέτρινη στήλη από διορίτη (Εικ.2.2) και χρονολογείται γύρω στο 1792-1750 π.Χ. οπότε βασίλεψε ο πρωτόπυρος νομοθέτης βασιλιάς Χαμουραμπί των Βαβυλωνίων.

Βασικός σκοπός του κώδικα ήταν να διατηρηθεί η δικαιοσύνη στις κοινωνικές τάξεις των Βαβυλωνίων (ιδιοκτησιακή τάξη, ελεύθερους και σκλάβους)⁶, ενώ ήταν τόσο διευρυμένος ώστε αναφερόταν μέχρι και για τη θέση της γυναίκας ως ελεύθερη και αξιοπρεπής⁷. Οι 282 κανόνες του είχαν ως αρχή τον «οφθαλμόν αντί οφθαλμού» και στηρίζεται στην παραδοχή ότι οποιοσδήποτε είναι αθώος μέχρι την απόδειξη του αντιθέτου⁸. Από το 3000 π.Χ. έως και το 400 π.Χ. οι Βαβυλώνιοι χρησιμοποιούσαν φυλακές για μικρό παραβάτες και οφειλότες. Το πιο σύνθετο για τιμωρία ήταν ο εξωραϊσμός, ακρωτηριασμός ή και η εκτέλεση. Η νομοθεσία του Χαμουραμπί θεωρείται η αρχή και η ραχοκοκαλιά των δικαίων που ακολούθησαν σε πολλούς πολιτισμούς μεταγενέστερα στον κόσμο, τουλάχιστον για τα επόμενα χίλια πεντακόσια χρόνια⁹.

Εικ.2.2 Η στήλη του Χαμουραμπί από διορίτη.

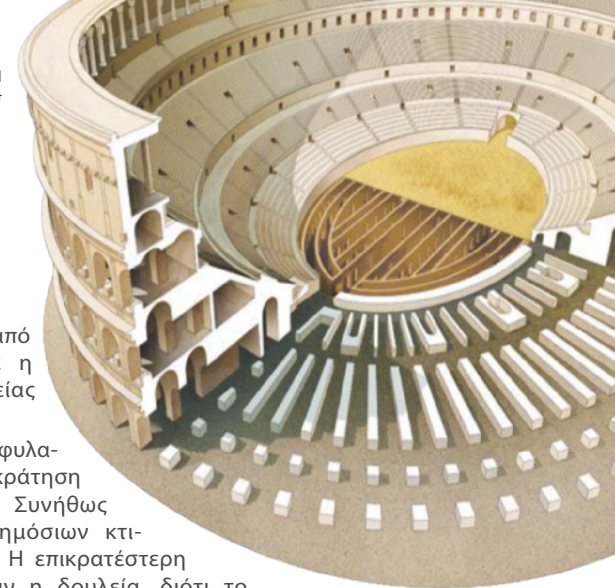
Εικ.2.3 Ο κώδικας του Χαμουραμπί

¹Prison History, *History of Prisons*, ανακτήθηκε 19 Μαΐου 2023, από <http://www.prisonhistory.net/prison-history/history-of-prisons/>
²Winfried Reeb (1988), *Φυλακές και Αρχιτεκτονική*. Η αναζήτηση για τον ιδανικό τρόπο εξόντωσης, μετάφραση Πάνος Πικραμένος, εκδ. αμχανία, σελ. 6
³Τριανταφυλλίδης, Γ. (1964). *Η αρχιτεκτονική των φυλακών*: από πλευράς κοινωνικής, πολεοδομικής και κτιριολογικής, σελ. 18
⁴ETP team, *Crime and Punishment in Ancient Egypt*, ανακτήθηκε 19 Μαΐου 2023, από <https://www.egypttourportal.com/blog/egyptian-civilization/crime-punishment-in-ancient-egypt/>
⁵Asor, *Crime and Punishment in Pharaonic Egypt*, ανακτήθηκε 19 Μαΐου 2023, από <https://www.asor.org/anetoday/2016/01/crime-and-punishment-in-pharaonic-egypt/>

⁶History.com editors, *Code of Hammurabi*, ανακτήθηκε 19 Μαΐου 2023, από <https://www.history.com/topics/ancient-middle-east/hammurabi>
⁷*Babylonian law*, ανακτήθηκε 19 Μαΐου 2023, από wikipedia https://en.wikipedia.org/wiki/Babylonian_law
⁸History.com editors, *Code of Hammurabi*, ανακτήθηκε 19 Μαΐου 2023, από <https://www.history.com/topics/ancient-middle-east/hammurabi>
⁹John Roberts, *History of Prisons*, ανακτήθηκε 19 Μαΐου 2023, από <https://law-journals-books.vlex.com/vid/history-of-prisons-51759106>

Εικ.2.6 Τρισδιάστατη τομή του Κολοσσαίου

Στον Αρχαίο Ελληνικό πολιτισμό επικρατούσε αναρχία κατά τη διάρκεια των Σκοτεινών αιώνων (1200-900π.Χ.) καθώς δεν είχαν συνταχθεί νόμοι να διατηρούν την τάξη και ο κάθε πολίτης έπαιρνε το Νόμο στα χέρια του. Αυτή η συνθήκη οδήγησε στους υπερβολικά σκληρούς Δρακόντειους νόμους, το 620 π.Χ.¹⁰, που συνήθως η τιμωρία ήταν θάνατος. Εξαιτίας αυτού ο Σόλων θέσπισε νέους νόμους και ένα νέο δικαστικό σύστημα¹¹. Για πρώτη φορά, στην Ελλάδα, προβλέπονται νόμοι που προστατεύουν τις γυναίκες.

Στο νέο αυτό δικαστικό σύστημα δεν υπήρχαν επαγγελματίες δικαστές και δικηγόροι, πάρα μόνο το κοινό-ένορκος οι οποίοι ακούν τις δύο αντίδικες πλευρές και αποφασίζουν με ψηφοφορία το αποτέλεσμα, την ίδια στιγμή¹². Η πιο συχνή τιμωρία της εποχής ήταν το χρηματικό πρόστιμο¹³, έπειτα η εξορία και υπήρχαν λίγες περιπτώσεις φυλάκισης σε απομακρυσμένους χώρους από την πόλη τους οποίους μπορούσαν να επισκεφτούν συγγενείς και φίλοι¹⁴. Εκτός από αυτά, στις πιο ακραίες περιπτώσεις, υπήρχε και η θανατική ποινή η οποία εκτελούνταν με έμμεσο τρόπο (θάνατος πίνοντας κώνειο, όπως στην περίπτωση του Σωκράτη) (Εικ.2.4), έτσι ώστε αυτοί που παρευρίσκονταν στην εκτέλεση να μην χαρακτηρίζονταν δολοφόνοι¹⁵.

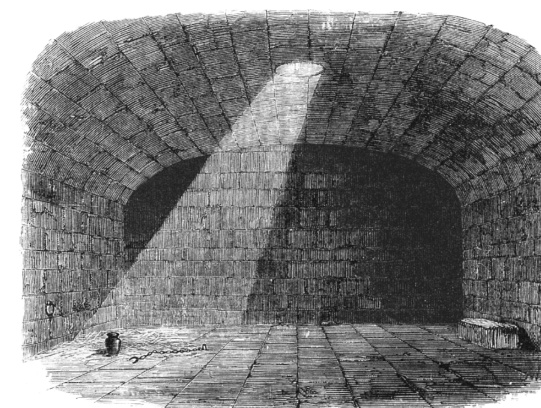
Αξιοσημείωτο είναι ότι, ο Πλάτων (427-347π.Χ.) (Εικ.2.5) είναι ο πρώτος που αναζητά το ιδανικό σύστημα φυλακών. Στο σχέδιο του αναφερόταν στην διαφορετική αντιμετώπιση τρόπου κράτησης που θα πρέπει να έχουν οι ανήλικοι, οι μικροί εγκληματίες και οι βαρυνόμενοι¹⁶.

Εικ.2.5 Προτομή του Πλάτωνα

Το πλάνο αυτό δεν υλοποιήθηκε ποτέ από τους αρχαίους Έλληνες, αλλά αποτέλεσε η αρχή των κλιμακωτών επιπέδων ασφαλείας για τα σύγχρονα σωφρονιστικά συστήματα¹⁷.

Οι πρώτες ενδείξεις για τη χρήση των φυλακών ως μορφή τιμωρίας και όχι μόνο για κράτηση εμφανίζονται στη Ρωμαϊκή αυτοκρατορία. Συνήθως χρησιμοποιούσαν τα υπόγεια γνωστών δημόσιων κτιρίων και λατομείων για χώρους εγκλησμού. Η επικρατέστερη τιμωρία έναντι της θανατικής ποινής, ήταν η δουλεία, διότι το κράτος μπορούσε να εκμεταλλευτεί αυτούς τους ανθρώπους ως εργατικό δυναμικό από τη στιγμή που δεν είχαν κανένα απολύτως δικαίωμα^{18,19}. Ο χώρος της εξαναγκαστικής εργασίας τους ονομαζόταν «Ergastulum» στον οποίο οι σκλάβοι δούλευαν όλη μέρα αλυσοδεμένοι²⁰. Επίσης τους χρησιμοποιούσαν και ως μέσο διασκέδασης κάνοντας τους να μονομαχούν μεταξύ τους ή με θηρία σε αρένες. Ένα από τα γνωστότερα κτίρια με αυτή τη χρήση και με χώρους κράτησης εγκληματιών στο υπόγειο του ήταν το Κολοσσαίο της Ρώμης (Εικ.2.6) γεγονός που αναφέρεται και στην καινή διαθήκη²¹. Οι Ρωμαίοι πολίτες, σε αντίθεση με τους υπόλοιπους λαούς της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας, δεν μπορούσαν να καταδικαστούν σε θάνατο, παρά μόνο σε περιπτώσεις προδοσίας, ενώ οι ποινές που μπορούσαν να τους επιβληθούν ήταν πρόστιμα, εξορία ή σκλαβιά²². Κατά την διάρκεια την πρώτης χιλιετίας π.Χ. στη Ρώμη κατασκευάστηκε η πρώτη σειρά από υπόγεια μπουντρούμια, που ονομάστηκαν Mamertine (Εικ.2.7), κάτω από την εκκλησία Saint Giuseppe dei Falegnami²³.

Εικ.2.7 Το μπουντρούμι Memartine

¹⁰Ancient Greece Facts.com, *Ancient Greek Punishments for Crimes*, ανακτήθηκε 19 Μαΐου 2023, από https://ancientgreecefacts.com/greek-punishments/?utm_content=cmp-true

¹¹Mintage world, *Punishments in Ancient Greek*, ανακτήθηκε 19 Μαΐου 2023, από <https://www.mintageworld.com/media/detail/5302-punishments-in-ancient-greek/>

¹²Ο.Π. (10)

¹³John Roberts, *History of Prisons*, ανακτήθηκε 19 Μαΐου 2023, από <https://law-journals-books.vlex.com/vid/history-of-prisons-51759106>

¹⁴Babylonian law, ανακτήθηκε 19 Μαΐου 2023, από [wikipedia https://en.wikipedia.org/wiki/Babylonian_law](https://en.wikipedia.org/wiki/Babylonian_law)

¹⁵Winfried Reeb (1988), *Φυλακές και Αρχιτεκτονική: Η αναζήτηση για τον ιδανικό τρόπο εξόντωσης*, μετάφραση Πάνος Πικραμένος,

εκδ. αμηνανία, σελ. 5, 6

¹⁶Joshob Brouwers, *The death penalty in Athens*, ανακτήθηκε 19 Μαΐου 2023, από <https://www.joshobrouwers.com/articles/death-penalty-classical-athens/>

¹⁷Prison History, *History of Prisons*, ανακτήθηκε 19 Μαΐου 2023, από <http://www.prisonhistory.net/prison-history/history-of-prisons/>

¹⁸Παπακώστα Άρτεμις (2022), *Μελετώντας τον εγκλεισμό: η περίπτωση της φυλακής και της αρχιτεκτονικής σωφρονιστικών ιδρυμάτων*, ερευνητική εργασία, ΑΠΘ, ΙΚΕΕ, ανακτήθηκε 19 Μαΐου 2023, από https://ikee.lib.auth.gr/record/338109?ln=el&fbclid=IwAR0KqO5Mrvx9lOQiiim1f9HMcEd_0n9AmdL2Aa1Sv7XTtoxhPkcwYUkBD8

¹⁹Ο.Π. (17)

²⁰Κανλής Αθανάσιος (2022), *Αρχιτεκτονικός σχεδιασμός σωφρονιστικών ιδρυμάτων*, ερευνητική εργασία, ΑΠΘ, ΙΚΕΕ, ανακτήθηκε 19 Μαΐου 2023, από https://ikee.lib.auth.gr/record/345545?ln=el&fbclid=IwAR0KqO5Mrvx9lOQiiim1f9HMcEd_0n9AmdL2Aa1Sv7XTtoxhPkcwYUkBD8

²¹Ο.Π. (13)

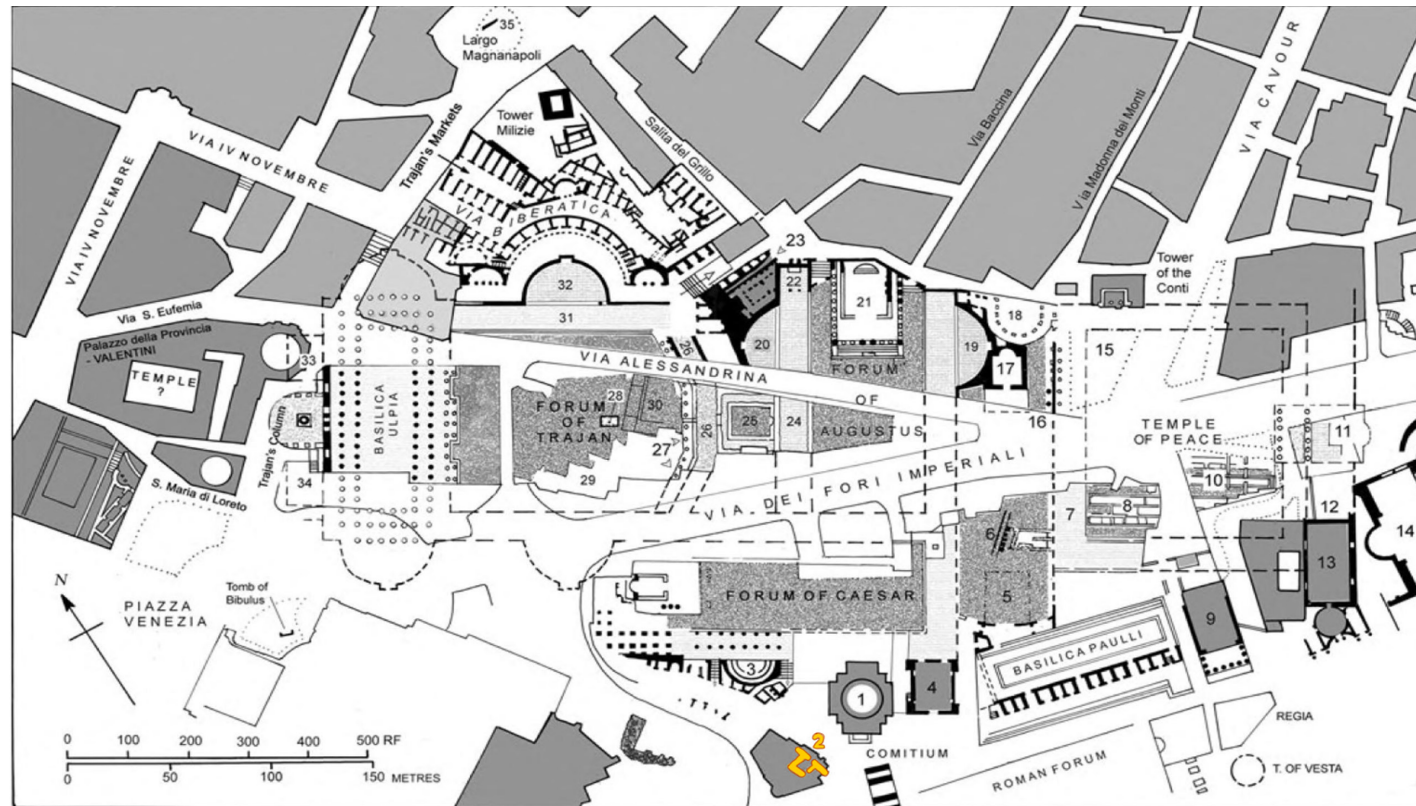
²²Linda Alchin, *Poman Punishment*, ανακτήθηκε 19 Μαΐου 2023, από <http://www.tribunesandtriumphs.org/roman-life/roman-punishment.htm>

²³Ο.Π. (13)

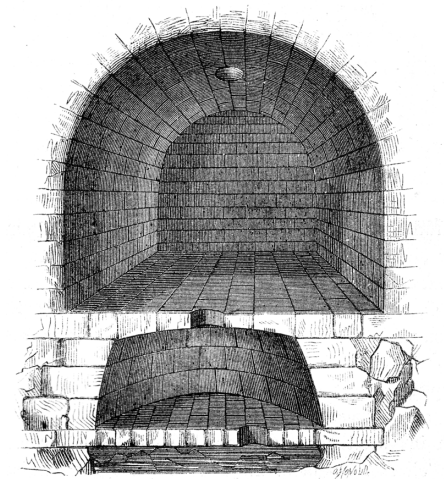
2.2 Η πρώτη εμφάνιση μπουντρουμιών

Η Mamertine (Ιταλικά: Mamertino) είναι η μόνη γνωστή κρατική φυλακή που χρονολογείται στον 7ο αιώνα π.Χ. στην Ρώμη. Παρόλο που υπήρχαν και άλλοι χώροι κράτησης αυτή θεωρείται το μόνο κτίριο που κτίστηκε εξ αρχής για αυτό το σκοπό²⁴. Βρίσκεται στους πρόποδες του λόφου του Καπιτωλίου απέναντι από το Φόρουμ (Forum)(Εικ.2.8). Ήταν φυλακή προσωρινής κράτησης και δεχόταν κρατούμενους υψηλού επιπέδου που προορίζονταν για εκτέλεση^{25,26}. Είναι γνωστή ως ο χώρος Κράτησης των αποστόλων Πέτρου και Παύλου²⁷.

Εικ.2.8
Η κεντρική θέση της Mamertine σε σχέση με το forum της Ρώμης

- 1 SS. Luca e Martina
- 2 Carcer ('Mamertine' Prison)
- 3 Luxury latrine of Caesar's Forum
- 4 Senate House
- 5 Foundations of an unfinished temple
- 6 Medieval street and porticoed house front (C9)
- 7 Temple of Peace, W. corner
- 8 Temple of Peace, footings of structures in square
- 9 Temple of Divus Antoninus
- 10 Temple of Peace, more of square
- 11 Temple of Peace, main hall
- 12 Hall of Marble Plan
- 13 SS Cosma e Damiano
- 14 New Basilica (of Maxentius/Constantine)
- 15 Park (N. corner Temple of Peace)
- 16 'Le Colonnacce' (Forum of Nerva)
- 17 Temple of Minerva
- 18 Porticus Absidata
- 19/20 Exedras of Augustus' Forum
- 21 Temple of Mars Ultor
- 22 Hall of colossal statue
- 23 House of the Knights of St John
- 24 Forum of Augustus, NW porticus
- 25 Sunken courtyard (Trajanic)
- 26 Marble street (Trajanic)
- 27 SE porticus of Trajan's Forum
- 28 Base of statue of Trajan
- 29 Medieval housing (C13-C14)
- 30 Medieval hospital (C13)
- 31 Porticus of Trajan's Forum
- 32 Exhedra of Trajan's Forum
- 33-34 'Trajan's Libraries'
- 35 Republican city gate

Εικ.2.9
Το θολωτό μπουντρούμι Carcer, κατασκευή του Ancus Marcius

Η φυλακή χωρίζεται σε 2 υπόγεια μπουντρούμια το ένα κάτω από το άλλο. Το πρώτο κατασκευάστηκε από τον βασιλιά Ancus Marcius το 640 π.Χ.²⁸ και ονομαζόταν Carcer (Εικ.2.9). Ο ιστορικός Τίτος Λίβιος (59 π.Χ.-17 μ.Χ.) γράφει πως ο βασιλιάς στην προσπάθεια του να επαναφέρει την τάξη στον συνεχώς αυξανόμενο πληθυσμό της Ρώμης, χτίζει αυτήν την θολωτή φυλακή για να δημιουργήσει το αίσθημα φόβου με σκοπό να επιβληθεί στους πολίτες της Ρώμης²⁹. Η Mamertine λοιπόν δημιουργήθηκε για να δηλώσει την εξουσία του, την οποία σφράγιζε με την «πομπή του θριάμβου». Πομπή ονομαζόταν η περιφορά των ηττημένων γύρω από το φόρουμ με τελική στάση την φυλακή (Εικ.2.10) και τη θανάτωση του αιχμάλωτου αρχηγού εντός αυτής³⁰. Έτσι έγινε με τον Γαλάτη αρχηγό Vercingetorix το 46 π.Χ.³¹.

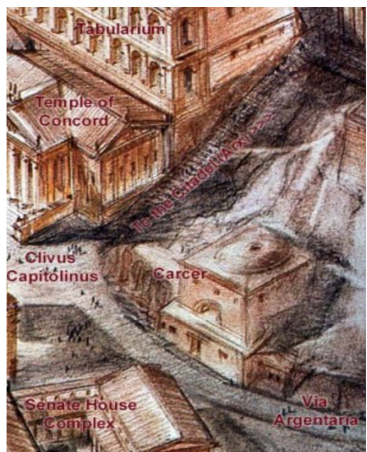
²⁴Peter J. Aicher (2004), *Rome Alive: A source-guide to the ancient city volume I*, εκδ. Bolchazy-Carducci Publishers, σελ. 55, 70
²⁵Roma-Quadrata, *Tullianum*, ανακτήθηκε 24 Αυγούστου 2023, από http://www.roma-quadrata.com/tullianum.html?fbclid=IwAR1yPEEDZRktyQIWyV0Dcwy41YQqBf05Kde_H1GRa20vh-CVOghrCeEh7Y
²⁶Colosseumrome tickets, *Mamertine Prison*, ανακτήθηκε 24 Αυγούστου 2023, από https://colosseumrometickets.com/mamertine-prison/?fbclid=IwAR0eDUiFC6S6f2SademQK89YXdxRh6WnsW7h_dC3N9SQ2_DJ5GWMKxRZZZQ
²⁷Nick Squires, *Archeologists find evidence of St Peter's prison*, ανακτήθηκε 24 Αυγούστου 2023, από <https://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/7852507/Archeologists-find-evidence-of-St-Peters-prison.html?fbclid=IwAR3F9h9nxtAd0l3bObE40SfVGeYecfRgWB0LwrCiCblddlqRNMfFhdSwzo>

²⁸Martha Marks, *The Dreadful Carcer*, ανακτήθηκε 24 Αυγούστου 2023, από https://www.marthamarks.com/carcer-tullianum/?fbclid=IwAR13uLc1E3CdXVq9pprt9cWp-hZGEC_xlPAE3y49XSLwywBU0bvMzi77IUJ

²⁹Ο.Π. (24)

³⁰Bernard Harcourt, *A Dispatch from Rome: The Mamertine Prison*, διάλεξη, College de France at Columbia (2015), Foucault 13/13, ανακτήθηκε 24 Αυγούστου 2023, από https://blogs.law.columbia.edu/foucault1313/2015/10/17/the-mamertine-prison-a-dispatch-from-rome/?fbclid=IwAR2caqggHeuHax9MHWZPZgNwAAMf1w2085bRDx_3JlcnTSxMolkHcKRDys

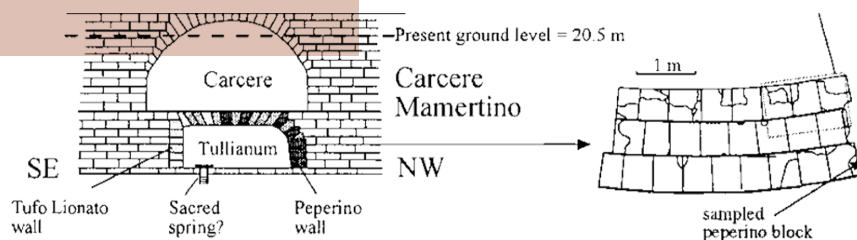
³¹Amanda Claridge (2010), *Rome: An Oxford archaeological guide*, εκδ. Oxford University, σελ. 162

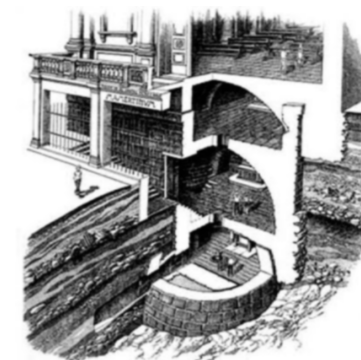
Εικ.2.10 Προοπτική απεικόνιση της Mamemartine στον λόφο του καπιτωλίου

Το 550 π.Χ. γίνεται επέκταση της φυλακής από τον βασιλιά Servius Tullius³² που κατασκευάζει το δεύτερο μπουντρούμι κάτω από το Carcer και βρισκόταν 12 πόδια από την επιφάνεια του εδάφους. Το ονόμασε Tullianum (Εικ.2.13) και οι ιστορικοί υποστηρίζουν ότι η ονομασία του δόθηκε λόγω της πηγής νερού, στα λατινικά tullius, που υπήρχε μέσα στο κελί³³. Έγινε γνωστό ως θάλαμος θανάτου³⁴ διότι εκεί μετά την κράτηση εκτελούσαν τους εχθρούς του κράτους με στραγγαλισμό ή αποκεφαλισμό. Τα πτώματα πετάγονταν σε έναν υπόνομο, εντός του Tullianum, τον Cloaca Maxima ο οποίος οδηγούσε στον ποταμό Τίβερη³⁵. Η είσοδος στο μπουντρούμι γινόταν μόνο μέσω μιας ακανόνιστης τρύπας στην οροφή του κελιού, διαμέτρου 70 εκατοστών (Εικ.2.12). Από αυτή οι φύλακες περνούσαν τρόφιμα στους κρατούμενους και αποτελούσε τη μοναδική πηγή φωτός και αέρα³⁶.

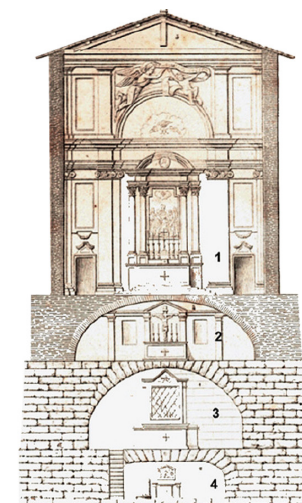
Γλαφυρή περιγραφή της κατάστασης του Tullianum δίνει ο Ρωμαίος ιστορικός Sallust (86-34 π.Χ.) «Στη φυλακή υπάρχει ένα μέρος που ονομάζεται Tullianum, περίπου δώδεκα πόδια είναι ένα δωμάτιο με πέτρινη θολωτή οροφή. Η όψη του είναι αποκρουστική και τρομακτική από την παραμέληση, το σκοτάδι και τη δυσωδία είναι ένα εντελώς τρομαχτικό θέαμα»³⁷.

Εικ.2.11 Τα υλικά και η τεχνική κατασκευής του Tullianum

Εικ.2.12 Τρισδιάστατη απεικόνιση και τομή της Mamemartine

1. Εκκλησία του Αγίου Ιωσήφ των ξυλουργών
2. Παρεκκλήσι του Αγίου Εσταυρωμένου
3. Μπουντρούμι Carcer
4. Μπουντρούμι Tullianum

Εικ.2.13 Τομή της Mamertine το 550 π.Χ.

Αυτά τα 2 μπουντρούμια έχουν κατασκευαστεί με υλικά που υπήρχαν σε αφθονία στην Ρώμη τον 7ο αιώνα π.Χ. και έχουν χρησιμοποιηθεί σε πολλά κτίρια τριγύρω. Με αυτόν τον τρόπο οι αρχαιολόγοι κατάφεραν να προσδιορίσουν την ημερομηνία κατασκευής των κελιών. Το βασικό υλικό των μπουντρουμιών, αλλά κυρίως της θολωτής οροφής του Tullianum, ήταν το peperino, ένα είδος γκρίζας λιθοποιημένης τέφρας. Η τεχνική κατασκευής του θόλου ονομάζεται opus quadratum όπου χρησιμοποιούνται παραλληλόγραμμοι ογκόλιθοι τοποθετημένοι με τέτοιο τρόπο έτσι ώστε να φαίνεται μόνο η τετράγωνη όψη τους (Εικ.2.11), αυτή η τεχνική εμφανιζόταν μέχρι τότε και στην κατασκευή αρχαίων δεξαμενών³⁸. Το συνολικό πάχος των τοιχωμάτων του είναι περίπου 1,7m³⁹, το ύψος της αίθουσας φτάνει τα 2m⁴⁰ και η επιφάνεια του πατώματος είναι περίπου 25m². Το πάχος των τοιχών του Carcer ξεκινά από 1m και φτάνει έως και 1,7m και το εμβαδόν της επιφάνειας του δαπέδου του είναι περίπου 60m²⁴¹.

Συνεπώς το ίδιο το κτίριο έπαιξε σημαντικό ρόλο στη ζωή και την πολιτική οργάνωση της Ρώμης. Η τοποθέτηση του, κοντά στο Φόρουμ, η εσωτερική του αρχιτεκτονική, με τις μικροσκοπικές διαστάσεις των υπόγειων μπουντρουμιών, χωρίς επαρκή φωτισμό και φυσικό αερισμό, το γκρίζο υλικό των τοίχων και ο τρόπος χρήσης του ως χώρος κράτησης και εκτέλεσης, δημιουργούσε αίσθημα τρόμου για τους πολίτες αλλά και μια ασφυκτική ατμόσφαιρα για τους κρατούμενους. Η χρήση των μπουντρουμιών ήταν έντονη τους επόμενους αιώνες, για χώροι βραχυχρόνιας κράτησης και εκτέλεσης. Ορισμένοι χώροι κατασκευάζονταν εξ αρχής για να λειτουργούν ως μπουντρούμια, άλλοι κρίθηκαν κατάλληλοι για να στεγάσουν τους εγκληματίες χωρίς πολλές αλλαγές άλλοι ανακατασκευάστηκαν και άλλοι απέκτησαν διπλή ή περισσότερες χρήσεις εκ των οποίων η μία ήταν το μπουντρούμι.

³²Peter J. Aicher (2004), *Rome Alive: A source-guide to the ancient city volume I*, εκδ. Bolchazy-Carducci Publishers, σελ. 70
³³Bernard Harcourt, *A Dispatch from Rome: The Mamertine Prison*, διάλεξη, College de France at Columbia (2015), Foucault 13/13, ανακτήθηκε 24 Αυγούστου 2023, από https://blogs.law.columbia.edu/foucault/1313/2015/10/17/the-mamertine-prison-a-dispatch-from-rome/?fbclid=IwAR2caqggHeuhax9MHWZPZgNwAAMf1w2085bRDx_3JlcnTSxMolkHcKRDys
³⁴Martha Marks, *The Dreadful Carcer*, ανακτήθηκε 24 Αυγούστου 2023, από https://www.marthamarks.com/carcer-tullianus/?fbclid=IwAR13uLc1E3CdXVq9p9rt9cWp-hZGEC_xlPAE3y49XSLwywBU0bvMzi77lUJ
³⁵O.Π. (33)
³⁶Colosseumrome tickets, *Mamertine Prison*, ανακτήθηκε 24 Αυγούστου 2023, από https://colosseumrometickets.com/mamertine-prison/?fbclid=IwAR0eDUiFC6S6f2SademQK89YXdxRh6WnsW7h_dC3N9SQ2_DJ5GWMKxRZZQ
³⁷Amanda Claridge (2010), *Rome: An Oxford archaeological guide*, εκδ. Oxford University, σελ. 163

³⁸Daniel B. Karner, Leonardo Lombardi, Fabrizio Marra, Patrizia Fortini, Paul r. renne (2002), *Age of Ancient Monument by Means of Building Stone Provenance: a Casa Study of the Tullianum*, Rome, Italy, εκδ. Elsevier, σελ. 387-393
³⁹Giovanni Visco, Susanne Heidi Plattner, Patrizia Fortini, Serena Di Giovanni & Maria Pia Sammartino (2012), *Microclimate monitoring in the Carcer Tullianum: temporal and spatial correlation and gradients evidenced by multivariate analysis*, ερευνητική εργασία, BMC, ανακτήθηκε 24 Αυγούστου 2023, από https://bmchem.biomedcentral.com/articles/10.1186/1752-153X-6-S2-S11?fbclid=IwAR2caqggHeuhax9MHWZPZgNwAAMf1w2085bRDx_3JlcnTSxMolkHcKRDys
⁴⁰O.Π. (38)
⁴¹O.Π. (39)

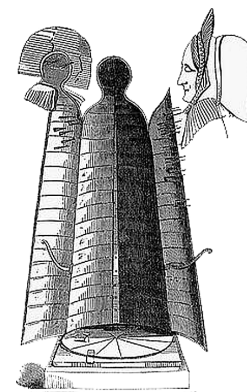

Κατά τον Μεσαίωνα (5ος-15ος αιώνας) αρχίζει να αναπτύσσεται και να εξελίσσεται ο θεσμός της φυλάκισης⁴², όχι με την λογική του σωφρονισμού αλλά του εκφοβισμού των πολιτών⁴³. Η θέση των φυλακών ήταν σε κεντρικό σημείο και ορατό από όλους⁴⁴, παρόλα αυτά δεν χτίστηκαν καινούριες, αλλά προστέθηκε η χρήση τους σε κτίρια που ήδη υπήρχαν, όπως υπόγεια δημαρχείων, πτέρυγες σε ανάκτορα, κομμάτια του τείχους της πόλης κλπ. , γενικός σε χώρους που δεν βρίσκονταν σε καλή κατάσταση (Εικ.2.14)⁴⁵. Ακόμα επικρατούσε ο εγκλεισμός σε μοναστήρια, που ήταν από τις πρώτες μορφές κράτησης της εποχής. Απομόνωναν τους κρατούμενους ώστε να έρθουν πιο κοντά στον Θεό και τη μετάνοια⁴⁶. Ο ηγεμόνας ήταν ο μόνος που αποφάσιζε την ποινή του παραβάτη. Στην περίοδο αυτή το σώμα θεωρείτο ότι ήταν το μοναδικό αγαθό του ανθρώπου, που δεν ανήκε στον άρχοντα, για αυτό τα βασανιστήρια είχαν κατακλείσει την Ευρώπη, συνήθως έπαιρναν μέρος σε δημόσιους χώρους (Εικ.2.15, 2.16) αναδεικνύοντας την ασυγκράτητη δύναμη του⁴⁷. Ο Foucault έγραψε ότι «η αρχαιότητα υπήρξε ένας πολιτισμός του θεάματος. Έπρεπε ο έλεγχος ενός μικρού αριθμού αντικειμένων να γίνεται προσिति σε ένα πλήθος ανθρώπων»⁴⁸.

Μέχρι και τα μέσα του μεσαίωνα ο κόσμος επιζητούσε πιο δίκαιη αντιμετώπιση και βελτίωση του ποινικού δικαίου. Οι σημαντικότερες νομικές μεταρρυθμίσεις πραγματοποιήθηκαν το 1166, από τον Βασιλιά της Αγγλίας, Ερρίκο Β' (περίοδος βασιλείας 1154-1189). Ενίσχυσε την δύναμη και τον έλεγχο του Στέμματος για την καλύτερη απονομή δικαιοσύνης. Κήρυξε το «Assize of Clarendon» μια σειρά διαταγμάτων για την βελτίωση των διαδικασιών στο ποινικό δίκαιο⁴⁹. Καθιέρωσε βασιλικούς δικαστές σε κάθε περιφέρεια. Αυτοί θύμιζαν μια πρώιμη μορφή των σημερινών ενόρκων (με μεγαλύτερη εξουσία), καθώς και αυτοί συζητούσαν για ποινικές υποθέσεις, την αθωότητα ή ενοχή των κατηγορουμένων και επιπρόσθετα αποφάσιζαν την μετέπειτα τιμωρία τους.

Εικ.2.14 Θάλαμος βασανιστηρίων τον Μεσαίωνα

Εικ.2.15 "The iron Maden", Μηχανή βασανισμού του μεσαίωνα

Ο Ερρίκος Β' διέταξε την κατασκευή φυλακών με στόχο την κράτηση των κατηγορουμένων μέχρι να παρθεί η απόφαση των βασιλικών δικαστών⁵⁰. Συνεπώς η φυλακή αποτέλεσε τόπος κράτησης μέχρι την δίκη ή την εξόφληση κάποιου χρέους⁵¹. Επίσης καθιέρωσε ότι οι φυλακές από εκείνο το σημείο και έπειτα θα χρησιμοποιούνταν ως μορφή τιμωρίας.

Ο αριθμός των φυλακών στο πέρασμα των χρόνων αυξάνεται⁵². Από τον 13ο αιώνα καθιερώνεται να είναι δημόσιες προς την αποφυγή της εκμετάλλευσης των κρατούμενων⁵³ μιας και στις παλαιότερες φυλακές, όντας ιδιωτικές, οι φύλακες χρέωναν τους κρατούμενους με αντάλλαγμα πολλά βασικά αγαθά και ψευδείς υποσχέσεις για αποφυλάκιση ή αθώωση. Για πολλούς αιώνες γίνονταν προσπάθειες βελτίωσης των συνθηκών διαβίωσης, γιατί η ατμόσφαιρα εντός των φυλακών ήταν μόνιμα αποπνικτική. Στο πνεύμα αυτό παρατηρείται ότι το 25% των διαθηκών των λονδρέζων το 1376 έως 1531 παρείχαν μεγάλα κεφάλαια από τις περιουσίες τους⁵⁴. Παρά το γεγονός αυτό στις περισσότερες περιπτώσεις οι προσπάθειες δεν ήταν καρποφόρες.

Η πρώτη ιδιωτική φυλακή που κατασκευάστηκε ακριβώς μετά την νέα νομοθεσία του Ερρίκου Β' ήταν το Newgate. Είναι κατά πάσα πιθανότητα η πρώτη αναγνωρισμένη φυλακή στον κόσμο και χρονολογείται το 1188. Λειτουργήσε για 700 χρόνια και σε αυτήν αποτυπώθηκαν όλες οι αλλαγές, νέες ιδεολογίες και πρακτικές του Μεσαίωνα. Έμεινε γνωστή λόγω των κακών συνθηκών διαβίωσης και αποτέλεσε ένα από τα χαρακτηριστικότερα παραδείγματα Μεσαιωνικών φυλακών.

Εικ.2.16 Τρόποι βασανισμού στον Μεσαίωνα : Τροχός (1), Τέντωμα των άκρων (2), αφαίρεση του δέρματος από τον άνθρωπο

⁴²Παπακώστα Άρτεμις (2022), *Μελετώντας τον εγκλεισμό: η περίπτωση της φυλακής και της αρχιτεκτονικής σωφρονιστικών ιδρυμάτων*, ερευνητική εργασία, ΑΠΘ, ΙΚΕΕ, 23 Οκτωβρίου 2023, από <https://ikee.lib.auth.gr/record/338109?ln=el&fbclid=IwAR2Ew9Dh9qORZRwVFO0AGdeAUnISE-To5a9H6sGQH50U68b7sH-HaVhbcM>

⁴³Winfried Reeb (1988), *Φυλακές και Αρχιτεκτονική: Η αναζήτηση για τον ιδανικό τρόπο εξόντωσης*, μετάφραση Πάνος Πικραμένος, εκδ. αμχανία, σελ. 13

⁴⁴Geltner Guy (2006), *Medieval Prisons: Between Myth and Reality, Hell and Purgatory*, πανεπιστημιακή έρευνα, Princeton University, 23 Οκτωβρίου 2023, από <https://osf.io/preprints/bodoarxiv/zuv8/download>

⁴⁵John Howard (1777), *The State of the Prisons in England and Wales*, with preliminary observations, and an account of some foreign prisons, εκδ. William Eyres, σελ. 14

⁴⁶Λιούζα Αγγελαία & Σωτηρίου Ευαγγελία (2022), *Χώροι Εγκλεισμού: η αρχιτεκτονική του εγκλεισμού*, ερευνητική εργασία, ΑΠΘ, ΙΚΕΕ, 23 Οκτωβρίου 2023, από <https://ikee.lib.auth.gr/record/341843?ln=el&fbclid=IwAR0PmnXgFODj8TdY5MByleI7ciJROZ1LHgzmIf2ayBTyoQYZHZmWg-YbpLo>

⁴⁷Michel Foucault (1976), *Επιτήρηση και Τιμωρία: Η γέννηση της φυλακής*, μετάφραση Καίτη Χατζηδημού και Ιουλιέττα Ράλλη, εκδ. Κέδρος Α.Ε., σελ. 66-70, 52

⁴⁸Κατσάνα Βασιλική (2016), *Ανοιχτή φυλακή: μία σύνθετη δομή ανθρωπισμού*, ερευνητική εργασία, ΑΠΘ, ΙΚΕΕ, 23 Οκτωβρίου 2023, από https://ikee.lib.auth.gr/record/338254?ln=el&fbclid=IwAR3kHJL4qMziYo9OhVrIdkSu6BRf4P1U9sj_Ory2ABiAUNvOeyLJ-vygc

⁴⁹The Editors of Encyclopedia Britannica, *assize law*, ανακτήθηκε 23 Οκτωβρίου 2023, από <https://www.britannica.com/topic/assize>

⁵⁰Bas Hadad, *Newgate Prison*, ανακτήθηκε 23 Οκτωβρίου 2023, από <https://www.layersoflondon.org/map/records/newgate-prison>

⁵¹Ο.Π. (42)

⁵²Ο.Π. (44)

⁵³Ο.Π. (46)

⁵⁴Ο.Π. (44)

Από το Τιμωρώ στο Σωφρονίζω

3.1 Η πρώτη φυλακή στον κόσμο

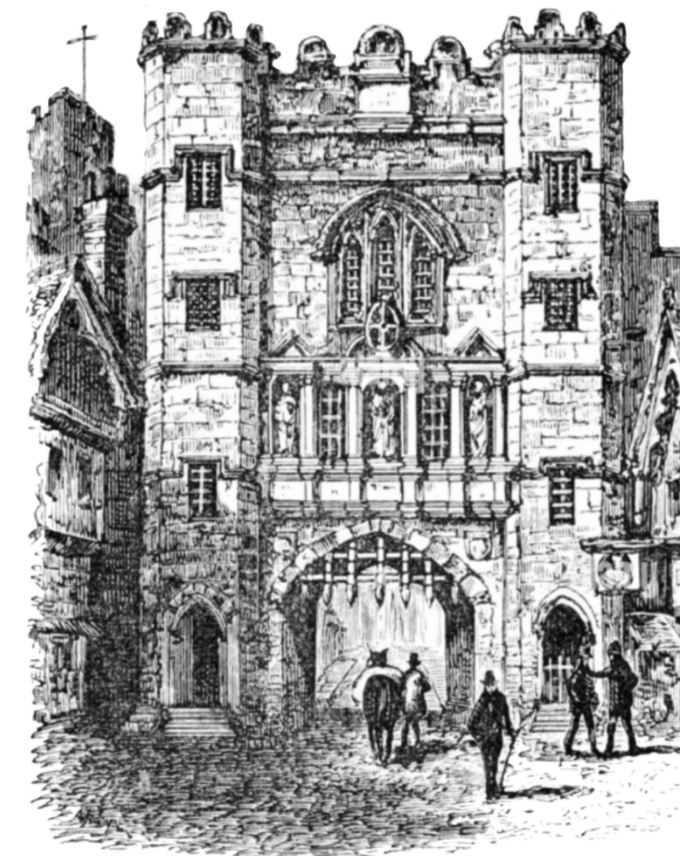
Στην ρωμαϊκή πόλη του Λονδίνου, ή αλλιώς Londinium⁵⁵, ακολουθήθηκαν οι πολεοδομικοί κανόνες της εποχής, ορθοκανονικός κάναβος με 2 κάθετους κεντρικούς άξονες (δρόμους) μεταξύ τους, οι οποίοι διασταυρώνονταν στην αγορά και περνούσαν από τις 4 βασικές πύλες, η σημαντικότερη από αυτές ήταν το Newgate (Εικ.3.1). Τα πρώτα ίχνη κατασκευής της ήταν το 200μ.Χ.⁵⁶. Βρισκόταν στη σημερινή γωνία της οδού Newgate και Old Bailey⁵⁷ κοντά στον καθεδρικό ναό του Αγίου Παύλου. Λόγο της συνεχής αυξανόμενης κυκλοφοριακής συμφόρησης, μετά την κατασκευή του ναού, το μέγεθος της ήταν ανεπαρκές και αποφασίστηκε η ανακατασκευή της, το 1188⁵⁸. Με βάση το σχέδιο του Ερρίκου Β' το Newgate λειτούργησε ως η πρώτη ιδιωτική και εθνική φυλακή του Λονδίνου⁵⁹.

Εικ.3.1 Προοπτικό της Ρωμαϊκής πόλης Londinium

Εικ.3.2 Το εσωτερικό του παρεκκλησίου στο Newgate

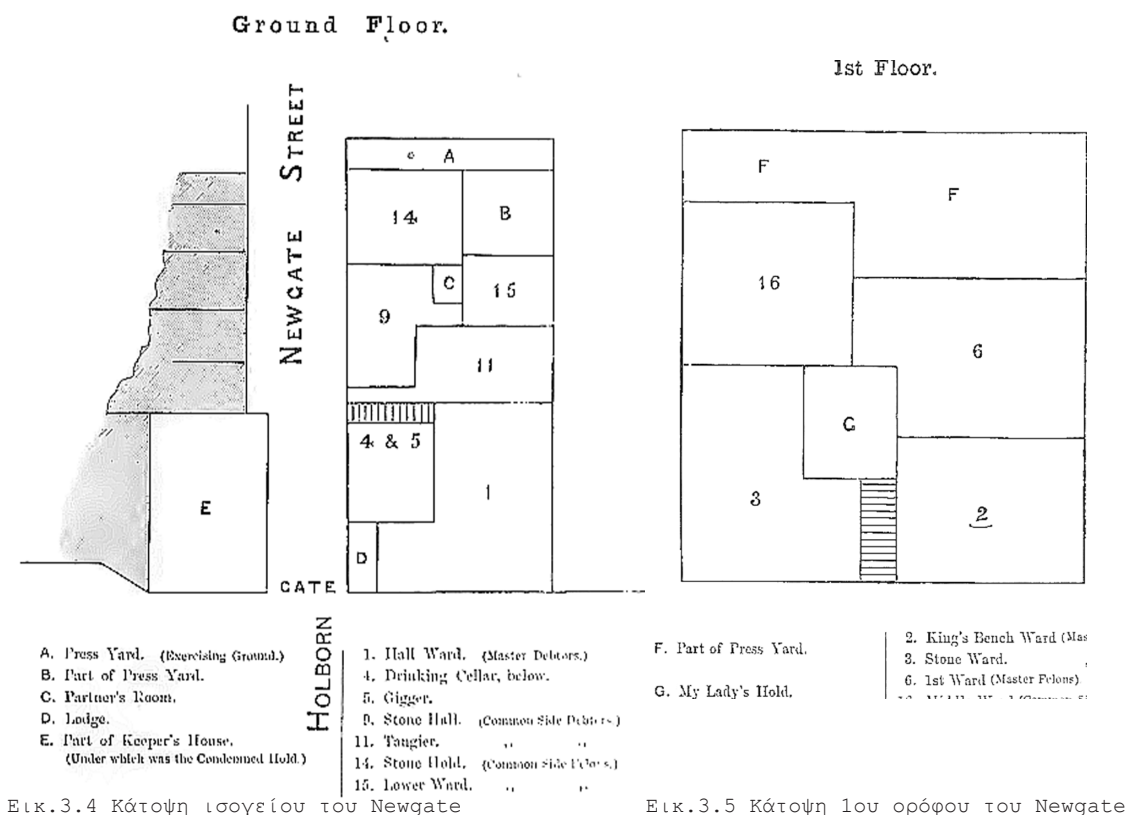
Εικ.3.3 Η ανατολική όψη της Φυλακής του Newgate το 1188

Υπάρχουν ανακρίβειες για το πως ήταν η όψη της πύλης και οι εσωτερικοί χώροι της φυλακής. Με βάση τις περισσότερες πηγές ήταν μια τριώροφη κατασκευή που προοριζόταν για τον στολισμό και κυρίως για την άμυνα της πόλης. Συνεπώς δεν ήταν κατάλληλα σχεδιασμένη για τη μετέπειτα χρήση της. Εξαιτίας των κακών συνθηκών διαβίωσης που επικρατούσαν, το Newgate έμεινε γνωστό στην ιστορία ως μια κατοικία θλίψης, «ένα είδος επίγειας κόλασης». Η εκμετάλλευση των τροφίμων από τους φύλακες βρισκόταν εκτός ελέγχου⁶⁰. Η φυλακή όντας ιδιωτική και αυτοχρηματοδοτούμενη δεν παρείχε καμία υπηρεσία στους κρατούμενους της χωρίς χρέωση, κατά συνέπεια αναγκάζονταν να πληρώσουν πρόστιμο ακόμα και για την είσοδο και για την έξοδο τους⁶¹, που ονομαζόταν Garnish⁶². Όσοι δεν είχαν την οικονομική δυνατότητα, τους αφαιρούσαν τον ρουχισμό και τους οδηγούσαν σε έναν υπόγειο μπουντρούμι, χωρίς φωτισμό και αερισμό. Οι φυλακές, ως ιδιωτικές, υποχρέωναν τους τρόφιμους σε χρεώσεις για κάθε βασική ανάγκη που είχαν^{63,64}.

⁵⁵Allan Brodie, *Jane Croom, James O Davies* (2002), *English Prisons: An architectural history*, εκδ. English heritage, σελ. 12
⁵⁶*Newgate: Conservation Area Character Summary*, (1999), εκδ. Department of Planning, σελ. 1-16 https://web.archive.org/web/20120319194553/http://www.cityoflondon.gov.uk/INR/rdonlyres/A5016542-4CE6-4A18-985D-81A504B30150/0/DP_PL_NewgateCA.pdf
⁵⁷Peter McCandless, *London's Iconic Newgate Prison 1188-1902*, ανακτήθηκε 3 Οκτωβρίου 2023, από <https://mycandles.blogspot.com/2018/06/londons-iconic-newgate-prison-1188-1902.html>
⁵⁸*Students of University of Melbourne History*, Newgate, ανακτήθηκε 3 Οκτωβρίου 2023, από <https://mapoflondon.uvic.ca/NEWG1.htm#KALM1>
⁵⁹Caroline Jowett (2017), *The history of Newgate prison*, εκδ. Pen and Sword, σελ. 6

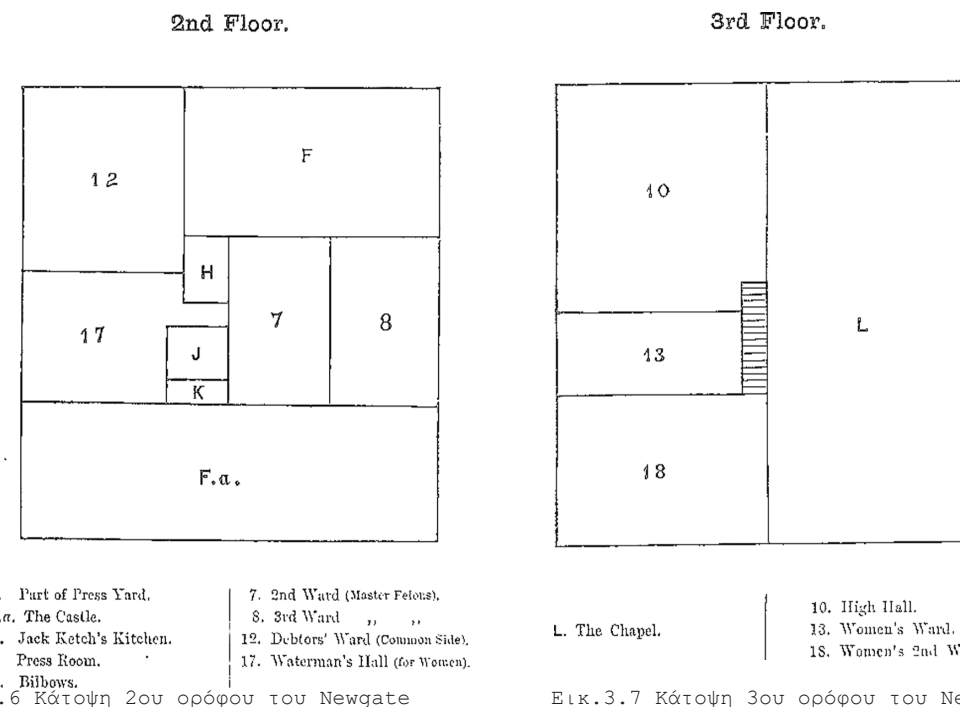
⁶⁰Arthur Griffiths (1884), *The chronicles of Newgate*, εκδ. Chapman and hall, σελ. 1,3,6,145
⁶¹Ο.Π. (58)
⁶²London Lives, *Prisons and Lockups*, ανακτήθηκε 3 Οκτωβρίου 2023, από https://www.londonlives.org/static/Prisons.jsp?fbclid=IwAR2-8xPTKIFFECewsM8n023lfqZf1xa3hLDokbkjSZX_RmxYlrNGnhz6t-E
⁶³Ο.Π. (58)
⁶⁴John Howard (1777), *The State of the Prisons in England and Wales, with preliminary observations, and an account of some foreign prisons*, εκδ. William Eyres, σελ. 11

Ο κύριος διαχωρισμός των κρατουμένων γινόταν με βάση την οικονομική τους κατάσταση και όχι με το ποινικό τους μητρώο. Υπήρχαν χώροι που στέγαζαν τους οικονομικά αδύναμους (stone hall/ward), είχαν ελάχιστο αερισμό και φωτισμό, οι τρόφιμοι κοιμόντουσαν στο πέτρινο δάπεδο και το δωμάτιο δεν διέθετε μέσο θέρμανσης. Έπειτα ήταν οι αίθουσες για όσους πλήρωναν τα βασικά τέλη (Common side/ward), οι οποίες είχαν καλύτερες συνθήκες υγιεινής σε σχέση με τα stone hall/ward, ξύλινο πάτωμα από δρυ και σε κάποιες υπήρχαν κρεβάτια και τζάκι. Τέλος στο Newgate αναπτύχθηκε η πλευρά για τους πιο ευκατάστατους κρατούμενους της φυλακής (Master Debtors/Felons) καθώς οι συγκεκριμένοι χώροι ως επί το πλείστον βρίσκονταν σε σημεία που εξασφάλιζαν καλύτερες συνθήκες υγιεινής (πρώτος και δεύτερος όροφος), με δρύινο πάτωμα, κρεβάτια με διαχωριστικά μεταξύ τους, τζάκι και παρέχονταν κλινοσκεπάσματα (Εικ. 3.4, 3.5, 3.6, 3.7). Όσοι δεν υπάκουαν στους κανόνες της φυλακής μεταφέρονταν προσωρινά σε υπόγειο μπουντρούμια ή κελάρια, παρέχοντάς τους ελάχιστη τροφή⁶⁵.

Εικ.3.4 Κάτοψη ισόγειου του Newgate

Εικ.3.5 Κάτοψη 1ου ορόφου του Newgate

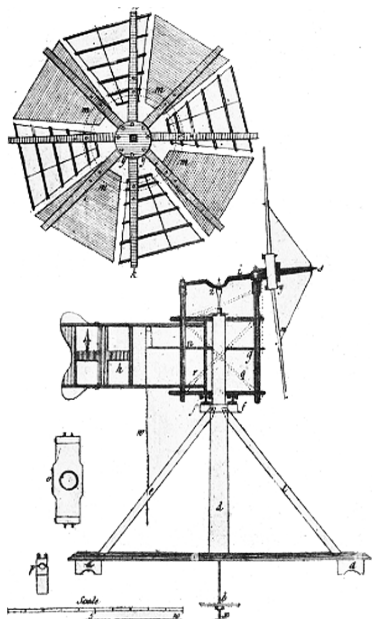

Εικ.3.6 Κάτοψη 2ου ορόφου του Newgate

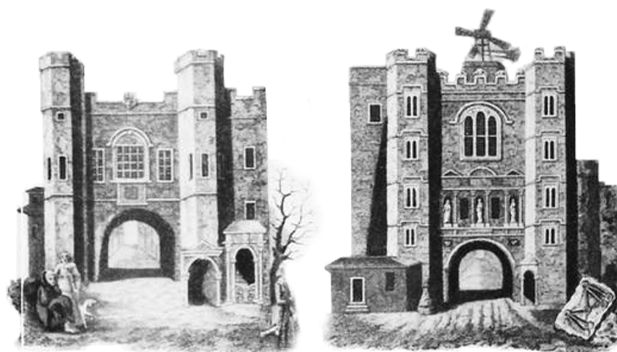
Εικ.3.7 Κάτοψη 3ου ορόφου του Newgate

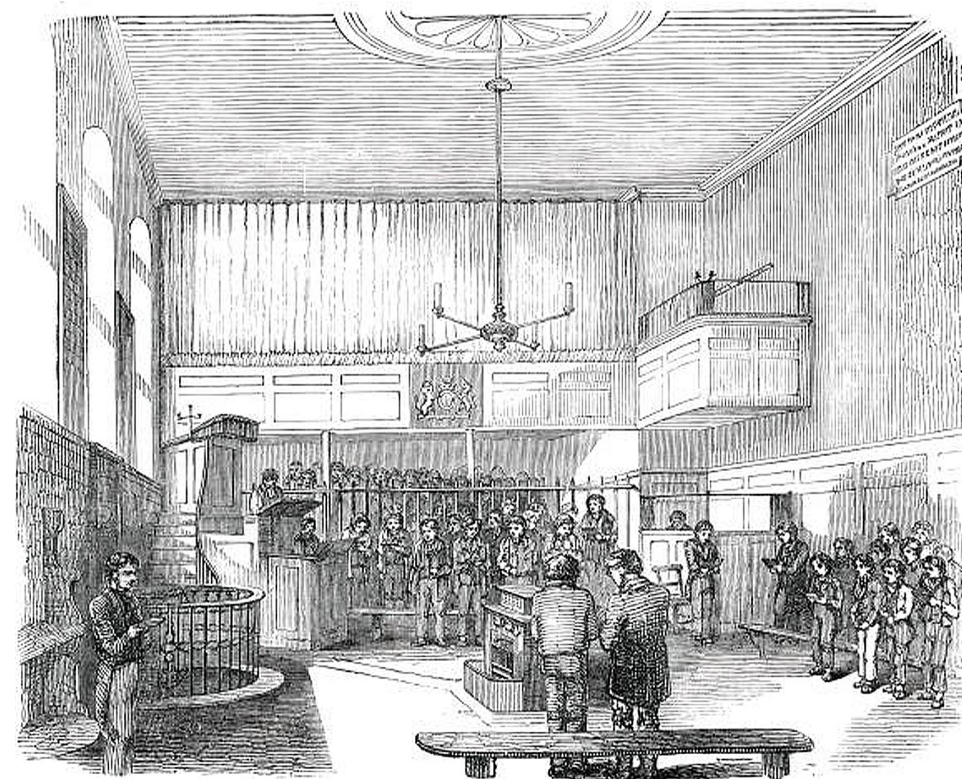
Για τα επόμενα 450 χρόνια στη φυλακή υπήρξαν αρκετά παραδείγματα που υποδεικνύουν την προσπάθεια βελτίωσης των άθλιων συνθηκών διαβίωσης των κρατουμένων. Αρχικά ο διαχωρισμός των κρατουμένων γινόταν ανάλογα με την βαρύτητα του αδικήματος που είχαν διαπράξει⁶⁶, και το 1406 δημιουργείται μία ξεχωριστή πτέρυγα για τις γυναίκες⁶⁷. Έπειτα λόγω των μικρών παραθύρων και ανοιγμάτων του Newgate ο αερισμός των χώρων ήταν ανεπαρκής, συνεπώς ο αέρας ήταν ανθυγιεινός για τους κρατουμένους αλλά και τη γειτονιά. Λύση σε αυτό το πρόβλημα ήρθε να δώσει η τοποθέτηση ενός ξύλινου ανεμόμυλου στην κορυφή της φυλακής (Εικ. 3.8, 3.9)⁶⁸, σε συνδυασμό με το διασκορπισμό γλυκών βοτάνων στην αυλή και στους δρόμους γύρο από αυτή⁶⁹, με στόχο να αποβληθεί η δυσσομία της ατμόσφαιρας της φυλακής⁷⁰. Ωστόσο το σχέδιο αυτό δεν απέφερε τα επιθυμητά αποτελέσματα και η κατάσταση χειροτέρευε όλο και περισσότερο. Μέχρι τον 15ο αιώνα το κτίριο βρισκόταν σε μία κατάσταση αποσάθρωσης⁷¹ και η αδιάκοπη αύξηση των κρατουμένων διόγκωνε το πρόβλημα. Αποτέλεσμα των παραπάνω ήταν η πανούκλα, η πανώλη και ο πυρετός της φυλακής (όπως ονομάστηκε)⁷², που δεν άργησαν να κάνουν την εμφάνισή τους, αποδεκατίζοντας την πλειοψηφία του πληθυσμού της φυλακής⁷³. Ως αποτέλεσμα έκλεισε προσωρινά η φυλακή το 1419⁷⁴.

Εικ.3.8 Σχέδιο λεπτομέρειας ανεμόμυλου

Εικ.3.9 Ανατολική και Δυτική όψη του Newgate με τον ανεμόμυλο

Εικ.3.10 Το παρεκκλήσι του Newgate

Στην προσπάθεια βελτίωσης της κατάστασης⁷⁵ είκοσι χρόνια μετά ο Λόρδος Δήμαρχος Richard Whittington άφησε ένα μεγάλο χρηματικό ποσό στη διαθήκη του⁷⁶ για την ανοικοδόμηση του Newgate (1422-1432)⁷⁷. Το καινούριο πενταόροφο κτίριο επεκτάθηκε προς τα βόρεια και μια νέα πύλη σχεδιάστηκε στη θέση της προηγούμενης⁷⁸. Η πρόσοψη διαμορφώθηκε με βάση κλασικά γοτθικά σχέδια. Στην κάτοψη περιλαμβάνονταν επιπλέον, σε αντίθεση με πριν, μια αίθουσα αναψυχής για όλους, ένα παρεκκλήσι (Εικ.3.10)⁷⁹, στο οποίο διορίστηκε ο πρώτος κληρικός το 1544⁸⁰, περισσότερα δωμάτια με καμινάδες⁸¹ και υπόγεια μπουντρούμια, προστέθηκαν ιδιωτικά αποχωρητήρια και ένα σιντριβάνι που είχαν όλοι άμεση πρόσβαση, αλλά δεν είχε επαρκής παροχή νερού μέχρι και το 1436. Διατηρήθηκε ο διαχωρισμός των φύλων και οι ταξικές διαφορές ωστόσο η διαβάθμιση γινόταν μεταξύ Common Side και Master Side. Τοποθετήθηκε μια επιπλέον αίθουσα, το Press Yard, για τους πλούσιους τρόφιμους της φυλακής, ωστόσο δεν είναι ξεκάθαρη η θέση της⁸².

⁶⁶Allan Brodie, Jane Croom, James O Davies (2002), *English Prisons: An architectural history*, εκδ. English heritage, σελ. 12

⁶⁷Mills Archive(2022), *The Newgate Prison Windmill*, ανακτήθηκε 3 Οκτωβρίου 2023, από <https://new.millsarchive.org/2022/11/14/the-newgate-prison-windmill/>

⁶⁸Arthur Griffiths (1884), *The chronicles of Newgate*, εκδ. Chapman and hall, σελ. 3,145-167,426,246,150,143

⁶⁹Ο.Π. (67)

⁷⁰Ο.Π. (68)

⁷¹Bas Hadad, *Newgate Prison*, ανακτήθηκε 3 Οκτωβρίου, από <https://www.layersoflondon.org/map/records/newgate-prison>

⁷²Ο.Π. (68)

⁷³Students of University of Melbourne History, *Newgate*, ανακτήθηκε 3 Οκτωβρίου 2023, από <https://mapoflondon.uvic.ca/NEWG1.htm#KALM1>

⁷⁴Ο.Π. (71)

⁷⁵Ο.Π. (66)

⁷⁶Caroline Jowett, *The history of Newgate prison*, εκδ. Pen and Sword, Μεγάλη Βρετανία, 2017, σελ. 11,15

⁷⁷Ο.Π. (71)

⁷⁸Ο.Π. (68), σελ. 6

⁷⁹Ο.Π. (73)

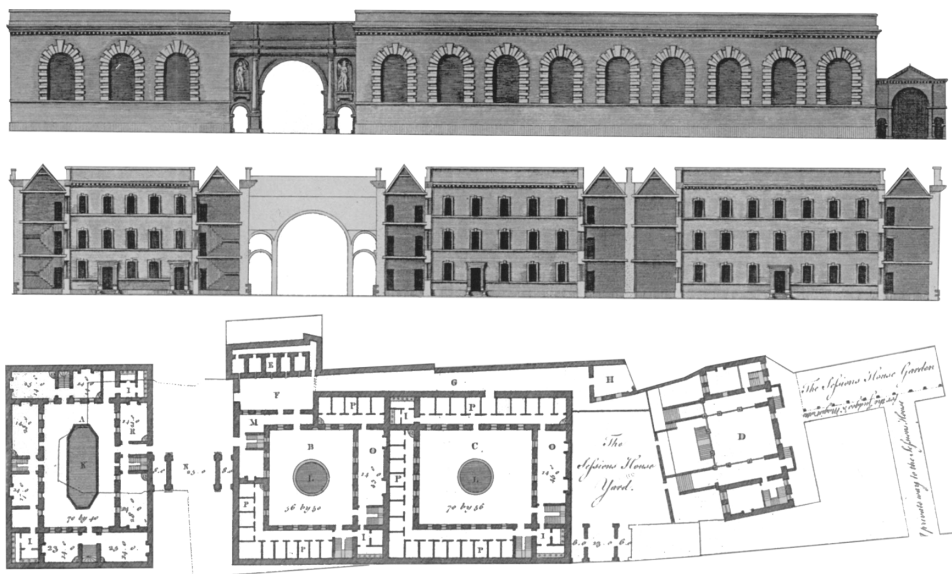
⁸⁰Ο.Π. (66)

⁸¹Ο.Π. (76)

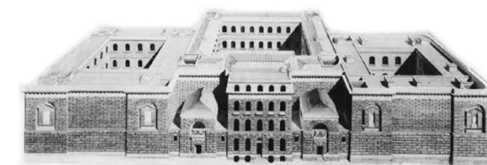
⁸²Ο.Π. (73)

Το 1666 μια μεγάλη πυρκαγιά καταστρέφει την φυλακή και το 1679 γίνεται η ανακατασκευή της με επέκταση προς τον νότο⁸³. Η χωρητικότητα της αυξήθηκε στους 150 κρατούμενους⁸⁴, αλλά η φυλακή σχεδόν πάντα στέγαζε τουλάχιστον τους διπλάσιους⁸⁵. Στα νέα σχέδια παρατηρούνται 15 κελιά απομόνωσης (Εικ.3.11)⁸⁶ με σκοπό ο κρατούμενος να συλλογιστεί για τις πράξεις του πριν την εκτέλεση του⁸⁷, η οποία λάμβανε χώρα μπροστά από το κτίριο του Newgate (Εικ.3.13), με το πλήθος του Λονδίνου να ζητωκραυγάζει⁸⁸.

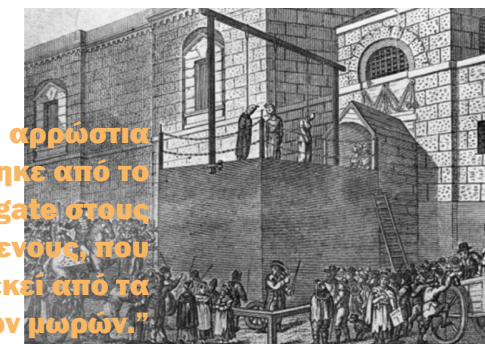
Παρά τις αλλαγές του κτιρίου τα προβλήματα έμεναν ίδια, με σημαντικότερο τις κακές συνθήκες υγιεινής που αποτέλεσαν την αιτία επανεμφάνισης του πυρετού της φυλακής. Η αρρώστια εξαπλώθηκε εκτός της φυλακής στο δικαστήριο του Old Bailey, σκοτώνοντας τον δήμαρχο, 2 δικαστές και 1 δημοτικό σύμβουλο του Λονδίνου⁸⁹. Έτσι πάρθηκε η απόφαση να κατεδαφιστεί το Newgate το 1776-77 και να ξαναχτιστεί από τον αρχιτέκτονα George Dance Junior, χωρίς να περιλαμβάνει την πύλη (Εικ.3.12)⁹⁰.

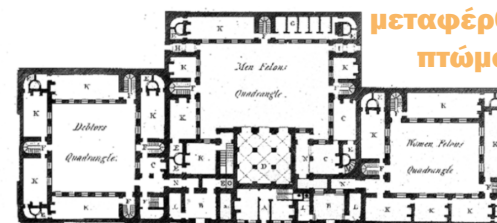
Εικ.3.11 Δυτική όψη, τομή από τον βορρά στον νότο, ισόγειο της νέας φυλακής Newgate και του δικαστηρίου Old Bailey 1759. Ανατολικά της κάτοψης διακρίνονται 5 απομονωτικά κελιά

“η αρρώστια μεταφέρθηκε από το Newgate στους κρατούμενους, που μεταφέρθηκε εκεί από τα πτώματα των μωρών.”

Εικ.3.13 Εκτέλεση μπροστά από το Newgate

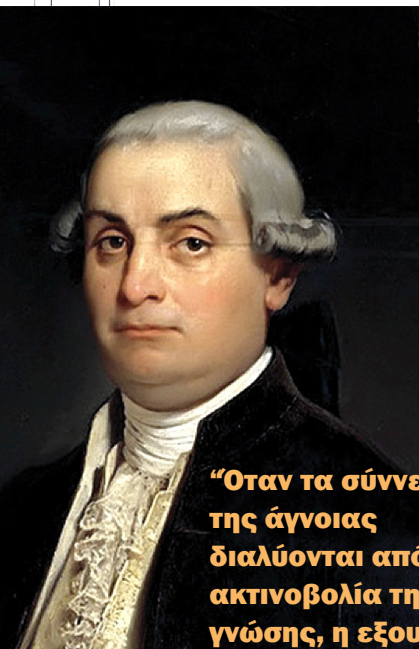
Εικ.3.12 Προοπτικό και Κάτοψη του νέου Newgate

Η φυλακή του Newgate ήταν ένα κτίριο 700 χρόνων που υπέστη πολλές αλλαγές, ανακαινίσεις, αλλοιώσεις και προσθήκες στο πέρασμα των χρόνων⁹¹. Έζησε την εξέλιξη της αρχιτεκτονικής και του ποινικού συστήματος. Παρόλα αυτά σε όλες τις περιόδους τις η εξαθλίωση της ζωής των κρατουμένων, από τις αισχρές συνθήκες διαβίωσης και υγιεινής δεν βελτιώθηκαν. Ο Howard μετά την επίσκεψη του στο Newgate σχολίασε πως ήταν μια φυλακή προς αποφυγήν τονίζοντας ότι ο σωστός αερισμός και φωτισμός θα πρέπει να αποτελούν τη βάση του σχεδιασμού των σύγχρονων φυλακών έτσι ώστε η ζωή των κρατουμένων να είναι αξιοπρεπής⁹².

⁸³ *Newgate: Conservation Area Character Summary*, (1999), εκδ. Department of Planning, σελ. 1-16 https://web.archive.org/web/20120319194553/http://www.cityoflondon.gov.uk/NR/rdonlyres/A5016542-4CE6-4A18-985D-81A504B30150/0/DP_PL_NewgateCA.pdf
⁸⁴ London Lives, *Prisons and Lockups*, ανακτήθηκε 3 Οκτωβρίου 2023, από https://www.londonlives.org/static/Prisons.jsp?fbclid=IwAR2-8xPTKIFFECe wsM8n023lfqZf1xa3hLDoKbkjSZX_RmxYlrNGnhz6t-E
⁸⁵ Students of University of Melbourne History, *Newgate*, ανακτήθηκε 3 Οκτωβρίου 2023, από <https://mapoflondon.uvic.ca/NEWG1.htm#KALM1>
⁸⁶ John Howard (1777), *The State of the Prisons in England and Wales*, with preliminary observations, and an account of some foreign prisons, εκδ. William Eyres, σελ. 43
⁸⁷ Ο.Π. (84)
⁸⁸ Ο.Π. (83)
⁸⁹ Ο.Π. (85)
⁹⁰ Ο.Π. (83)

⁹¹ *Celestina in Newgate Prison* (2015), ανακτήθηκε 3 Οκτωβρίου 2023, από <https://rebelhand.wordpress.com/2015/07/27/celestina-in-newgate-prison-a-christmas-tale-pt-15/>
⁹² Caroline Jowett, *The history of Newgate prison*, εκδ. Pen and Sword, Μεγάλη Βρετανία, 2017, σελ. 11,15
⁹³ *Newgate: Conservation Area Character Summary*, (1999), εκδ. Department of Planning, σελ. 1-16 https://web.archive.org/web/20120319194553/http://www.cityoflondon.gov.uk/NR/rdonlyres/A5016542-4CE6-4A18-985D-81A504B30150/0/DP_PL_NewgateCA.pdf
⁹⁴ Ο.Π. (83)
⁹⁵ Bas Hadad, *Newgate Prison*, ανακτήθηκε 3 Οκτωβρίου, από <https://www.layersoflondon.org/map/records/newgate-prison>
⁹⁶ Ο.Π. (86), σελ. 156, 27

3.2 Η επιρροή του Cesare Beccaria στην αλλαγή του ποινικού δικαίου

“Όταν τα σύννεφα της άγνοιας διαλύονται από την ακτινοβολία της γνώσης, η εξουσία τρέμει, αλλά οι αλλά η ισχύς των νόμων παραμένει αμετακίνητη.”

Εικ.3.14
Πορτρέτο
του Cesare
Beccaria

Την αλλαγή στους επόμενους αιώνες, 17ος και 18ος, ήρθε να φέρει το κίνημα του Διαφωτισμού, εστιάζοντας εξ ολοκλήρου στο πνεύμα και το νου του ανθρώπου. Οι ριζοσπαστικές ιδέες, της ατομικής ελευθερίας και της ανεξιθρησκείας, που εναντιώνονταν στην απόλυτη μοναρχία, εξαπλώθηκαν σε όλη την Ευρώπη⁹⁷. Ο εγκληματολόγος και οικονομολόγος Cesare Beccaria (Εικ.3.14)⁹⁸ εμποτισμένος από τα κεντρικά δόγματα του Διαφωτισμού⁹⁹, έμεινε στην ιστορία λόγω της διατριβής του στο ποινικό δίκαιο, «Περί εγκλημάτων και Ποινών».

Ο Cesare Beccaria γεννήθηκε το 1738 στο Μιλάνο και απεβίωσε το 1794. Από μικρή κιόλας ηλικία ήταν ευαισθητοποιημένος σε θέματα που συσχετιζόνταν με την ψυχή και την ιδιοσυγκρασία του ανθρώπου, μιας και ο ίδιος αναφέρει ότι έζησε ασφυκτικά σχολικά χρόνια που δεν του επέτρεψαν την «ανάπτυξη των ανθρώπινων συναισθημάτων». Παρόλα αυτά, ο Beccaria συνέχισε τις σπουδές του, στην νομική σχολή της Παβίας στην Ιταλία, και αποφοίτησε στα 20 του χρόνια¹⁰⁰. Το 1761, μαζί με τέσσερις συμπατριώτες του, επηρεασμένοι από το πνεύμα του Διαφωτισμού, ίδρυσαν μια ομάδα συζήτησης, εν ονόματι «Società dei Pugni» («Κοινωνία των Γροθιών») (Εικ.3.16). Η ομάδα αυτή επικεντρωνόταν σε θέματα νομικής, πολιτικής, κοινωνικής, και οικονομικής φύσης¹⁰¹.

Στα χρόνια που ακολουθούν τα μέλη του «Società dei Pugni» εκδίδουν άρθρα σε ένα γνωστό περιοδικό το Il Caffè¹⁰². Η άνοδος του Beccaria ήρθε όταν ο Pietro Verri (Εικ.3.15), που ήταν μέλος της ομάδας, του πρότεινε να ασχοληθεί, και να γράψει στο περιοδικό μια κριτική μελέτη για το ποινικό δίκαιο. Σε ηλικία μόλις 26 χρονών, ο Beccaria με το έργο του «Περί εγκλημάτων και Ποινών» («Dei delitti e delle pene») (Εικ.3.17) έγινε από τα πιο διάσημα ονόματα της Ευρώπης. Σε πολύ μικρό χρονικό διάστημα το βιβλίο του μεταφράστηκε σε πολλές γλώσσες ανά τον κόσμο¹⁰³ και αποτελεί θεμέλιο του σύγχρονου ποινικού δικαίου.

Ο τρόπος σκέψης του ακολουθούσε τις νέες ιδεολογίες της εποχής και η διατριβή του, ενίσχυσε την πρόοδο της εγκληματολογίας και την ανάπτυξη ενός πιο εξανθρωπισμένου ποινικού δικαίου¹⁰⁴. Εναντιώνεται στις μεθόδους απονομής «δικαιοσύνης» της εποχής. Καταγγέλλει την κατάχρηση της εξουσίας από το δικαστικό σύστημα, την άνιση μεταχείριση των κατ'δικών που είναι ανάλογη της κοινωνικής τους τάξης. Εστιάζει στον ανταποδοτικό ρόλο της τιμωρίας και την αναλογικότητα της μεταξύ εγκλημάτων και ποινών, με βάση την ζημιά που προκαλείται στην κοινωνία και το σύνολο.

“Χωρίς γραπτούς νόμους, καμία κοινωνία δεν θα αποκτήσει ποτέ μια σταθερή μορφή.”

Εικ.3.15 Πορτρέτο του
Pietro Verri

⁹⁷ Cesare Beccaria (2009), *On Crime and Punishments*, εκδ. CreateSpace, σελ. 10

⁹⁸ Francis A. Allen, *Cesare Beccaria*, ανακτήθηκε 8 Νοεμβρίου, από <https://www.britannica.com/biography/Cesare-Beccaria>

⁹⁹ Goncalo L. Fonseca, *Cesare Beccaria 1738-1794*, ανακτήθηκε 8 Νοεμβρίου, από <https://www.hetwebsite.net/het/profiles/beccaria.htm>

¹⁰⁰ Ο.Π. (98)

¹⁰¹ Ο.Π. (99)

¹⁰² Ο.Π. (99)

¹⁰³ Ο.Π. (98)

¹⁰⁴ Σταμάτιος Δημήτρης (22 Σεπτεμβρίου 2022), *Ταξίχαρ Μπεκαρία*, ανακτήθηκε 8 Νοεμβρίου, από <https://www.trenfo.com/el/%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%BF%CF%81%CE%AF%CE%B1%CE%B2%CE%B9%CE%BF%CE%B3%CF%81%CE%B1%CF%86%CE%AF%CE%B5%CF%82%CF%84%CF%83%CE%AD%CE%B6%CE%B1%CF%81%CE%B5-%CE%BC%CF%80%CE%B5%CE%BA%CE%B1%CF%81%CE%AF%CE%B1?fbclid=IwAR1DVk8yTTQdM7iQlwtaur96ijzFG9HYAnoDXPIUbSQsZDeq9ZUIJhobyRM>

Υποστηρίζει πως οι νόμοι πρέπει να είναι ξεκάθαροι και λεπτομερείς, έτσι ώστε να μην υπάρχει περιθώριο παρερμηνείας τους, αλλά να ακολουθούνται πιστά από τους δικαστές. Χαρακτηρίζοντας τους ως «στόματα του νόμου» τονίζει ότι δεν θα έπρεπε να επηρεάζονται από τα συναισθήματα και τις προσωπικές τους εμπειρίες, αλλά να λειτουργούν ως αντικειμενικοί ερμηνευτές των νόμων. Είναι ο πρώτος σύγχρονος μελετητής που κατέκρινε κατηγορηματικά τα βασανιστήρια και τη θανατική ποινή¹⁰⁵, με κύρια επιχειρήματα την ανθρωπινή αξιοπρέπεια και το σεβασμό της ζωής, που η κοινωνία δεν έχει δικαίωμα να αφαιρέσει. Αναγνωρίζει ότι πρέπει να υφίσταται ένα κρατικό σώμα εξουσίας (δικαστές) στο κοινωνικό σύνολο, το οποίο θα τιμωρεί τους παραβάτες¹⁰⁶. Επικεντρώνεται στο γεγονός ότι οποιαδήποτε τιμωρία θα εστιάζει στην αναμόρφωση του καταδικασθέντος, με στόχο την πρόληψη μελλοντικών εγκλημάτων. Τέλος ως αποτέλεσμα των παραπάνω φέρει την άποψη, ότι οι δίκες πρέπει να είναι δημόσιες για την διατήρηση της διαφάνειας του δικαστικού συστήματος¹⁰⁷.

“Ο πόνος θα πρέπει να είναι η δοκιμασία της αλήθειας, λες και η αλήθεια κατοικεί στους μύες και τις ίνες ενός άθλιου σε βασανιστήρια.”

Εικ.3.16 «Societa dei Pugni» («Κοινωνία των Προθίων»)

¹⁰⁵Σιακαντάρης Γιώργος (Τα Νέα, 2009), *Σκοπός της ποινής δεν είναι η εκδίκηση*, ανακτήθηκε 8 Νοεμβρίου, από <https://www.tanea.gr/2009/09/26/lifearts/by-the-book/skopos-tis-poinis-den-einai-i-ekdikisi/>

¹⁰⁶Παπακώστα Άρτεμις (2022), *Μελετώντας τον εγκλεισμό: η περίπτωση της φυλακής και της αρχιτεκτονικής σωφρονιστικών ιδρυμάτων*, ερευνητική εργασία, ΑΠΘ, ΙΚΕΕ, ανακτήθηκε 8 Νοεμβρίου, από <https://ikee.lib.auth.gr/record/338109?ln=el&fbclid=IwAR2Ew9Dh9qORZRwVFO0AGdeAUniSEv-To5a9H6sGQH5OU68b7sH-HaVhbCM>

¹⁰⁷Goncalo L. Fonseca, *Cesare Beccaria 1738-1794*, ανακτήθηκε 8 Νοεμβρίου, από <https://www.hetwebsite.net/het/profiles/beccaria.htm>

Για πολλά χρόνια η κατάσταση και οι συνθήκες των φυλακών παραμένουν στάσιμες, προς τα μέσα του Διαφωτισμού (1780) λοιπόν, «ενός καθαρά Ανθρωποκεντρικού κινήματος» τα δεδομένα της κοινωνίας αλλάζουν. Μέσα σε μερικές δεκαετίες¹⁰⁸ ο άρχοντας περνά στο παρασκήνιο της κοινωνίας, η οποία εξελίσσεται τεχνολογικά και ιδιολογικά¹⁰⁹. Το σύστημα του ποινικού δικαίου και των φυλακών μεταλλάσσεται, μετά τη επιρροή του Beccaria, με σκοπό την καλύτερη μεταχείριση των κρατούμενων και την μετ’ έπειτα επανένταξη τους. Το γεγονός αυτό αποδεικνύει ότι όλα τα χρόνια που πέρασαν ήταν το μεταβατικό στάδιο από το τιμωρώ στο σωφρονίζω¹¹⁰.

“Ο τρόμος του θανάτου κάνει τόσο μικρή εντύπωση, σε σχέση με όλα όσα μπορούν να ακολουθήσουν αν ζήσει.”

Εικ.3.17 Το έργο του Beccaria «Περί εγκλημάτων και Ποινών» («Dei delitti e delle pene»)

¹⁰⁸Michel Foucault (1976), *Επιτήρηση και Τιμωρία: Η γέννηση της φυλακής, μετάφραση Καίτη Χατζηδμήτρου και Ιουλιέττα Ράλλη*, εκδ. Κέδρος Α.Ε., σελ. 17

¹⁰⁹Ο.Π. (106)

¹¹⁰Κατσανά Βασιλική (2016), *Ανοιχτή φυλακή: μία σύνθετη δομή ανθρωπισμού*, ερευνητική εργασία, ΑΠΘ, ΙΚΕΕ, ανακτήθηκε 8 Νοεμβρίου, από https://ikee.lib.auth.gr/record/338254?ln=el&fbclid=IwAR3kHJL4qMzIYo9OhVrIdkSu6BRff4P1U9sj_Ory2ABIAUNvOeyLJ-vygc

Όταν τα κελιά γίνονται
μηχανισμοί

Τα θεμέλια των σύγχρονων φυλακών (εκφρασμένα από τον John Howard)

Εικ.4.1 Πορτρέτο του John Howard

“Είμαστε κλειδωμένοι και όλοι μας θα πεθάνουμε από την πείνα.”

Στο πέρασμα του χρόνου ο θεσμός της φυλακής αποτέλεσε ένα από τα πιο πολυσυζητημένα θέματα στην Ευρώπη, από την στιγμή που άρχισαν να βγαίνουν σιγά σιγά στην επιφάνεια οι συνθήκες που βίωναν οι κρατούμενοι. Οι προσωπικότητες που έπαιξαν τον σημαντικότερο ρόλο την περίοδο αυτή ήταν ο Cesare Beccaria, John Howard (Εικ.4.1) και Jeremy Bentham. Με το έργο τους, φανερά επηρεασμένοι από την φιλοσοφία και σκέψη του Πλάτωνα¹¹¹, οδήγησαν στην διαμόρφωση μιας νέας προσέγγισης για τις φυλακές, η οποία εστίαζε στον σωφρονισμό του ανθρώπου και όχι στην τιμωρία του¹¹².

Ο John Howard για πολλούς θεωρείται «ο μεγαλύτερος μεταρρυθμιστής των φυλακών όλων των εποχών»¹¹³. Γεννήθηκε στο Λονδίνο το 1726, όταν ακόμα οι συνθήκες των φυλακών ήταν στη χειρίστη κατάσταση. Στα 29 του, ταξιδεύει προς την Ισπανία κατά την διάρκεια του πολέμου Αγγλίας-Γαλλίας, όμως οι επιβάτες συλλαμβάνονται από Γάλλους πειρατές και ο Howard φυλακίζεται¹¹⁴. Μέσω ανταλλαγής κρατουμένων μετά από δύο μήνες απελευθερώνεται. Έχοντας βιώσει πλέον τον εγκλεισμό αντιλαμβάνεται ότι η κατάσταση που επικρατεί εντός των φυλακών θα έπρεπε να αλλάξει¹¹⁵.

Το 1773 του προτείνουν να αναλάβει το πόστο του σερίφη στο Bedfordshire και παρά τη μηδαμινή εμπειρία του δέχεται να αναλάβει τη θέση. Μέσα στις υποχρεώσεις του σερίφη ήταν η επίσκεψη των φυλακών (Εικ.4.2), ώστε να επιβεβαιώσει ότι όλα λειτουργούν σωστά. Ο Howard αποτέλεσε την εξαίρεση ανάμεσα στους συναδέλφους του, διότι πήρε στα σοβαρά την επιθεώρηση των φυλακών, πιθανότατα λόγω των προηγούμενων προσωπικών του εμπειριών ως φυλακισμένος. Στο βιβλίο του αναφέρει «Συχνά ρωτούσαν τους φυλακισμένους αν οι σερίφηδες, οι δικαστές ή οι δημοτικοί υπάλληλοι επιθεωρούσαν τις φυλακές τους. Πολλοί από τους παλαιούς απάντησαν: Κανένας από αυτούς τους κυρίους δεν κοίταξε ποτέ στα μπουντρούμια, ούτε καν στις πτέρυγες των φυλακών»¹¹⁶. Έχοντας πλέον εξετάσει τις συνθήκες των αγγλικών φυλακών και αφού κληρονόμησε μεγάλη περιουσία από το πατέρα του, αποφασίζει να ταξιδέψει και να επισκεφθεί διαφορετικές φυλακές ανά τον κόσμο¹¹⁷.

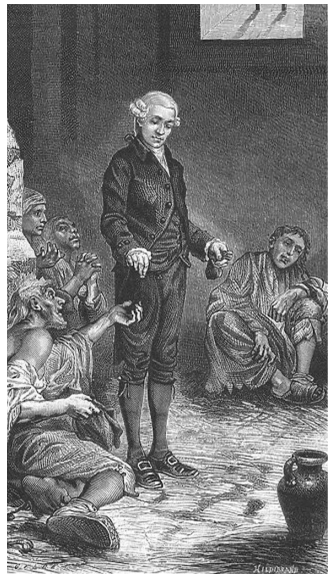

Εικ.4.2 Ο John Howard επιθεωρεί το εργατικό δυναμικό των γαλλικών φυλακών

Στα 51 του χρόνια (1777) μετά από πολλά ταξίδια δημοσιεύει το βιβλίο που θα τον κάνει ευρέως γνωστό, με ονομασία «The State of Prison in England and Wales». Επανεκδόθηκε 2 φορές μετά το πρωτότυπο (1780, 1784)¹¹⁸ και κάθε καινούρια έκδοση είχε νέα ευρήματα και ενημερωμένα στατιστικά, που προέκυπταν από τα μετ' έπειτα ταξίδια του. Η οικοδόμηση της αξιοπιστίας του έργου του οφείλετε στην ειλικρίνεια, γεγονός που έκανε τους αναγνώστες να σέβονται την γνώμη του και να παρακολουθούν με αφοσίωση τα επιχειρήματα που παρέθετε. Ήταν ο πρώτος που κατέγραψε τις συνθήκες που επικρατούσαν στις φυλακές, με κάθε λεπτομέρεια, με ωμή περιγραφή, χωρίς εξωραϊσεις, υπερβολές ή απόκρυψη της αλήθειας. Πιο συγκεκριμένα ο ίδιος χαρακτηρίζει τις φυλακές «Ακάθαρτες, υγρές, σκοτεινές, ανθυγιεινές και υπερπλήρεις», τους φυλακισμένους «Υποσιτιζόμενους, βρώμικους και άρρωστους», τους δεσμοφύλακες «Διεφθαρμένους, βάρβαρους, αναποτελεσματικούς, σκληρούς». Παραθέτει στο βιβλίο συνεχώς σοκαριστικές περιγραφές, «οι κρατούμενοι έχουν προβληθεί βαριά από νοσηρό πυρετό, “ΤΑ ΔΑΧΤΥΛΑ ΤΩΝ ΠΟΔΙΩΝ ΤΟΥΣ ΕΧΟΥΝ ΣΑΠΙΣΕΙ”»¹¹⁹, αποδεικνύοντας ότι οι τρόφιμοι εισέρχονται στις φυλακές υγιείς και μετατρέπονται σε «καταθλιπτικά αντικείμενα»¹²⁰.

¹¹¹ Αλεξιάδης Στέργιος (2001), *Σωφρονιστική*, εκδ. Σάκκουλας, σελ. 33
¹¹² Παπακώστα Αρτεμής (2022), *Μελετώντας τον εγκλεισμό: η περίπτωση της φυλακής και της αρχιτεκτονικής σωφρονιστικών ιδρυμάτων*, ερευνητική εργασία, ΑΠΘ, ΙΚΕΕ, ανακτήθηκε 3 Δεκεμβρίου 2023, από <https://ikee.lib.auth.gr/record/338109?ln=el&fbclid=IwAR2Ew9Dh9qORZRwVFO0AGdeAUlSEv-To5a9H6sGQH5OU68b7sH-HaVhbcM>
¹¹³ Κώστας Βουρεκάς & Χρήστος Ελευθεριάδης, *Η εξέλιξη την αρχιτεκτονικής των φυλακών απομόνωσης*, διάλεξη, Αρχιτεκτονική του ΕΜΠ (2003), Α.Κ.Ε.Α, ανακτήθηκε 3 Δεκεμβρίου 2023, από https://akea2011.com/2013/02/13/architektonikiiflakonapomonosis/?fbclid=IwAR2d4G5dfIpbxwo33b2Q0F_h9kVUq4lqkncRSXNF_kjb6YQy_PstU6hq6Uw
¹¹⁴ Jonh Howard: the John Howard society of Canada, *Biography of John Howard*, ανακτήθηκε 3 Δεκεμβρίου 2023, από <https://johnhoward.ca/history/biography-john-howard/>
¹¹⁵ Ανακτήθηκε 3 Δεκεμβρίου 2023, από https://us.sagepub.com/sites/default/files/upm-assets/94917_book_item_94917.pdf?fbclid=IwAR0VTRVgkha_db5h2CFpBwNnw3VFQ2TGymYsxPqDMYDAnpNoMN6bXXI-Qc

¹¹⁶ John Howard (1777), *The State of the Prisons in England and Wales*, with preliminary observations, and an account of some foreign prisons, εκδ. William Eyres, σελ. 67
¹¹⁷ Ο.Π. (114)
¹¹⁸ Ο.Π. (113)
¹¹⁹ Ο.Π. (116) σελ. 39,6,7
¹²⁰ Giuseppe Di Gennaro (1975), *Prison architecture: an international survey of representative closed institutions and analysis of current trends in prison design*, εκδ. Architectural Press, σελ. 17-18

Εικ.4.3 Επίσκεψη του John Howard σε φυλακή

Εκτός από την αναφορά των γεγονότων, ο Howard στο βιβλίο του, διατυπώνει προτάσεις, επιδιώκοντας την βελτίωση των συνθήων διαβίωσης των τροφίμων¹²¹. Υποστήριζε ότι το κράτος όφειλε να αναλάβει τα έξοδα των φυλακών κάτι που δεν γινόταν μέχρι τώρα (π.χ. Newgate)¹²². Συνεπώς θα έπρεπε να παρέχονται καλές συνθήκες υγιεινής, αξιοπρεπή τροφή, νερό και ρουχισμός στους φυλακισμένους, όπως και οι δεσμοφύλακες να είναι μισθωτοί υπάλληλοι της κομιτίας. Επιπλέον πίστευε ότι οι εντάσεις εντός των φυλακών θα ελαττώνονταν με τον διαχωρισμό των κρατουμένων με βάση το φύλο, την ηλικία και το αδίκημα. Επιπροσθέτως προωθούσε την παροχή εργασίας κατά την διάρκεια της κράτησης, αποσκοπώντας στην καταπολέμηση του αμαρτήματος (όπως το θεωρούσε) της αεργίας και στην μετ' έπειτα επανένταξη των φυλακισμένων στη κοινωνία¹²³. Ακόμα στις μεταρρυθμίσεις του εντάσσει την απομονωτική κράτηση, ποτέ δεν υπήρξε φανατικός υποστηρικτής της ολοκληρωτικής απομόνωσης αλλά ισχυρίζεται ότι σε λογικό πλαίσιο ήταν ένα ωφέλιμο όργανο αναμόρφωσης¹²⁴. Ο ίδιος καταγράφει στο βιβλίο του «θέλω να έχω πολλά μικρά δωμάτια ή καμίνες, ώστε κάθε εγκληματία να μπορεί να κοιμάται μόνος του. Αν είναι δύσκολο να τους εμποδίσουμε να είναι μαζί κατά την διάρκεια της μέρας θα πρέπει με κάθε τρόπο να διαχωρίζονται την νύχτα.» αυτό θα εμποδίζει τον σχεδιασμό και την πραγματοποίηση ομαδικών αποδράσεων, μιας και αυτή ήταν η ώρα που διευκόλυνε την οργάνωση τους. Επίσης με αυτόν τον τρόπο θα απάλλασσε τους δεσμοφύλακες από επιπρόσθετα πόστα επιτήρησης¹²⁵. Η ατομική κράτηση ήταν ένα εξατομικευμένο¹²⁶ μέσο με σκοπό τη δημιουργία έντονων τύψεων και ενοχών, αποτέλεσμα του μακροχρόνιου στοχασμού του κρατούμενου μέσα στο κελί του, αποσκοπώντας στην μεταμέλεια του¹²⁷. Τέλος φαίνεται ότι η απομόνωση ενισχύει την δύναμη της εξουσίας από την στιγμή που αποτελεί ένα μέσο διαμόρφωσης της ζωής και του προγράμματος του κρατούμενου. Ο φιλόσοφος και συγγραφέας του 20ου αιώνα Michel Paul Foucault προσθέτει «Η απομόνωση είναι ο βασικός όρος της απόλυτης υποταγής»¹²⁸.

¹²¹Κώστας Βουρεκάς & Χρήστος Ελευθεριάδης, *Η εξέλιξη την αρχιτεκτονικής των φυλακών απομόνωσης*, διάλεξη, Αρχιτεκτονική του ΕΜΠ (2003), Α.Κ.Ε.Α, ανακτήθηκε 3 Δεκεμβρίου 2023, από https://akea2011.com/2013/02/13/architektonikifilakonapomonosis/?fbclid=IwAR2d4G5df1pbxwo33b2Q0F_h9kVUq4IqkncRSXNF_kjb6YQy_PstU6hq6Uw

¹²²Ανακτήθηκε 3 Δεκεμβρίου 2023, από https://us.sagepub.com/sites/default/files/upm-assets/94917_book_item_94917.pdf?fbclid=IwAR0VTRVgkha_db5h2CfPbWnnw3VFQ2TGymYsxPqDMYdAnpNoMN6bXXI-Qc

¹²³Jonh Howard: the John Howard society of Canada, *Biography of John Howard*, ανακτήθηκε 3 Δεκεμβρίου 2023, από <https://johnhoward.ca/history/biography-john-howard/>

¹²⁴Michel Foucault (1976), *Επιτήρηση και Τιμωρία: Η γέννηση της φυλακής*, μετάφραση Καίτη Χατζηδήμου και Ιουλιέττα Ράλλη, εκδ. Κέδρος Α.Ε., σελ. 309-323

¹²⁵John Howard (1777), *The State of the Prisons in England and Wales*, with preliminary observations, and an account of some foreign prisons, εκδ. William Eyres, σελ. 43

¹²⁶Ο.Π. (124)

Πρωτοφανές αποτέλεσε το γεγονός ότι ο Howard πρότεινε την ενσωμάτωση της αρχιτεκτονικής στη μεταρρύθμιση των φυλακών, τονίζοντας τη σημασία του σχεδιασμού στη λειτουργία του χώρου εγκλεισμού. Σκοπός αυτού ήταν η δημιουργία ενός αποτελεσματικότερου συστήματος κράτησης που θα συνέβαλε στην αποκατάσταση και την επανένταξη των κρατουμένων¹²⁹. Στο βιβλίο του επιπλέον παραθέτει μια διαγραμματική κάτοψη φυλακών (Εικ.4.4). Πρωταρχική του μέριμνα ήταν η εξασφάλιση της υγιεινής, ο καλός φωτισμός και αερισμός του κτιρίου, έτσι το τοποθετεί σε ύψωμα ή κοντά σε ρυάκι, πάντα μακριά από τον αστικό ιστό. Προσθέτει επίσης σε όλους τους χώρους της φυλακής αναγκαστικά, σωληνώσεις παροχής καθαρού νερού και παράθυρα. Εξασφαλίζει στους κρατούμενους ατομικά κελιά, εντός τετράγωνων πτερύγων και αυλών, οι οποίες διαχωρίζονται με βάση το φύλο, την ηλικία και το έγκλημα. Στηρίζει τις πτέρυγες πάνω σε στοές αφήνοντας από κάτω τους αυλές για το προαυλισμό των κρατουμένων, στους βροχερούς μήνες. Έχοντας την πεποίθηση ότι ο σωφρονισμός θα επέλθει ταχύτερα αν οι κρατούμενοι μπουν «στο μονοπάτι του θεού», τοποθετεί ένα παρεκκλήσι σε κεντρικό σημείο της κάτοψης, ώστε όλες οι πτέρυγες να έχουν την ίδια εύκολη και γρήγορη πρόσβαση σε αυτό. Συμπληρωματικά στην κάτοψη υπήρχαν εργαστήρια εργασίας σε κάθε πτέρυγα και ένα ιατρείο τα οποία δέχονταν όλους τους κρατούμενους¹³⁰.

Το 1781 το Έντμουντ Μπερκ είπε για τον Howard «Βούτηξε στα βάθη των μπουντρουμιών, βούτηξε στη μόλυνση των νοσοκομείων, ερεύνησε τα αρχοντικά της θλίψης και του πόνου, πήρε το μέτρο και τις διαστάσεις της δυστυχίας, της κατάθλιψης και της περηφάνιας, θυμήθηκε τα ξεχασμένα, παρακολούθησε τους παραβεβλημένους, επισκέφθηκε τους εγκαταλειμμένους και συνέκρινε και συγκέντρωσε τους στενοχωρημένους ανθρώπους σε όλες τις χώρες»¹³¹. Ήταν ένας σεβαστός άνθρωπος, που οι μεταρρυθμίσεις του αποτέλεσαν το πρότυπο για την βελτίωση της μεταχείρισης των φυλακισμένων. Στόχευε στον σωφρονισμό και την επανένταξη του εγκληματία. Ανέδειξε τη σημασία του συνδυασμού της λειτουργικότητας με την αρχιτεκτονική κάτοψη των φυλακών και κατάφερε να εντάξει ευρέως την έννοια του απομονωτικού συστήματος. Για τα επόμενα χρόνια, οι προτάσεις του αποτέλεσαν το υπόβαθρο για το «Panopticon» Σχέδιο του Bentham αλλά και το σύστημα των σύγχρονων φυλακών.

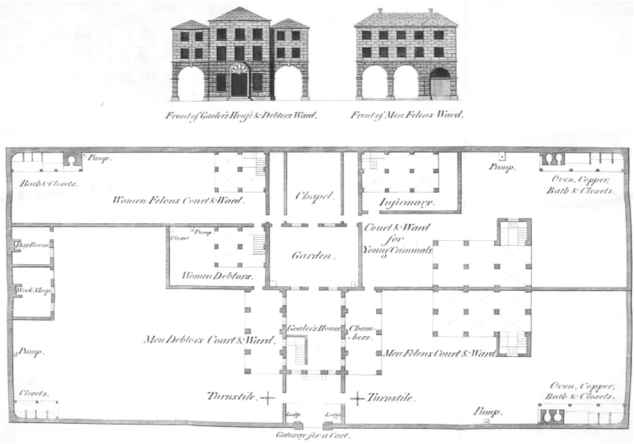
¹²⁷Ο.Π. (121)

¹²⁸Ο.Π. (124)

¹²⁹Ο.Π. (121)

¹³⁰Ο.Π. (125), σελ. 42-71

¹³¹Ο.Π. (123)

Εικ.4.4 Διαγραμματική κάτοψη της φυλακής του John Howard

4.2 Η ουτοπία του τέλειου εγκλεισμού (βασισμένη στο όραμα του Jeremy Bentham)

Εικ.4.5 Πορτρέτο του Jeremy Bentham

Την σημαντικότερη τριάδα μεταρρυθμιστών για τις φυλακές του 18ου αιώνα έρχεται να ολοκληρώσει ο Jeremy Bentham (Εικ.4.5), που είναι πιθανός και ο πιο αναγνωρισμένος. Ο Bentham γεννήθηκε στο Λονδίνο το 1748 και ήταν Άγγλος νομοθέτης, φιλόσοφος, ερασιτέχνης αρχιτέκτονας¹³² και ο ιδρυτής του οφελιμισμού¹³³, συνεπώς ήταν άμεσα συνδεδεμένος με την αρχή «η μεγαλύτερη ευτυχία του μεγαλύτερου αριθμού». Από μικρή ακόμα ηλικία είχε χαρακτηριστεί ως παιδί θαυμα¹³⁴, και το ενδιαφέρον του ήταν στραμμένο στην εκπαίδευσή του. Στα 12 του, σπούδασε στο Queen's College της Οξφόρδης και αποφοίτησε το 1763¹³⁵. Ο Bentham αρχικά είχε την πρόθεση να ακολουθήσει την επιθυμία του πατέρα του και να γίνει λόρδος καγκελάριος. Παρόλα αυτά, μετά την παρακολούθηση της διάλεξης του επιφανή δικαστή της εποχής, Sir William Blackstone αντιτίθεται στο μονοπάτι αυτό. Επικεντρώνεται στην μελέτη του νόμου, ασκεί κριτική στο υπάρχον δικαστικό σύστημα και παραθέτει τρόπους βελτίωσης του¹³⁶.

Σε αντίθεση με τον Beccaria, υποστηρίζει ότι η ποινή δεν έχει ανταποδοτικό ή εκδικητικό ρόλο, με βάση την άποψη του η ποινή είναι μέσο πρόληψης που εξυπηρετεί το συμφέρον της κοινωνίας και κατ'επέκταση ωθεί τον παραβάτη στον σωφρονισμό του¹³⁷. Συγκρίνει τους εγκληματίες με παιδιά, δηλαδή αντιμετωπίζει το μυαλό τους σαν άγραφο πίνακα, (tabula rasa)¹³⁸ παρόλο που έχουν μεγαλώσει και με μέσω τον ορθολογικό μηχανισμό της ανθρώπινης ηθικής μπορεί και αναδιαμορφώνει το εγκληματικό τους μυαλό. Συνεπώς, ο Bentham αποσκοπούσε στη δημιουργία μίας «ανθρώπινης φυλακής», όπου οι θεμελιώδεις αρχές της θα ήταν η στέρηση μόνο της ελευθερίας και όχι της υγιεινής ή της ζωής του καταδικασμένου. Οι απόψεις αυτές παγιώνονται στο αρχιτεκτονικό του σχέδιο «Panopticon» (Εικ.4.6), που τον έκανε ευρέως γνωστό¹³⁹.

Το αρχιτεκτονικό πρόβλημα της εποχής ήταν η δυσκολία της ταυτόχρονης επιτήρησης όσο το δυνατόν μεγαλύτερου αριθμού ατόμων, εφόσον δεν υπήρχαν τα σημερινά ηλεκτρονικά μέσα. Για την επίτευξη του άμεσου ελέγχου στα νέα σωφρονιστικά ιδρύματα της Ευρώπης, γίνεται ο διαχωρισμός ατόμων σε κατηγορίες: ψυχοπαθής-μη ψυχοπαθής, επικίνδυνος- ακίνδυνος, ανώμαλος-ομαλός κ.λπ.. Ωστόσο με τη ραγδαία αύξηση της εγκληματικότητας το πρόβλημα πολλαπλασιαζόταν. Τη λύση σε αυτή την κατάσταση έρχεται να δώσει το Panopticon σχέδιο του Bentham, το οποίο είναι το πρώτο αρχιτεκτονικό σχέδιο που αλληλοσυνδέει τα παραπάνω, σε μία κυκλική μορφή¹⁴⁰. Εκτός αυτού, είναι τόσο πετυχημένη η διαμόρφωση του, που θα μπορούσε να αξιοποιηθεί και για άλλες λειτουργίες εκτός σωφρονιστικών ιδρυμάτων¹⁴¹, όπως σχολεία, νοσοκομεία, χώρους εργασίας, εργοστασίων κλπ.. Ειδικά αν λάβουμε υπόψιν το γεγονός ότι η αρχική έμπνευση του Panopticon (1787) προοριζόταν για ένα εργαστήριο ή οπλοστάσιο κυκλικής μορφής που είχε σχεδιαστεί από τον αδελφό του Samuel Bentham, αυτή η άποψη ενισχύεται¹⁴².

¹³²Κώστας Βουρεκάς & Χρήστος Ελευθεριάδης, *Η εξέλιξη την αρχιτεκτονικής των φυλακών απομόνωσης*, διάλεξη, Αρχιτεκτονική του ΕΜΠ (2003), Α.Κ.Ε.Α, ανακτήθηκε 17 Δεκεμβρίου 2023, από https://akea2011.com/2013/02/13/arhitektonikifilakonapomonosis/?fbclid=IwAR2d4G5dflpbxw033b2Q0F_h9kVUq4lqkncRSXNF_kjb6YQy_PstU6hq6Uw

¹³³John P. Plamenatz (2023), *Jeremy Bentham*, ανακτήθηκε 17 Δεκεμβρίου 2023, από <https://www.britannica.com/biography/Jeremy-Bentham>

¹³⁴By UCL Home, *About Jeremy Bentham*, ανακτήθηκε 17 Δεκεμβρίου 2023, από <https://www.ucl.ac.uk/bentham-project/about-jeremy-bentham>

¹³⁵Ο.Π. (133)

¹³⁶Ο.Π. (134)

¹³⁷Παπακώστα Άρτεμις (2022), *Μελετώντας τον εγκλεισμό: η περίπτωση της φυλακής και της αρχιτεκτονικής σωφρονιστικών ιδρυμάτων*, ερευνητική εργασία, ΑΠΘ, ΙΚΕΕ, ανακτήθηκε 17 Δεκεμβρίου 2023, από <https://ikee.lib.auth.gr/record/338109?ln=el&fbclid=IwAR2Ew9Dh9qORZRwVFO0AGdeAUhISEv-To5a9H6sGQH5OU68b7sH-HaVhbcM>

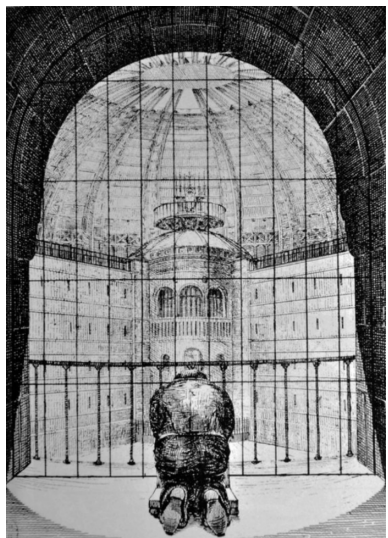
¹³⁸Ο.Π. (132)

¹³⁹Fran Cottell & Marianne Mueller (2020), *From pain to pleasure: Panopticon and Pentagon Petal*, ερευνητική εργασία, JSTOR, ανακτήθηκε 17 Δεκεμβρίου 2023, από <https://www.jstor.org/stable/j.ctv13xprgq.16?seq=3>

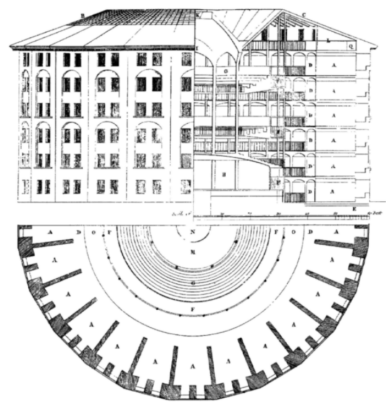
¹⁴⁰Winfried Reeb (1988), *Φυλακές και Αρχιτεκτονική: Η αναζήτηση για τον ιδανικό τρόπο εξόντωσης*, μετάφραση Πάνος Πικραμένος, εκδ. αμηνανία, σελ. 20, 24

¹⁴¹Ο.Π. (139)

¹⁴²Ο.Π. (132)

Εικ.4.8 Κάτοψη και τομή του Panopticon

ΚΕΛΙΑ

ΕΝΔΙΑΜΕΣΙΟΣ ΧΩΡΟΣ

ΠΥΡΓΟΣ ΕΠΙΘΗΡΗΣΗΣ

ΕΝΔΙΑΜΕΣΙΟΣ ΧΩΡΟΣ

ΚΕΛΙΑ

Όλα τα παραπάνω πραγματοποιούνται για να μπορεί ο τρόφιμος να παραμείνει απόλυτα απομονωμένος, από τους φύλακες αλλά και από τους συγκρατούμενους του (Εικ.4.7). «Μέρα, νύχτα, εργασία, ύπνος, πλούσιμο, προσευχή, γεύματα, στην ασθένεια και στην υγεία, όλα όσα εκτελούνται στον ίδιο μικρό χώρο»¹⁵². Η ακτινωτή οργάνωση είναι και το κλειδί αυτής της λογικής. Οι τοίχοι-χωρίσματα των κελιών ή «τα παρατεταμένα χωρίσματα» όπως τα χαρακτήριζε ο Bentham, που ήταν εξαιρετικά λεπτά, αποτελούσαν προεκτάσεις των ακτίνων από το κέντρο του κύκλου. Αυτά εμποδίζαν το οπτικό πεδίο του κρατούμενου και τις επαφές με τους γύρω του. Ως υποστηρικτής λοιπόν του απομονωτικού συστήματος αλλά και της άνετης ζωής, ο Bentham, προσπάθησε να διαμορφώσει τω χώρο των κελιών έτσι ώστε να είναι ευχάριστος όλες τις ώρες και εύχρηστος για τις δουλειές-υποχρεώσεις του κρατούμενου. Για την υλοποίηση αυτών μελέτησε εξονυχιστικά τα μηχανολογικά του κτιρίου(φωτισμός, αερισμός, θέρμανση, νερό, αποχέτευση).

¹⁴³Winfried Reeb (1988), *Φιλακές και Αρχιτεκτονική: Η αναζήτηση για τον ιδανικό τρόπο εξότιωσης*, μετάφραση Πάνος Πικραμένος, εκδ. αμηνία, σελ. 24

¹⁴⁴Robin Evans (1971), *Bentham's Panopticon: An Incident in the Social History of Architecture*, Εφημερίδα: https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwiykLhO_6fICAXvbnEDH7UoAQQFOECa8QAQ&url=https://www3a%2F%2Fcourseworks2.columbia.edu%2Ffiles%2F156864%2Fdownload%3Fdownload_fr0%3d1&usq=AovVaw3oVgJd8D0SK6E8IYYnB6EA&opi=8997844&fbclid=IwAR1H7Wofed7oP71U313hiXcpfIw464kelvixPoZXBNOG3Gc_Qi0v93QaiE

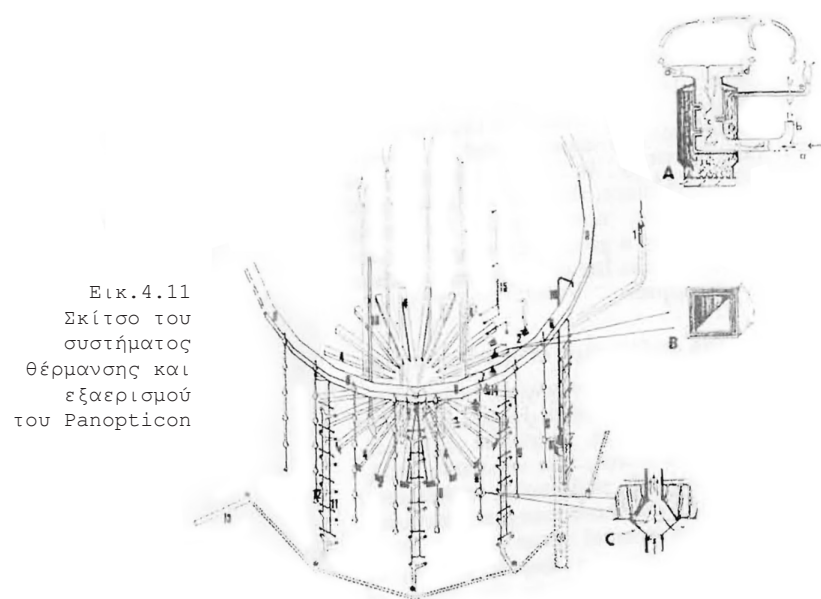
¹⁴⁵Κατάνια Βασιλική (2016), *Ανοιχτή φιλακή: μια σύνθετη δομή ανθρώπων*, ερευνητική εργασία, ΑΠΘ, ΕΚΕ, ανακτήθηκε 17 Δεκεμβρίου 2023, από https://ikee.lib.auth.gr/record/338254?ln=el&fbclid=IwAR3kHJL4qrMziY9OhVrDkSu6BRf4P1U9sj_Ory2ABiAUNvOeyLJ-vygc

¹⁴⁶Fran Cottell & Marianne Mueller (2020), *From pain to pleasure: Panopticon and Pentagon Petal*, ερευνητική εργασία, JSTOR, ανακτήθηκε 17 Δεκεμβρίου 2023, από <https://www.jstor.org/stable/j.ctv13xprg.167?seq=3>

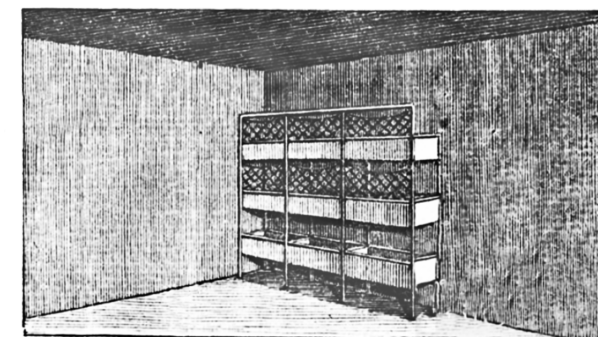
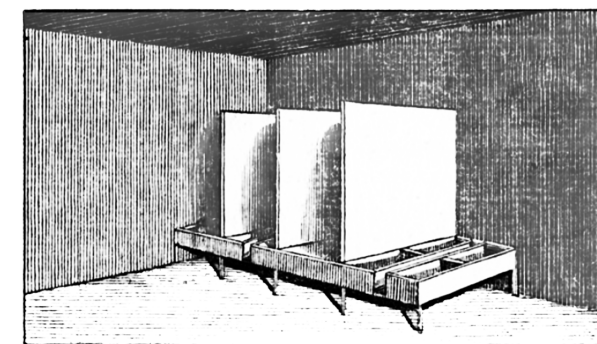
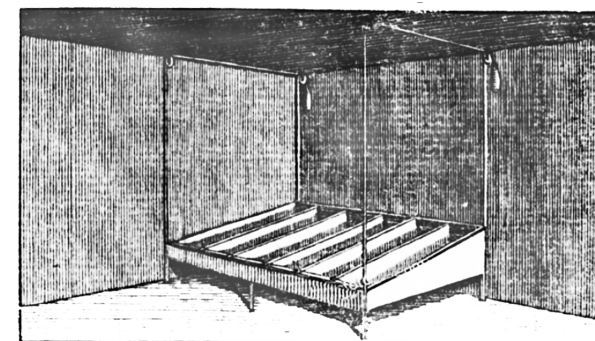
¹⁴⁷Κανλίνης Αθανάσιος (2022), *Αρχιτεκτονικές σχεδίσματα συμφωνητικών ιδρυμάτων*, ερευνητική εργασία, ΑΠΘ, ΙΚΕΕ, ανακτήθηκε 17 Δεκεμβρίου 2023, από https://ikee.lib.auth.gr/record/345545?ln=el&fbclid=IwAR0KqO5Mr9nI0uqiih19HMcEc_O9fAMd2LaaiSV7XttoxhBpKcwYUKB8D

Ξεκίνησε με την ανάγκη του καλού φωτισμού και κατέληξε στο γεγονός ότι το σπίτι επιθεώρησης θα έπρεπε να είναι πιο διαφανές, να μην αποτελείται σε μεγάλο βαθμό από πέτρας, και κατά συνέπεια στην διάρκεια της ημέρας διαμπερές και φωτεινό¹⁵³. Θα τοποθετούσε λαμπτήρες και ανακλαστήρες έτσι ώστε να μπορεί κανείς να «επεκτείνει τη νύχτα στην ασφάλεια της μέρας». Ακόμα προσέθεσε στο κτίριο ένα ακτινωτό σύστημα εξαερισμού για τον καλύτερο αερισμό. Όσο αφορά την θέρμανση γινόταν με την εισαγωγή αέρα σε έναν θερμαινόμενο θάλαμο και έπειτα ο αέρας αυτός εξαπλωνόταν μέσα από τον εξαερισμό σε κάθε κελί τρόφιμου (Εικ.4.11). Έπειτα εγκαθιστά δεξαμενές πόσιμου νερού στην οροφή των κελιών. Το νερό υπάρχει σε αφθονία και το αντλούν χειροκίνητα. Προνοεί για έναν κλειστό υπόνομο όπου θα καταλήγουν τα λύματα. Τέλος σχεδιάζει μέχρι και τα έπιπλα για να εξοικονομήσει τον περιορισμένο χώρο του κελιού (Εικ.4.12). Τα κρεβάτια είναι διαμορφωμένα να αναδιπλώνονται και να ανεβαίνουν με τροχαλίες στην οροφή, δίνοντας έτσι τα απαραίτητα τετραγωνικά για πάγκους εργασίας, εργαλειοθήκες κ.α.¹⁵⁴.

Εικ.4.11
Σκίτσο του
συστήματος
θέρμανσης και
εξαερισμού
του Panopticon

Εικ.4.12 Σκίτσο από τα αναδιπλούμενα κρεβάτια

¹⁵³Fran Cottell & Marianne Mueller (2020), *From pain to pleasure: Panopticon and Pentagon Petal*, ερευνητική εργασία, JSTOR, ανακτήθηκε 17 Δεκεμβρίου 2023, από <https://www.jstor.org/stable/j.ctv13xprgq.16?seq=3>
¹⁵⁴Robin Evans (1971), *Bentham's Panopticon: An Incident in the Social History of Architecture*, Εφημερίδα: https://www.google.com/url?sa=t&rt=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwiYkLO_6fiCAxVbcvEDHa7UAoQQFnoECA8QAQ&url=https%3A%2F%2Fcourseworks2.columbia.edu%2Ffiles%2F598648%2Fdownload%3Fdownload_frd%3D1&usg=AOvVaw3VoGjd8D0SKI68iYyNB6kE&opi=89978449&fbclid=IwAR1H7Wofed7oP71iU31hjxcpfVlq64kelkvPOzXBBn0G3Gc_iQ8iv3QaiE

Μπορεί να μην είναι αρκετά προφανές, αλλά για τον 18 αιώνα η έννοια της απομόνωσης ήταν απόλυτα συνδεδεμένη με την μετάνοια, την κάθαρση της ψυχής και κατά συνέπεια με την θρησκεία¹⁵⁵ (όσο πιο πολύ σκέφτομαι μονός μου, τόσο πιο κοντά πάω στον Θεό και στην κατανόηση των σφαλμάτων μου) (Εικ.4.13). Ωστόσο ο Bentham, παρότι είναι άνθρωπος της πίστης, 4 χρόνια μετά την πρώτη απόπειρα σχεδίασης του Panopticon απέρριψε την απόλυτη απομόνωση¹⁵⁶ και τοποθέτησε μέχρι και 4 άτομα εντός ενός κελιού¹⁵⁷. Ίσως αυτό συνέβη διότι η στέγαση ενός μόνο ατόμου σε ένα κελί κατέληγε πολύ κοστοβόρα αλλά πιθανότατα οφείλεται στις συμβουλές που του έδωσε Howard. Έπειτα από συζητήσεις περί του θέματος, ο Bentham αντιλαμβάνεται ότι η ολική απομόνωση μετατρέπει το μυαλό σε ένα σκοτεινό κενό, αφήνοντας τον κρατούμενο «αποστερημένο από κάθε υποστήριξη πέρα από τα δικά του εσωτερικά αποθέματα ... παράγοντας την πιο ζωντανή εντύπωση της ίδιας του της αδυναμίας». Γεγονότα φρικαλέα που δεν ήθελε να συμπεριλάβει στο έργο του.

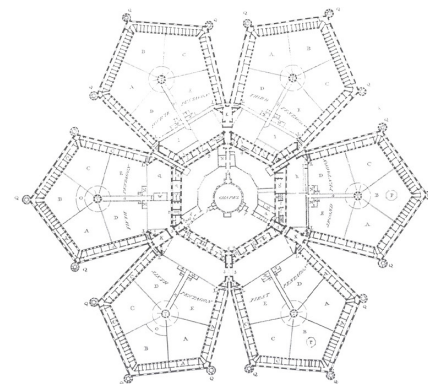
Ο λόγος που το Panopticon αποτελεί κομβικό σημείο για την εξέλιξη της αρχιτεκτονικής των φυλακών είναι ότι, η αρχιτεκτονική του επηρεάζει την ψυχολογική υπόσταση του ανθρώπου. Το έργο του Bentham είναι διαμορφωμένο έτσι ώστε να μετατρέπει τον έλεγχο σε ψυχολογικό παιχνίδι αμφιβολιών¹⁵⁸, οι κρατούμενοι ζουν με τον φόβο ότι είναι μόνιμα υπό παρακολούθηση. Η δύναμη βρίσκεται στο ίδιο το κτίριο και για πρώτη φορά όχι στους φύλακες, γεγονός που το καθιστά ως την πλέον τελειοποιημένη μέθοδο επιβολής εξουσίας. Έτσι αποδεικνύεται ότι η αρχιτεκτονική είναι το κύριο μέσω που οδηγεί τον παραβάτη στον σωφρονισμό, και αναγνωρίζεται από εδώ και πέρα ότι τα σχέδια των φυλακών είναι ένας νέος τομέας, αυτοτελής, σύνθετος, πολύ διαφορετικός από τις συμβατικές αρχές της αρχιτεκτονικής.

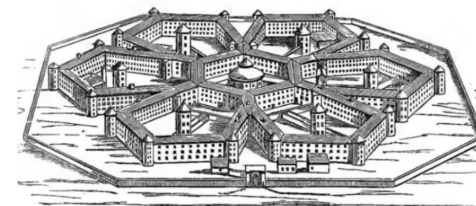
Εικ.4.13
Προσευχόμενα χέρια
του Albrecht Durer

Ο Thomas Bowdler, γράφει «το έργο που αναλαμβάνουμε είναι τόσο διαφορετικό από οτιδήποτε άλλο έχει ποτέ κτιστεί σε αυτή τη χώρα, ώστε κάποιος μπορεί να είναι πολύ κατάλληλος για να κτίσει μία εκκλησία ή ένα παλάτι και ταυτόχρονα πολύ ακατάλληλος για να είναι αρχιτέκτονας ενός σωφρονιστικού καταστήματος».

Ανά τα χρόνια υπήρξαν κτίρια που αξιοποίησαν τους κεντρικούς πυλώνες του Panopticon, όπως η Millbank στο Λονδίνο (Εικ.4.14). Ωστόσο, παρά τα όσα αναφέρθηκαν, το ακριβές μοντέλο του σπιτιού επιτήρησης δεν εφαρμόστηκε ποτέ, καθώς στην πραγματικότητα παρουσιάστηκαν σοβαρά σχεδιαστικά ελαττώματα. Πρώτο από όλα η μεγάλη κλίμακα των σχεδίων. Εξαιτίας αυτής δεν υπήρχε άμεση οπτική επαφή και το ένα τρίτο των κελιών παρέμενε χωρίς ήλιο¹⁵⁹. Συνεπώς η μελέτη του φωτισμού και η λογική της διαφάνειας του Bentham δεν ήταν σε θέση να εφαρμοστούν¹⁶⁰. Έπειτα αποδείχτηκε ότι τα σχέδια δεν προσέφεραν τον ποιοτικό διαχωρισμό των κρατουμένων που επιθυμούσαν¹⁶¹ και η πρόσβαση σε καθαρό αέρα ήταν περιορισμένη. Τέλος τα έξοδα όλου του κτιρίου θα κατέληγαν να είναι πολύ υψηλά. «Ουτοπία του τέλειου εγκλεισμού» θεωρήθηκε το έργο αργότερα, αλλά αποτέλεσε πηγή έμπνευσης για το μέλλον¹⁶². Η ιδέα του ακτινωτού σχεδιασμού και της απομόνωσης άνοιξε νέους ορίζοντες στην αρχιτεκτονική των σωφρονιστικών ιδρυμάτων και όχι μόνο(νοσοκομεία, μέχρι και σπίτια κλπ.)¹⁶³.

Εικ.4.14 Κάτοψη της φυλακής
Milkbank

Εικ.4.15 Προοπτικό της φυλακής
Milkbank

¹⁵⁵Robin Evans (1971), *Bentham's Panopticon: An Incident in the Social History of Architecture*, Εφημερίδα: https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&e&src=s&source=web&cd=&ved=2ahUKewiykLO_6fiCAxVbcvEDHa7UAoQQFnoECA8QQAQ&url=https%3A%2F%2Fcourseworks2.columbia.edu%2Ffiles%2F598648%2Fdownload%3Fdownload_frd%3D1&usq=AovVaw3VoGjd8D0SKi68YyNB6kE&opi=89978449&fbclid=IwAR1H7Wofed7oP71IU31hjxcpVlq64kelvkvPOzXBbnOG3Gc_IQ8iv3QaIE

¹⁵⁶Κώστας Βουρεκάς & Χρήστος Ελευθεριάδης, *Η εξέλιξη την αρχιτεκτονικής των φυλακών απομόνωσης*, διάλεξη, Αρχιτεκτονική του ΕΜΠ (2003), Α.Κ.Ε.Α, ανακτήθηκε 17 Δεκεμβρίου 2023, από https://akea2011.com/2013/02/13/arhitektonikifilakonapomonosis/?fbclid=IwAR2d4G5df1pbxwo33b2Q0F_h9kVUq4lqkncRSXNF_kjb6YQy_PstU6hq6Uw

¹⁵⁷Ο.Π. (155)

¹⁵⁸Παπακώστα Άρτεμις (2022), *Μελετώντας τον εγκλεισμό: η περίπτωση της φυλακής και της αρχιτεκτονικής σωφρονιστικών ιδρυμάτων*, ερευνητική εργασία, ΑΠΘ, ΙΚΕΕ, ανακτήθηκε 17 Δεκεμβρίου 2023, από <https://ikee.lib.auth.gr/record/338109?ln=el&fbclid=IwAR2Ew9Dh9qORZRwVFO0AGdeAUnlSEv-To5a9H6sGQH5OU68b7sH-HaVhbcM>

¹⁵⁹Winfried Reebbs (1988), *Φυλακές και Αρχιτεκτονική: Η αναζήτηση για τον ιδανικό τρόπο εξόντωσης*, μετάφραση Πάνος Πικραμένος, εκδ. αμχανία, σελ. 22

¹⁶⁰Λώλου Σταματία (2021), *Η επιδραση του χώρου στην ψυχολογία του ατόμου υπό ακραίες συνθήκες εγκλεισμού-η περίπτωση των φυλακών*, ερευνητική εργασία, ΑΠΘ, ΙΚΕΕ, ανακτήθηκε 17 Δεκεμβρίου 2023, από https://ikee.lib.auth.gr/record/334302?fbclid=IwAR0Dce0o0dm0woLH7OHS5jaV88Hesu3-3ZmDHJ_qX8-MWG2PZehLAX9yLTs

¹⁶¹Ο.Π. (156)

¹⁶²Λιούζα Αγγαλιά & Σωτηρίου Ευαγγελία (2022), *Χώροι Εγκλεισμού: η αρχιτεκτονική του εγκλεισμού, ερευνητική εργασία*, ΑΠΘ, ΙΚΕΕ, ανακτήθηκε 17 Δεκεμβρίου 2023, από <https://ikee.lib.auth.gr/record/341843?ln=el&fbclid=IwAR0PmnXgFODj8TdY5MByleI7cuROZ1LHgzmI2ayBTyoQYZH2mWg-YbpLo>

¹⁶³Κανλής Αθανάσιος (2022), *Αρχιτεκτονικός σχεδιασμός σωφρονιστικών ιδρυμάτων*, ερευνητική εργασία, ΑΠΘ, ΙΚΕΕ, ανακτήθηκε 17 Δεκεμβρίου 2023, από https://ikee.lib.auth.gr/record/345545?ln=el&fbclid=IwAR0KqQ05Mrvx9IOQiim1t9HMcEd_0n9AmdL2Aa1Sv7XTtoxbhPkwYukBD8

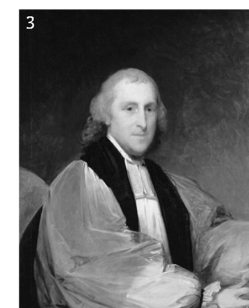
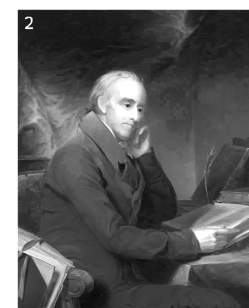
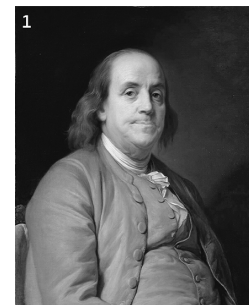
4.3 Βουβός εγκλεισμός

Εικ.4.16 Ο πόλεμος για την ανεξαρτησία της Αμερικής από την Αγγλία

Περνώντας στις αρχές του 19ου αιώνα στην Ευρώπη η ιδέα του απομονωτικού συστήματος αντιμετώπιζε δυσκολίες στην ευρεία εφαρμογή της, από την στιγμή που τα τεχνολογικά μέσα δεν είχαν εξελιχθεί επαρκώς. Για αυτό τα κτίρια που κτίστηκαν έπαιτα εστίαζαν στη αποτελεσματικότητα της επιτήρησης και όχι της απομόνωσης. Παρόλα αυτά η απομόνωση δεν εξαλείφθηκε τελείως και κάποιες φυλακές την χρησιμοποιούσαν ως τιμωρία για τους πιο ανεπίδεκτους εγκληματίες¹⁶⁴. Όσον αφορά τις υποδομές των ιδρυμάτων παρατηρείται ότι είχαν ακαθόριστες δομές¹⁶⁵. Οι αρχιτεκτονικές προσεγγίσεις χαρακτηρίζονται από επαναληψιμότητα σε ιδεολογίες και τυπολογίες. Την πρωτοπορία στην αρχιτεκτονική των σωφρονιστικών ιδρυμάτων θα φέρουν οι Ηνωμένες πολιτείες, οι οποίες έπειτα από την αμερικάνικη επανάσταση ήταν σε θέση για πειραματισμούς (Εικ.4.16).

Μετά την ανεξαρτησία των ηνωμένων πολιτειών το 1783 από την Μεγάλη Βρετανία πολλές πολιτείες αναζητούσαν νέες μεθόδους για την βελτιστοποίηση του ποινικού δικαίου¹⁶⁶. Μεγάλο ποσοστό των κατοίκων της Πενσυλβάνια ανήκε στη θρησκευτική κοινότητα των Quakers (Εικ.4.17, 4.18), οι οποίοι ήταν ειρηνιστές¹⁶⁷, επηρέασαν στην ίδρυση της εταιρίας «The Philadelphian Society for Alleviating the Miseries of Public Prisons» το 1787. Κύριο μέλημα της ήταν η μεταρρύθμιση του ποινικού συστήματος και η αντικατάσταση των σωματικών τιμωριών με την λογική της απομόνωσης¹⁶⁸.

Εικ.4.17 Συνέδριο Κουακέρων

Η φιλοσοφία της εταιρίας ήταν ότι το σύστημα μίας φυλακής «επαναφέρει τον δράστη υγιή στους κόλπους της κοινωνίας μέσω της ηθικής διαπαιδαγώγησης»¹⁶⁹. Πίστευε ότι ο ίδιος ο κρατούμενος θα έπρεπε να βοηθήσει τον εαυτό του και για αυτό¹⁷⁰ εισάγει τον διαχωρισμό, την εργασία και την θρησκεία στα ιδρύματα εγκλεισμού¹⁷¹. Η απομόνωση θα αποτελούσε το κύριο εργαλείο αυτό αναστοχασμού και μετάνοιας των τροφίμων¹⁷². Έτσι μπορούμε να πούμε ότι από εδώ και πέρα μιλάμε για σωφρονιστικό σύστημα στις Ηνωμένες πολιτίες¹⁷³ το οποίο επηρεάζει στο μέγιστο βαθμό την αρχιτεκτονική των μελλοντικών σωφρονιστικών ιδρυμάτων¹⁷⁴.

Εικ.4.18 Συνέδριο Κουακέρων

¹⁶⁴Κώστας Βουρεκάς & Χρήστος Ελευθεριάδης, *Η εξέλιξη την αρχιτεκτονικής των φυλακών απομόνωσης*, διάλεξη, Αρχιτεκτονική του ΕΜΠ (2003), Α.Κ.Ε.Α., ανακτήθηκε 5 Φεβρουαρίου 2024, από https://akea2011.com/2013/02/13/architektonikifilakonapomonosis/?fbclid=IwAR2d4G5dfIpbxwo33b2Q0F_h9kVUq4IqkncRSXNF_kjb6YQy_PstU6hg6Uw

¹⁶⁵Κανλής Αθανάσιος (2022), *Αρχιτεκτονικός σχεδιασμός σωφρονιστικών ιδρυμάτων*, ερευνητική εργασία, ΑΠΘ, ΙΚΕΕ, ανακτήθηκε 5 Φεβρουαρίου 2024, από https://ikee.lib.auth.gr/record/345545?ln=el&fbclid=IwAR0KqO5Mrvx9lOQiiim1t9HMcEd_0n9AmdL2Aa1Sv7XTtoxhbPkcwYUkBD8

¹⁶⁶ Ο.Π. (164)

¹⁶⁷ Ανακτήθηκε 5 Φεβρουαρίου 2024, από https://us.sagepub.com/sites/default/files/upm-assets/94917_book_item_94917.pdf?fbclid=IwAR0VTRVgekha_db5h2CfPbWnw3VFQ2TGymYsxPqDMYDAnpNoMN6bXXI-Qc

¹⁶⁸World Monuments Fund, *Eastern State Penitentiary*, ανακτήθηκε 5 Φεβρουαρίου 2024, από <https://www.wmf.org/project/eastern-state-penitentiary>

¹⁶⁹Αικατερίνη Γιαννουκάκου (2019), *Οθωμανικές Φυλακές: Το Γεντί Κουλέ, διπλωματική εργασία*, του Πανεπιστημίου Μακεδονίας, ΨΗΦΙΔΑ, ανακτήθηκε 5 Φεβρουαρίου 2024, από <https://dspace.lib.uom.gr/handle/2159/23956>

¹⁷⁰Kealyn E. Considine, *The Tragedy of the Penitentiary*, ερευνητική εργασία, ανακτήθηκε 5 Φεβρουαρίου 2024, από <https://concept.journals.villanova.edu/index.php/concept/article/download/302/265/302>

¹⁷¹ Ο.Π. (165)

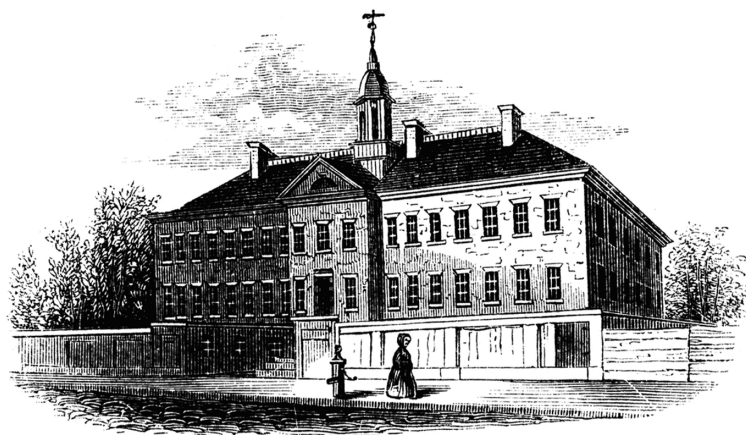
¹⁷²Elizabeth Vassiliades (2005), *Solitary Confinement and International Human Rights: Why the U.S. Prison System Fails Global Standards*, σελ. 73

¹⁷³ Ο.Π. (164)

¹⁷⁴Robert Johnson, Ania Dobrazanska, Seri Palla (2005), *The American Prison in Historical Perspective: Race, Gender and Adjustment*, ερευνητική εργασία, American University, ανακτήθηκε 5 Φεβρουαρίου 2024, από https://samples.jblearning.com/0763729043/Chapter_02.pdf

Η πρώτη Αμερικάνικη φυλακή που υιοθετεί δειλά αυτά τα πρότυπα το 1790 είναι η Walnut Street Jail (Εικ.4.19), που προϋπήρχε από το 1776 και η μορφή της ήταν σε σχήμα U (Εικ.4.20)¹⁷⁵. Στο προαύλιο αυτής ανεγείρεται ένα νέο διώροφο κτίριο που στεγάζει 16 λευκά απομονωτικά κελιά, 8 σε κάθε πάτωμα, για τον διαχωρισμό των πιο σκληρών παραβατών, ένα πειθαρχικό πρότυπο που χρησιμοποιείται ακόμα και σήμερα ως μορφή τιμωρίας στις φυλακές¹⁷⁶. Κάθε κελί είχε διαστάσεις 2,44m x 1,83m x 2,74m.¹⁷⁷, υπήρχε ένα μικρό παράθυρο τοποθετημένο ψηλά και μακριά από τον κρατούμενο έτσι ώστε να μην αντιλαμβάνεται τίποτα που συμβαίνει από έξω, επίσης δεν περιείχε τίποτα πάρα μόνο τα απολύτως απαραίτητα για τη διατήρηση της ζωής και της σωματικής υγιεινής (π.χ. ούτε κρεβάτι)¹⁷⁸. Παρά τις καλές προθέσεις των νέων μεθόδων η Walnut δεν ήταν σε θέση να επιφέρει αποτελέσματα. Ήταν μια προ υπάρχουσα φυλακή ήδη διεφθαρμένη από τον κόσμο που εργαζόταν μαζί (όχι ατομικά)¹⁷⁹ και ήδη σε άθλια κατάσταση όχι μόνο για τους κρατούμενους που περνούσαν χρόνο στα απομονωτικά κελιά αλλά για όλους, με κυριότερο πρόβλημα το πόσο ακάθαρτο ήταν όλο το κτίριο. Γεγονός που οδήγησε σε εξεγέρσεις των κρατούμενων¹⁸⁰. Ο πρώτος πειραματισμός όμως σε αυτή την φυλακή αποτέλεσε το θεμέλιο για τη δημιουργία ενός από τα σημαντικότερα συστήματα σωφρονιστικών φυλακών στον κόσμο, το Pennsylvania system¹⁸¹ ή σύστημα διαχωρισμού¹⁸². Η λογική αυτού ήταν ότι η ολοήμερη απομόνωση θα ευνοούσε την μετάνοια και θα βελτίωνε την συμπεριφορά του κρατουμένου.

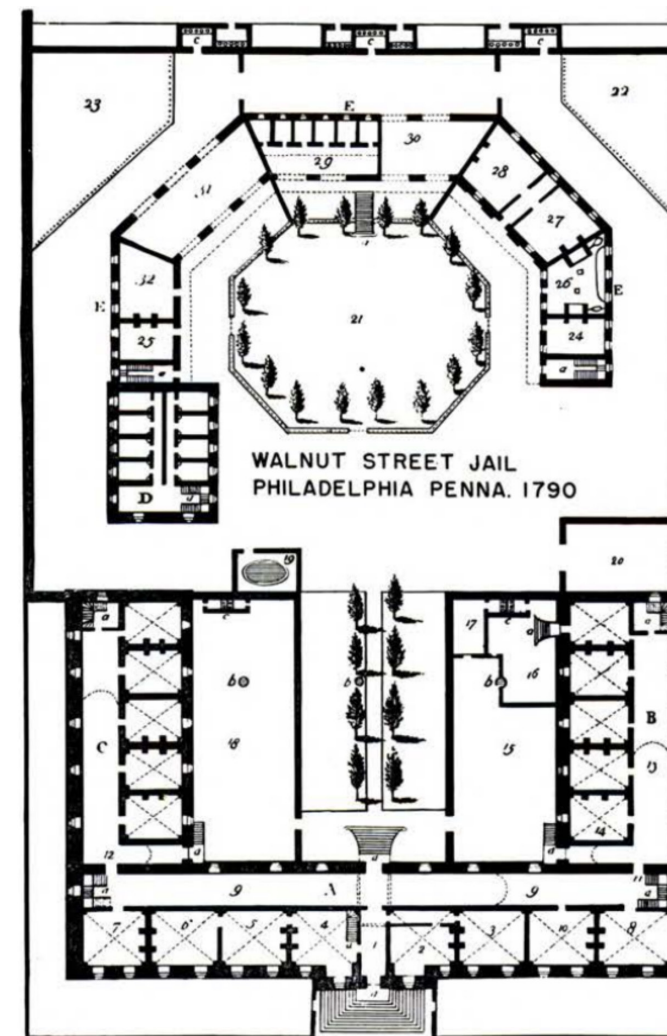
Εικ.4.19 Όψη της φυλακής Walnut

¹⁷⁵Λιούζα Αγγαία & Σωτηρίου Ευαγγελία (2022), *Χώροι Εγκλεισμού: η αρχιτεκτονική του εγκλεισμού*, ερευνητική εργασία, ΑΠΘ, ΙΚΕΕ, ανακτήθηκε 5 Φεβρουαρίου 2024, από <https://ikee.lib.auth.gr/record/341843?ln=el&fbclid=IwAR0PmnXgFODj8TdY5MBylei7ciJROZ1LHgzmif2ayBTyoQYQYZHZmWg-YbpLo>

¹⁷⁶United States Bureau of Prison (εκδ.) (1949), *Handbook of Correction Institution Design and Construction*, σελ 21, ανακτήθηκε 5 Φεβρουαρίου 2024, από https://books.google.gr/books?id=G4BYAAAMAAJ&printsec=frontcover&hl=el&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false

¹⁷⁷ Ο.Π. (175)

¹⁷⁸ Ο.Π. (176), σελ. 23

Εικ.4.20 Κάτοψη της φυλακής Walnut (πάνω αριστερά βλέπουμε την προσθήκη των απομονωτικών κελιών)

¹⁷⁹Ανακτήθηκε 5 Φεβρουαρίου 2024, από https://us.sagepub.com/sites/default/files/upm-assets/94917_book_item_94917.pdf?fbclid=IwAR0VTRVgekhA_db5h2CfPbWnww3VFQ2TGymYsxPqDMYDAnpNoMN6bXXI-Qc

¹⁸⁰ Ο.Π. (175)

¹⁸¹ Ο.Π. (176), σελ. 23

¹⁸²Κώστας Βουρεκάς & Χρήστος Ελευθεριάδης, *Η εξέλιξη την αρχιτεκτονικής των φυλακών απομόνωσης*, διάλεξη, Αρχιτεκτονική του ΕΜΠ (2003), Α.Κ.Ε.Α, ανακτήθηκε 5 Φεβρουαρίου 2024, από https://akea2011.com/2013/02/13/arhitektonikifilakonapomonosis/?fbclid=IwAR2d4G5df1pbxwo33b2Q0F_h9kVUq4lqkncRSXNF_kjb6YQy_PstU6hq6Uw

Εικ.4.21 Ο John Haviland

Εικ.4.22 Όψη της φυλακής Cherry Hill

56

Όταν τα κελιά γίνονται μηχανισμοί

¹⁸³Λιούζα Αγγλαία & Σωτηρίου Ευαγγελία (2022), *Χώροι Εγκλεισμού: η αρχιτεκτονική του εγκλεισμού*, ερευνητική εργασία, ΑΠΘ, ΙΚΕΕ, ανακτήθηκε 5 Φεβρουαρίου 2024, από <https://ikee.lib.auth.gr/record/341843?ln=el&fbclid=IwAR0PmnXgFODj8TdY5MBylel7cJjROZ1LHgzmIf2ayBTyoQYZHZmWg-Ybpl0>

¹⁸⁴Eastern State Penitentiary, *Time Line*, ανακτήθηκε 5 Φεβρουαρίου 2024, από <https://www.easternstate.org/research/history-eastern-state/timeline>

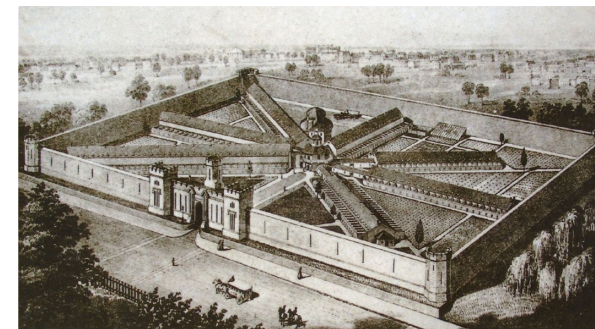
¹⁸⁵Κανλής Αθανάσιος (2022), *Αρχιτεκτονικός σχεδιασμός σωφρονιστικών ιδρυμάτων*, ερευνητική εργασία, ΑΠΘ, ΙΚΕΕ, ανακτήθηκε 5 Φεβρουαρίου 2024, από https://ikee.lib.auth.gr/record/345545?ln=el&fbclid=IwAR0KqO5Mrvx9lOQilim1t9HMcEd_0n9AmdL2Aa1Sv7XTtoxbhPkcwYUkBD8

¹⁸⁶Κώστας Βουρεκάς & Χρήστος Ελευθεριάδης, *Η εξέλιξη την αρχιτεκτονικής των φυλακών απομόνωσης*, διάλεξη, Αρχιτεκτονική του ΕΜΠ (2003), Α.Κ.Ε.Α, ανακτήθηκε 5 Φεβρουαρίου 2024, από https://akea2011.com/2013/02/13/architektonikifilakonapomonosis/?fbclid=IwAR2d4G5dflpbxwo33b2QOF_h9kVUq4lqkncRSXNF_kjb6YQy_PstU6hq6Uw

¹⁸⁷IT'S HISTORY (2023), *Philadelphia's Mega Prison / Eastern State Penitentiary*, [Video], YouTube, ανακτήθηκε 5 Φεβρουαρίου 2024, από https://www.youtube.com/watch?v=agEWPmSX_Z0&ab_channel=IT%27SHISTORY

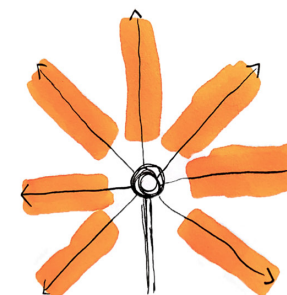
¹⁸⁸Harry E. Allen, Edward J. Latessa, Bruce S. Ponder (2019), *Corrections in America An Introduction*, εκδ. Pearson education, σελ. 32

Μετά τις πιέσεις της εταιρίας το νομοθετικό σώμα της Πενσυλβάνια αποφασίζει την κατασκευή ενός καινούριου ιδρύματος το οποίο θα είναι εμποτισμένο με τις νέες ιδέες και μεθόδους σωφρονισμού, μιας και δεν μπορούσαν να εφαρμοστούν σε κτίρια που ήδη υπήρχαν¹⁸³. Το 1821 τέσσερεις αρχιτέκτονες υποβάλουν σχέδια και ανάμεσα σε αυτούς διακρίνεται ο Βρετανός John Haviland (Εικ.4.21)¹⁸⁴. Χαρακτηρίζεται πρωτοπόρος διότι το κτίριο του αποτέλεσε την εξελιγμένη μορφή των νοητών ακτινών του Panopticon¹⁸⁵ και οδήγησε σε μια νέα τυπολογία φυλακών με βάση τη καθολική απομόνωση και περισυλλογή¹⁸⁶. Η μορφή αυτή ονομάστηκε ακτινωτή και εφαρμόστηκε από τον Haviland στην φυλακή Cherry Hill ή Eastern State Penitentiary (Εικ.4.23). Θεωρείτε το πρώτο μοντέλο μιας σύγχρονης φυλακής και έμεινε στη ιστορία ως το πιο ακριβό δημόσιο σωφρονιστικό ίδρυμα¹⁸⁷.

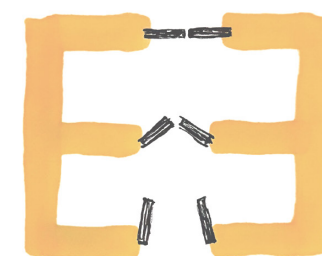

Εικ.4.23 Προοπτικό της φυλακής της Cherry Hill

Είχε συνολική έκταση 10 στρέμματα και η κάτοψη του κτίριο θύμιζε τροχό βαγονιού όπου 7 μονώροφες πτέρυγες εκτείνονται ακτινωτά με κυκλική φορά γύρω από ένα κέντρο σημείο, «την πλήμνη» (Εικ.4.24),¹⁸⁸ δίνοντας στους φρουρούς καθαρή οπτική γωνία σχεδόν οπουδήποτε στη φυλακή ανά πάσα στιγμή (σημείο ελέγχου,¹⁸⁹ λογική Panopticon)¹⁹⁰. Η κάθε πτέρυγα στέγαζε τους κρατούμενους ανάλογα το φύλο, την ηλικία και το έγκλημα¹⁹¹. Οι ακτίνες λειτουργούσαν ως διάδρομοι που εκατέρωθεν τους υπήρχαν ατομικά κελιά συνδεδεμένα με προσωπικές περιτοιχισμένες αυλές και εντός αυτών δεν υπήρχαν παράθυρα αλλά φεγγίτες^{192,193}. Τα κύρια πλεονεκτήματα αυτής της διάταξης ήταν ότι περιορίζονταν οι οπτικές επαφές και η δυνατότητα επικοινωνίας μεταξύ των κρατουμένων. Το τοίχος είχε ύψος 10,5m¹⁹⁴, επηρεασμένο από την αρχιτεκτονική των γοθτικών κάστρων, ήταν τρομαχτικό, εκφοβιστικό και λειτουργούσε σαν αποτρεπτικός παράγοντας για τον έξω κόσμο¹⁹⁵ (Εικ.4.22). Η είσοδος του κτιρίου γινόταν μέσω τριών πυλών που άνοιγαν διαδοχικά (Εικ.4.25), οι 2 πρώτες ήταν από καθαρό ατσάλι ενώ η τελευταία από μεταλλικές μπάρες¹⁹⁶. Η κάτοψη αυτής της λογικής εμφανίζεται σε χριστιανικές μονές¹⁹⁷, η διάταξη αυτής της εισόδου ονομάζεται διαβατικό ή πρόπυλο. Έτσι και εδώ ο κρατούμενος αφήνει τον καθημερινό κόσμο και πάει στον σωφρονιστικό χώρο της φυλακής.

Εικ.4.24 Διάγραμμα κάτοψης του Chery Hill

Εικ.4.25 Διάγραμμα των πορτών της πύλης του Chery Hill

57

Βουβός εγκλεισμός

¹⁸⁹Ο.Π. (185)

¹⁹⁰travelthruhistory (2014), *Eastern State Penitentiary – Philadelphia, PA – Travel Thru History*, [Video], YouTube, ανακτήθηκε 5 Φεβρουαρίου 2024, από https://www.youtube.com/watch?v=nJRJxZm41o&ab_channel=travelthruhistory

¹⁹¹Ο.Π. (187)

¹⁹²Ο.Π. (186)

¹⁹³United States Bureau of Prison (εκδ.) (1949), *Handbook: of Correction Institution Design and Construction*, σελ. 28, ανακτήθηκε 5 Φεβρουαρίου 2024, από https://books.google.gr/books?id=G4BYAAAAMAAJ&printsec=frontcover&hl=el&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false

¹⁹⁴Winfried Reeb (1988), *Φυλακές και Αρχιτεκτονική: Η αναζήτηση για τον ιδανικό τρόπο εξόντωσης, μετάφραση Πάνος Πικραμένος*, εκδ. αμχανία, σελ. 28

¹⁹⁵Ο.Π. (187)

¹⁹⁶Eastern State Penitentiary (2010), *Eastern State Penitentiary in 1929*, [Video], YouTube, ανακτήθηκε 5 Φεβρουαρίου 2024, από https://www.youtube.com/watch?v=jcN0lhDiw-U&ab_channel=EasternStatePenitentiary

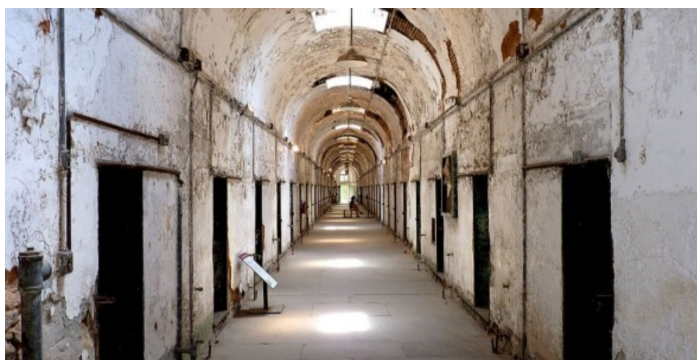
¹⁹⁷Ο.Π. (183)

Στο εσωτερικό των πτερύγων υπήρχε έντονος θεοκεντρικός χαρακτήρας καθώς αυτό θύμιζε καθεδρικό ναό. Ο διάδρομος είχε τοξωτή οροφή (Εικ.4.27), μορφή που εμφανίζεται σε ναούς και ενθαρρύνει το αίσθημα της μετάνοιας, με φεγγίτες οι οποίοι επέτρεπαν την διείσδυση του φωτός, το φως παίρνει την θέση του θεού, στην συγκεκριμένη περίπτωση, δίνει ελπίδα-σοφία και θυμίζει ότι υπάρχει κάτι ανώτερο από τον άνθρωπο, λόγο της τοποθέτησης του στην οροφή. Επίσης φαίνεται να υπάρχει η έκφραση του υψηλού μέσο της έξαρσης του βάθους του διαδρόμου, δηλαδή δεν μπορούμε να αντιληφθούμε πότε τελειώνει ο χώρος- είναι απροσμέτρητος, το ίδιο το κτίριο αναφέρεται στη γραμμική και συνεχή πορεία που έχει ο άνθρωπος για να φτάσει στην τελείωση-τον θεό. Παρατηρείται ότι σε όλο το εσωτερικό υπάρχει ο παραλληλισμός του χώρου με το σύμπαν, όπου το σύμπαν είναι ο θεός και υπενθυμίζει ότι ο άνθρωπος είναι κάτι πολύ μικρό σε σχέση με Αυτόν. Η άποψη αυτή ενισχύεται με την είσοδο και έξοδο των κρατουμένων από τις πόρτες των κελιών, οι οποίες ήταν επιτηδευμένα πιο κοντές από ότι συνήθως (Εικ.4.26) αναγκάζοντας τους να υποκλιθούν στο μεγαλείο Του¹⁹⁸. Το σκεπτικό πίσω από αυτές τις αρχιτεκτονικές λεπτομέρειες ήταν ότι με τον συνδυασμό των βουβών τοίχων του κτιρίου να ενεργοποιείται η συνείδηση του κρατουμένου, στους οποίους αυτή προσκρούει, και τον οδηγεί στην γρηγορότερη κατανόηση των λαθών του, τη μετάνοια και την αναζήτηση συγχώρεσης από τον θεό¹⁹⁹.

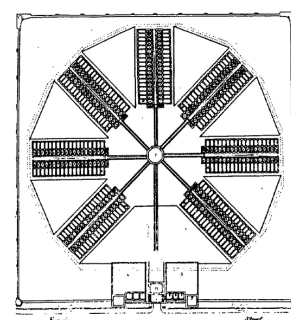
Εικ.4.26 Τυπικό κελί της Cherry Hill

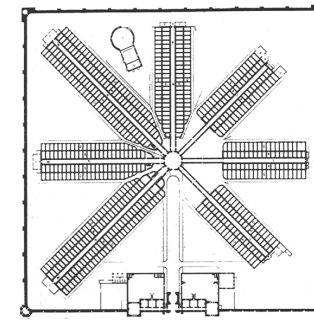
Εικ.4.27 Ο διάδρομος της πτέρυγας τρία

¹⁹⁸IT'S HISTORY (2023), *Philadelphia's Mega Prison / Eastern State Penitentiary*, [Video], YouTube, ανακτήθηκε 5 Φεβρουαρίου 2024, από https://www.youtube.com/watch?v=agEWPmSX_Z0&ab_channel=IT%27SHISTORY
¹⁹⁹Michel Foucault (1976), *Επιτήρηση και Τιμωρία: Η γέννηση της φυλακής*, μετάφραση Καίτη Χατζηδμήμου και Ιουλιέττα Ράλλη, εκδ. Κέδρος Α.Ε., σελ. 300

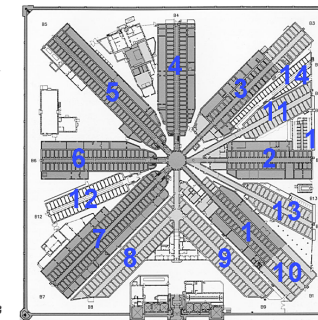
11 χρόνια Μετά το άνοιγμα του Cherry Hill (1831) ολοκληρώθηκε η Τρίτη και τελευταία πτέρυγα που ακολουθούσε το πρωταρχικό σχέδιο. Έπειτα από αυτό το σημείο, όπως βλέπουμε και στην κάτοψη, ο αριθμός των κελιών μεγαλώνει λόγο του συνεχώς αυξανόμενου αριθμού των κρατουμένων. Οι πτέρυγες 4 έως 7 χτίζονται πλέον με 2 ορόφους, αντί με έναν και η κατασκευή τους τελειώνει το 1835 (Εικ.4.29). Εξαιτίας του δεύτερου ορόφου στους κρατούμενους αυτού δεν παρέχονταν μια μικρή αυλή, αντ' αυτού τους παραχωρούσαν 2 κελιά με φεγγίτες για την εκτόνωση τους, με αποτέλεσμα να μη βγαίνουν ποτέ έξω. Ο κόσμος όλο και αυξανόταν, το 1877 χτίστηκαν 4 νέες πτέρυγες χωρίς αυλές καθώς χρησιμοποιούσαν τον χώρο ανάμεσα στις ήδη υπάρχουσες πτέρυγες. Το 1911 προστίθεται η τριώροφη πτέρυγα νούμερο 12 ανάμεσα στις 6 και 7, αποτελούνταν από 40 κελιά ανά όροφο. Σε αντίθεση με τις προηγούμενες πτέρυγες δε διέθετε τοξωτή οροφή και τα κελιά είχαν παράθυρα, όχι φεγγίτες, αλλά και πάλι δεν ξεπερνούσε σε ύψος το εξωτερικό τοίχους²⁰⁰. Μεταξύ 1909 με 1926 κατασκευάζεται η πτέρυγα 13, ήταν η πτέρυγα που επιβλήθηκαν οι περισσότερες τιμωρίες. Σε αυτήν υπήρχαν 10 σκοτεινά κελιά, γνωστά και ως κύτος ή klondike, με μόλις αρκετό αέρα ίσα για να αναπνεύσει κανείς. Το ύψος τους ήταν το μισό σε σχέση με τα υπόλοιπα κελιά, γεγονός που περιόριζε την όρθια στάση του εγκλείστου. Το 1926 χτίζεται μια ακόμη τριώροφη πτέρυγα, η 14. Η τελευταία προσθήκη γίνεται 1959 με την διώροφη πτέρυγα 15 (death row) (Εικ.4.30) που τοποθετήθηκε κάθετα στο τέλος της πτέρυγας 2, στην οποία κρατούνταν οι θανατοποινίτες. Η διαφορά της με τις άλλες πτέρυγες ήταν ο διαχωρισμός των φρουρών και των κρατουμένων από ένα πρόσθετο σύνολο μεταλλικών ράβδων έξω από τα κελιά. Βλέπουμε λοιπόν ότι μια φυλακή που προοριζόταν αρχικά για 250 κρατούμενους έφτασε να στεγάζει πάνω από 1700 τρόφιμους²⁰¹.

Εικ.4.28 Αρχικό σχέδιο της Cherry Hill

Εικ.4.29 Σχέδιο της Cherry Hill το 1835

Εικ.4.30 Σχέδιο της Cherry Hill το 1959

²⁰⁰Κώστας Βουρεκάς & Χρήστος Ελευθεριάδης, *Η εξέλιξη την αρχιτεκτονικής των φυλακών απομόνωσης*, διάλεξη, Αρχιτεκτονική του ΕΜΠ (2003), Α.Κ.Ε.Α. ανακτήθηκε 5 Φεβρουαρίου 2024, από https://akea2011.com/2013/02/13/architektonikifilakonapomonosis/?fbclid=IwAR2d4G5dfpbxwo33b2Q0F_h9kVUq4lqkncRSXNF_kjb6YQy_PstU6hq6Uw
²⁰¹Ο.Π. (198)

Εικ.4.31
Τυπικό κελί
της Eastern
State
Penitentiary

Τα κελιά (Εικ.4.31) είχαν διαστάσεις 3,58m x 2,29m x 5,03m, με το μακρόστενο αυτό σχήμα να προσφέρει την κατάλληλη οπτική γωνία επιτήρησης στους φρουρούς όταν ελέγχουν τους κρατούμενους από τον οφθαλμό της πόρτας. Ήταν πλήρως εξοπλισμένα έτσι ώστε η απομόνωση να λειτουργεί χωρίς προβλήματα. Η φυλακή διέθετε υπερσύγχρονες, για την εποχή της, υδραυλικές εγκαταστάσεις εξασφαλίζοντας σε όλα τα κελιά βρύση, τουαλέτα και ζεστό νερό το χειμώνα. Πάντα εντός των κελιών υπήρχαν κρεβάτια, πάγκοι εργασίας και ένα και μοναδικό βιβλίο, η βίβλος, για πνευματική καθοδήγηση των κρατουμένων. Ο προαυλισμός γινόταν εξ ολοκλήρου στις ατομικές αυλές των κελιών, με μήκος 5,49m - πλάτος 2,44m²⁰², και σε συνδυασμό με τους πάγκους εργασίας αποτελούσαν τις μοναδικές μορφές ψυχαγωγίας²⁰³. Όλα όσα προαναφέρθηκαν συντελούσαν έτσι ώστε, η μοναδική σκέψη του κατάδικου να είναι στην αυτοβελτίωσή του και όχι στην επιβίωσή του, όπως γινόταν στις παλαιότερες φυλακές. Συνεπώς υποστήριζαν ότι αυτά αποτελούν τους κινητήριους μοχλούς για τον σωφρονισμό του κατάδικου και αναγκαία για την μετέπειτα ομαλή επανένταξη του στην κοινωνία.

Η φυλακή Eastern State Penitentiary έγινε το πιο αντιγραμμένο κτίριο στις Ηνωμένες πολιτείες και οι απομονωτικές πρακτικές του επηρέασαν πάνω από 300 σωφρονιστικά καταστήματα σε όλο τον κόσμο²⁰⁴. Παρά την απήχηση που είχε αποδείχτηκε αργότερα ότι οι κρατούμενοι βγαίνουν από εκεί μέσα περισσότερο βασιτισμένοι παρά σωφρονισμένοι, για αυτό και το 1913 το σύστημα εγκαταλείφθηκε επίσημος από την ίδια την φυλακή, πλέον 2 ή 4 κρατούμενοι ζούσαν μαζί σε 1 κελί.

Ειρωνικό αποτελεί το γεγονός ότι το cherry είχε αρχικά κτιστεί για να εξαλείψει τις τρέχουσες σκληρές συνθήκες που υπήρχαν ενώ στα τελευταία χρόνια λειτουργίας του οι πολιτείες στέλναν κόσμο εκεί για να έρθει αντιμέτωπος με βάνουσες τακτικές, ως μορφή τιμωρίας.

Για ποιούς λόγους όμως απέτυχε ένα τόσο μελετημένο αρχιτεκτονικά και ιδεολογικά σύστημα; Αρχικά κατέληξε να είναι ένα πολύ δαπανηρή η συντήρηση του. Έπειτα οι κρατούμενοι δεν ήταν απλώς απομονωμένοι αλλά ένιωθαν σαν να μην υπήρχε κανένας άλλος στον κόσμο²⁰⁵, ήταν μόνο αυτοί και ο θεός. Δεν τους επέτρεπαν να μιλούν ούτε στον εαυτό τους, πνίγονταν τους στην σιωπή τους. Μέχρι και οι φρουροί φορούσαν καλύμματα τσόχας στα παπούτσια τους για να μην ακούγονται τα πατήματα τους. Όταν οι κρατούμενοι έβγαιναν από το κελί τους έβαζαν κουκούλες για να μην μπορούν να δουν άλλον άνθρωπο (Εικ.4.32). Έρευνες που έγιναν έδειξαν ότι η απομόνωση είναι από τις χειρότερες τιμωρίες²⁰⁶ που έχει εφευρεθεί και ότι ο άνθρωπος εγκέφαλος την αντιμετωπίζει με ακριβώς τον ίδιο, αν όχι και χειρότερο, πόνο που μπορεί να σου προκαλέσει μια σωματική τιμωρία. Από ότι φάνηκε παρόλες τις καλές συνθήκες και μορφές ψυχαγωγίας που παρείχαν εντός των κελιών, με την χρήση της ολικής απομόνωσης, το αποτέλεσμα ήταν το ίδιο επιβλαβές για την ψυχική υγεία των κρατουμένων. Οι άνθρωποι είναι κοινωνικά όντα καθώς έχουν έμφυτη την ανάγκη της επικοινωνίας και της συνύπαρξης, πράγματα τα οποία η απομόνωση στερούσε με αποτέλεσμα να έχει αρνητική επίδραση στον εγκέφαλο και τον ψυχισμό τους²⁰⁷. Μόλις μια εβδομάδα απομόνωσης μπορεί να προκαλέσει βλάβη στην εκμάθηση, την μνήμη, την επίγνωση και συχνά άγχος και φόβο. Επίσης η κοινωνική στέρηση μπορεί να οδηγήσει σε ψυχικές ασθένειες όπως αγχώδης διαταραχή, κατάθλιψη, PTSD (παραισθήσεις), αϋπνίες και να επιδεινώσει τις ήδη υπάρχουσες ψυχικές ασθένειες που μπορεί να είχε κάποιος²⁰⁸. Όλα αυτά οδηγούν σε κίνδυνο τον άνθρωπο μέσα σε μόλις μια εβδομάδα, πόσο μάλλον όταν η απόλυτη απομόνωση επιβάλλεται κατά την διάρκεια όλης της ποινής ενός εγκλείστου. Για πολλούς λόγους λοιπόν το Pennsylvania system εγκαταλείφθηκε και τη θέση του ήρθε να πάρει Auburn system ή σύστημα σιωπής^{209,210}.

Εικ.4.32 Κρατούμενος που του έχουν καλύψει το πρόσωπο με μία κουκούλα

²⁰²Κώστας Βουρεκάς & Χρήστος Ελευθεριάδης, *Η εξέλιξη την αρχιτεκτονικής των φυλακών απομόνωσης*, διάλεξη, Αρχιτεκτονική του ΕΜΠ (2003), Α.Κ.Ε.Α, ανακτήθηκε 5 Φεβρουαρίου 2024, από https://akea2011.com/2013/02/13/architectonikifilakonapomonosis/?fbclid=IwAR2d4G5dfpbxwo33b2Q0F_h9kVUq4IqkncRSXNF_kjb6YQy_PstU6hg6Uw

²⁰³Winfried Reeb (1988), *Φυλακές και Αρχιτεκτονική: Η αναζήτηση για τον ιδανικό τρόπο εξόντωσης*, μετάφραση Πάνος Πικραμένος, εκδ. αμχανία, σελ. 28

²⁰⁴Λιούζα Αγγαία & Σωτηρίου Ευαγγελία (2022), *Χώροι Εγκλεισμού: η αρχιτεκτονική του εγκλεισμού*, ερευνητική εργασία, ΑΠΘ, ΙΚΕΕ, ανακτήθηκε 5 Φεβρουαρίου 2024, από <https://ikee.lib.auth.gr/record/341843?ln=el&fbclid=IwAR0PmnXgFODj8TdY5MByle7ciJROZ1LHgzmIf2ayBTyoQYZHZmWg-YbplLo>

²⁰⁵ Ο.Π. (202)

²⁰⁶Ανακτήθηκε 5 Φεβρουαρίου 2024, από https://us.sagepub.com/sites/default/files/upm-assets/94917_book_item_94917.pdf?fbclid=IwAR0VTRVgekhA_db5h2CfPbWnww3VFQ2TGymYsxPqDMYDAnpNoMN6bXXI-Qc

²⁰⁷IT'S HISTORY (2023), *Philadelphia's Mega Prison / Eastern State Penitentiary*, [Video], YouTube, ανακτήθηκε 5 Φεβρουαρίου 2024, από https://www.youtube.com/watch?v=agEWPmSX_Z0&ab_channel=IT%27SHISTORY

²⁰⁸Elizabeth Vassiliades (2005), *Solitary Confinement and International Human Rights: Why the U.S. Prison System Fails Global Standards*, σελ. 78

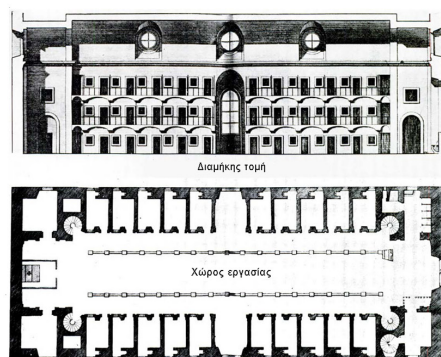
²⁰⁹ Ο.Π. (202)

²¹⁰United States Bureau of Prison (εκδ.) (1949), *Handbook: of Correction Institution Design and Construction*, σελ. 30, ανακτήθηκε 5 Φεβρουαρίου 2024, από https://books.google.gr/books?id=G4BYAAAMAAJ&printsec=frontcover&hl=el&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false

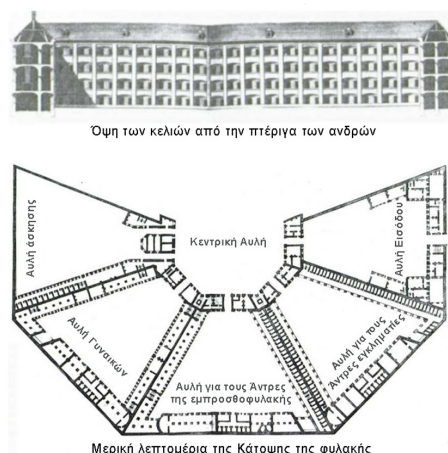

Το σύστημα αυτό είχε ως κεντρικό πυλώνα τη σκληρή ομαδική εργασία των κρατουμένων κατά τη διάρκεια της ημέρας με συνθήκες απόλυτης σιωπής και την απομόνωση τους κατά τη διάρκεια της νύχτας²¹¹. Η πρώτη εφαρμογή του ήταν μετά 1823, στο σωφρονιστικό ίδρυμα Auburn στην Νέα Υόρκη από το οποίο πείρε και το όνομα του.

Η αρχιτεκτονική δομή της φυλακής επηρεάστηκε από την ορθογωνική κάτοψη των κελιών του σωφρονιστικού καταστήματος της Ρώμης (Εικ.4.33) και τη διάταξη των εσωτερικών κελιών της φυλακής Maison de Force στη Γάνδη (Εικ.4.34). Το Auburn είχε 5 επίπεδα, με ατομικά κελιά κτισμένα από πέτρα, διατεταγμένα πλάτη με πλάτη, στο κέντρο του ορθογωνίου, περιτριγυρισμένα από έναν ευρύ διάδρομο (Εικ.4.35, 4.37). Αυτή η μορφή έδινε την δυνατότητα μελλοντικής επέκτασης της φυλακής κατά ύψος και πλάτος, για την στέγαση περισσότερων τροφίμων²¹². Τα κελιά εδώ είχαν ύψος 2,13m, μήκος 2,13m και πλάτος μόλις 1m²¹³, διέθεταν 1 κρεβάτι και ένα ράφι για τα πράγματα του κρατούμενου (Εικ.4.36).

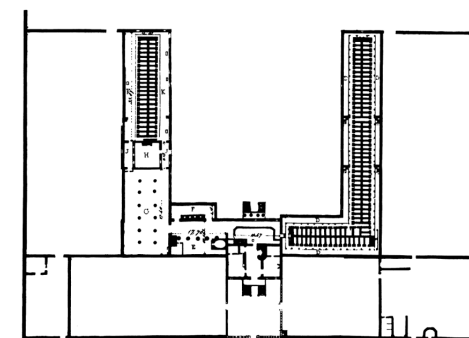

Εικ.4.33 Κάτοψη της φυλακής του Αγίου Μιχαήλ στην Ρώμη, 1704

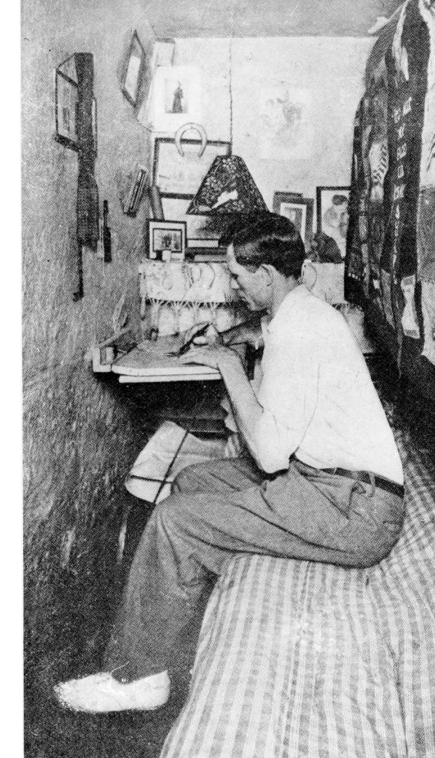

Εικ.4.34 Η Φυλακή της Γάνδης, Βέλγιο, 1773

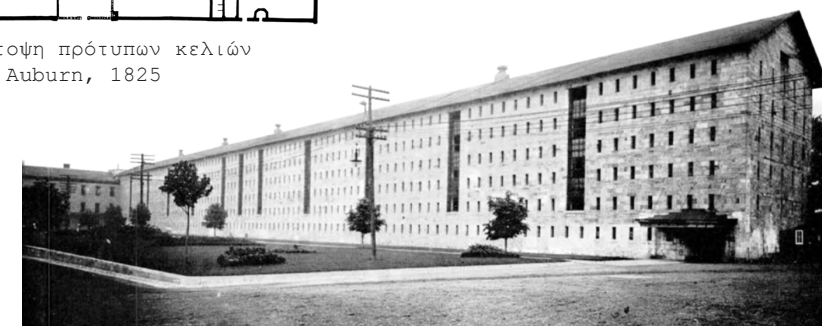
Στα κελιά η πρόσβαση σε αερισμό ή φωτισμό δεν ήταν άμεση²¹⁴ και δεν παρέχονταν καθόλου θέρμανση ή τρεχούμενο νερό²¹⁵. Επίσης δεν υπήρχαν τουαλέτες εντός των κελιών αλλά δινόταν στους κρατούμενους ένας κουβας²¹⁶. Το μικρό μέγεθος των κελιών δικαιολογείται διότι η μοναδική χρήση τους ήταν ο ύπνος το βράδυ και όχι η εργασία όπως στο Eastern State, επιπλέον τα έξοδα οικοδόμησης ήταν μικρότερα και υπήρχε η δυνατότητα εκμετάλλευσης περισσότερου χώρου²¹⁷.

Εικ.4.35 Κάτοψη πρότυπων κελιών της φυλακής Auburn, 1825

Εικ.4.36 Εσωτερικό κελιού στην φυλακή Auburn

Εικ.4.37 Όψη της φυλακής Sing Sing (τύπου Auburn)

²¹¹Κώστας Βουρεκάς & Χρήστος Ελευθεριάδης, *Η εξέλιξη την αρχιτεκτονικής των φυλακών απομόνωσης*, διάλεξη, Αρχιτεκτονική του ΕΜΠ (2003), Α.Κ.Ε.Α, ανακτήθηκε 5 Φεβρουαρίου 2024, από https://akea2011.com/2013/02/13/arhitektonikifilakonapomonosis/?fbclid=IwAR2d4G5dfpbxwo33b2Q0F_h9kVUq4IqkncRSXNF_kjb6YQy_PstU6hg6Uw

²¹²United States Bureau of Prison (εκδ.) (1949), *Handbook: of Correction Institution Design and Construction*, σελ. 32, ανακτήθηκε 5 Φεβρουαρίου 2024, από https://books.google.gr/books?id=G4BYAAAMAAJ&printsec=frontcover&hl=el&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false

²¹³FingerLakes1.com, Inc. (2021), *Auburn Correctional Facility... Our Finger Lakes History*, [Video], YouTube, ανακτήθηκε 5 Φεβρουαρίου 2024, από https://www.youtube.com/watch?v=WQdqvNPYQK8&ab_channel=FingerLakes1.com%2CInc.

²¹⁴Winfried Reeb (1988), *Φυλακές και Αρχιτεκτονική: Η αναζήτηση για τον ιδανικό τρόπο εξόντωσης*, μετάφραση Πάνος Πικραμένος, εκδ. αμχανία, σελ. 30

²¹⁵Ο.Π. (211)

²¹⁶Ο.Π. (213)

²¹⁷Ο.Π. (214)

Σύμφωνα με τον Foucault η απήχηση που είχε το Auburn οφείλεται στο γεγονός ότι ήταν μια μικρογραφία της ίδιας της κοινωνίας, στο βιβλίο του παραθέτει «Η φυλακή πρέπει να αποτελεί τον μικρόκοσμο μίας τέλει κοινωνίας, όπου τα άτομα είναι απομονωμένα στην πνευματική τους υπόσταση, όπου όμως η συνάντηση μεταξύ τους γίνεται σε ένα πλαίσιο αυστηρά ιεραρχικό, χωρίς καμία πλάγια σχέση, έτσι ώστε η επικοινωνία να μην μπορεί να γίνεται παρά μονάχα κάθετα. Το πλεονέκτημα του συστήματος του Auburn, κατά τους οπαδούς του, είναι ότι πρόκειται για μία αντιγραφή της ίδιας της κοινωνίας.»²¹⁸. Οι συνθήκες της εποχής απαιτούσαν κτίρια με ελάχιστα κατασκευάστηκα έξοδα²¹⁹ και περισσότερα εργατικά χέρια με όσο το δυνατόν λιγότερο κόστος (Εικ.4.41). Ο συνδυασμός των κρατουμένων, δηλαδή μιας φθηνής πηγής εργατικής δύναμης και της συλλογικής εργασίας που αποδείχτηκε κατά πολύ πιο επικερδής από αυτήν που γινόταν μέσα σε ατομικά κελιά, γεγονότα που συνέβαλαν στην άνθηση του Auburn^{220,221}. Ωστόσο για εκείνη την εποχή η ολική απομόνωση ήταν ο «καλύτερος» και πιο άμεσος τρόπος αποφυγής της ηθικής μόλυνσης από άλλους²²².

Εικ.4.38 Νότια πτέρυγα κελιών της Φυλακής Auburn, το 1929

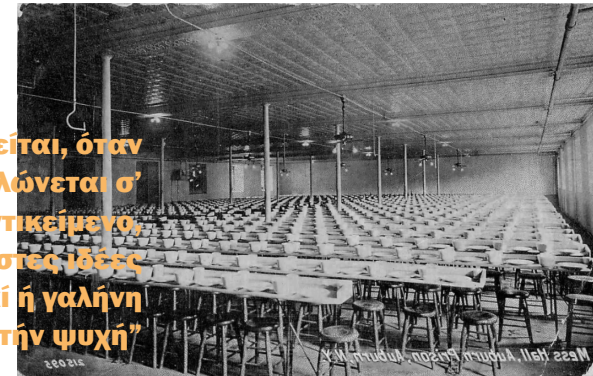
Εικ.4.39 Προαυλισμός κρατουμένων στην φυλακή Sing Sing

Όταν τα κελιά γίνονται μηχανισμοί

²¹⁸ Michel Foucault (1976), *Επιτήρηση και Τιμωρία: Η γέννηση της φυλακής*, μετάφραση Καίτη Χατζηδημού και Ιουλιέττα Ράλλη, εκδ. Κέδρος Α.Ε., σελ. 311-312
²¹⁹ Λιούζα Αγγλαία & Σωτηρίου Ευαγγελία (2022), *Χώροι Εγκλεισμού: η αρχιτεκτονική του εγκλεισμού*, ερευνητική εργασία, ΑΠΘ, ΙΚΕΕ, ανακτήθηκε 5 Φεβρουαρίου 2024, από <https://ikee.lib.auth.gr/record/341843?ln=el&fbclid=IwAR0PmnXgFODj8TdY5MBylel7ciJROZ1LHgzmIf2ayBTyoQYZH2mWg-YbplLo>
²²⁰ Κώστας Βουρεκάς & Χρήστος Ελευθεριάδης, *Η εξέλιξη την αρχιτεκτονικής των φυλακών απομόνωσης*, διάλεξη, Αρχιτεκτονική του ΕΜΠ (2003), Α.Κ.Ε.Α, ανακτήθηκε 5 Φεβρουαρίου 2024, από https://akea2011.com/2013/02/13/architektonikifilakonaomotonosis/?fbclid=IwAR2d4G5dfIpbxwo33b2QOF_h9kVUq4lqkncRSXNF_kjb6YQy_PstU6hg6Uw
²²¹ United States Bureau of Prison (εκδ.) (1949), *Handbook: of Correction Institution Design and Construction*, σελ.31, ανακτήθηκε 5 Φεβρουαρίου 2024, από https://books.google.gr/books?id=G4BYAAAMAAJ&printsec=frontcover&hl=el&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false
²²² Ο.Π. (2020)

“Όταν τό σώμα κινείται, όταν τό πνεύμα προσηλώνεται σ’ ένα καθορισμένο αντικείμενο, οί δυσάρεστες ιδέες απομακρύνονται καί ή γαλήνη πλημμυρίζει ξανά τήν ψυχή”

Εικ.4.40 Η τραπεζαρία της φυλακής Auburn

Το Auburn την επέβαλε με το σύστημα της σιωπής: μπορεί οι κρατούμενοι να συνυπάρχουν μεταξύ τους, στην πραγματικότητα όμως με το να μην μπορούν να επικοινωνήσουν ποτέ και πουθενά μέσα στο εικοσιτετράωρο, είναι τόσο απομονωμένοι όσο και στα ατομικά κελιά του Cherry Hill. Οι Γάλλοι de Beaumont και de Tocqueville σχολιάζουν για τους κρατούμενους αυτής της φυλακής ότι « τα κορμιά τους είναι μαζί αλλά οι ψυχές τους είναι χωριστά... είναι πραγματικά απομονωμένοι παρόλο που κανείς τοίχος δεν τους διαχωρίζει» (Εικ.4.39)²²³. Το σύστημα της σιωπής ήταν τόσο αυστηρό που ένας ψίθυρος να ακουγόταν από τους κατάδικους, οι φύλακες τους τιμωρούσαν με βίαιους τρόπους²²⁴.

Το Auburn system υπερίσχυσε του Pennsylvania system διότι φάνηκε να έχει πιο ελπιδοφόρα αποτελέσματα στον χώρο των φυλακών, παρόλα αυτά σε καμία περίπτωση δεν θα μπορούσαμε να τα χαρακτηρίσουμε ως θετικά. Η συνύπαρξη των κρατουμένων ήταν ένα ελαφρυντικό για τον ψυχισμό και το μυαλό των ανθρώπων αλλά και πάλι η απόλυτη σιωπή αποδείχτηκε ότι τους οδηγούσε στο να χάνουν τα λογικά τους²²⁵. Έχουμε λοιπόν 2 συστήματα που χρησιμοποιούν διαφορετικές μεθόδους για να φτάσουν στον ίδιο στόχο, τον σωφρονισμό²²⁶, αλλά καταλήγουν στο ίδιο αποτέλεσμα ότι η απομόνωση με όποιον τρόπο και να επιβληθεί για μεγάλο ή μικρό διάστημα, αποτελεί μία από τις πιο επίπονες τιμωρίες. Η κύρια διαφορά ανάμεσα τους είναι ότι στο Cherry Hill η απομόνωση επιβαλλόταν μέσω των τοίχων του, ενώ στο Auburn η επιβολή της γινόταν κυρίως από τους κανόνες των δεσμοφιλάκων²²⁷, στην περίπτωση αυτή «το κτίριο μπορεί να ιδωθεί σαν μία παγωμένη εικόνα των κοινωνικών σχέσεων»²²⁸.

Εικ.4.41 Εργαστήριο επίπλων στην φυλακή Auburn

Βουβός εγκλεισμός

²²³ Rodin Evans (2011), *The Fabrication of Virtue: English Prison Architecture, 1750-1840*, εκδ. Cambridge University Press, σελ. 323
²²⁴ Λώλου Σταματία (2021), *Η επιδραση του χώρου στην ψυχολογία του ατόμου υπό ακραίες συνθήκες εγκλεισμού-η περίπτωση των φυλακών*, ερευνητική εργασία, ΑΠΘ, ΙΚΕΕ, ανακτήθηκε 5 Φεβρουαρίου 2024, από https://ikee.lib.auth.gr/record/334302?fbclid=IwAR0Dce0o0dm0woLH7OHS5javn88Hesu3-3ZmDHJ_qX8-MWG2PZehLAX9yLTs
²²⁵ Κατσανά Βασιλική (2016), *Ανοιχτή φυλακή: μία σύνθετη δομή ανθρωπισμού*, ερευνητική εργασία, ΑΠΘ, ΙΚΕΕ, ανακτήθηκε 5 Φεβρουαρίου 2024, από https://ikee.lib.auth.gr/record/338254?ln=el&fbclid=IwAR3kHJL4qrMzIYo9OhVhDkSu6BRf4P1U9sj_Ory2ABiAUNvOeyLJ-vygc
²²⁶ Ανακτήθηκε 5 Φεβρουαρίου 2024, από https://us.sagepub.com/sites/default/files/upm-assets/94917_book_item_94917.pdf?fbclid=IwAR0VTRVgekhA_db5h2CfPbWnww3VFQ2TGymYsxPqDMYDAnpNoMN6bXXI-Qc
²²⁷ Ο.Π. (2020)
²²⁸ Ο.Π. (2023), σελ. 171

4.4 Τυπολογίες

Οι περιπτώσεις που εξετάστηκαν στα προηγούμενα κεφάλαια παρουσιάζουν μια ποικιλομορφία και συνδυάζουν πολλά ετερόκλητα στοιχεία, τα οποία απορρέουν από τα κοινωνικά, νομικά και ιστορικά δεδομένα της εκάστοτε εποχής, οργανώνοντας ένα χωρικό σύνολο. Το σύνολο αυτό ονομάζεται φυλακή και ανεξάρτητα με την εποχή, παρουσιάζει κάποια κοινά διαχρονικά στοιχεία, όπως ένα σύνολο κρατουμένων, ένα σύνολο εποπτείας και ένα σύνολο επίσκεψης. Αυτά αναδιατάσσονται και επανασυνδέονται μεταξύ τους δημιουργώντας μορφολογικές ή λειτουργικές τυπολογίες. Η κάθε σχεδιαστική προσέγγιση αποσκοπεί στο ίδιο αποτέλεσμα, την εξυπηρέτηση ενός αποτελεσματικότερου εγκλεισμού, όπως αυτό μπορεί να ερμηνεύεται²²⁹.

4.4.1 Μορφολογικές Τυπολογίες

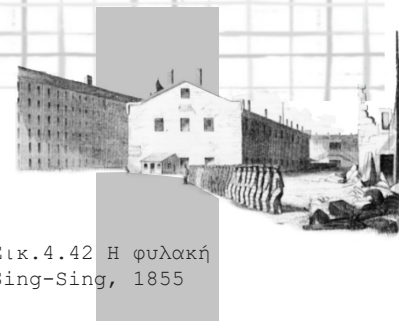
Σε ένα γενικότερο πλαίσιο οι πρώτες επίσημες φυλακές χωροθετούνται εκτός του αστικού ιστού, για να μην διαταράσσεται η ηρεμία του κοινωνικού συνόλου και ταυτόχρονα οι κρατούμενοι να μην έχουν επικοινωνία με τον έξω (κοινωνικό) κόσμο. Επίσης τα κτίρια κατασκευάζονται με έντονη εσωστρέφεια²³⁰, κάτι που δρα περιορίστηκα για τον έγκλειστο. Σκοπός αυτού ήταν η διευκόλυνση της συνεχής επιτήρησης των τρόφιμων. Τα βασικά αρχιτεκτονικά σημεία είναι :

- Αυστηρή και καθαρή όψη, κάτοψη
- Κοινόχρηστοι χώροι, όπως οι τραπεζαρίες
- Ύπαρξη ενός κέντρου ελέγχου στον οποίο βρίσκονται οι φύλακες και οι υπεύθυνοι των φυλακών (συνήθως είναι ο πυρήνας της δομής)
- Εξωτερικοί χώροι, όπως προαύλιο
- Περίφραξη²³¹

Αυτά αποτελούν τα κύρια στοιχεία που ορίζουν τις δομές εγκλεισμού μέχρι και τον 20ο αιώνα. Ειδικότερα οι μορφολογικές τυπολογίες χωρίζονται σε :

Εικ.4.42 Η φυλακή Sing-Sing, 1855

1. Απλή Ορθογωνική – Ευθύγραμμη μορφή - rectangular layout (μη ακτινωτή):

Είναι μια ορθογώνια επιμήκης μορφή²³² όπου τα κελιά της τοποθετούνται πάνω σε έναν μεγάλο κεντρικό διάδρομο²³³. Αν και πρόκειται για μία από τις πρώτες τυπολογίες φυλακών, το πιο χαρακτηριστικό της παράδειγμα είναι η φυλακή Sing-Sing (1828), όπου οι πτέρυγες αναπτύσσονταν κάθετα και τα κελιά διατάσσονταν πλάτη με πλάτη με έναν ευρύ διάδρομο γύρω τους²³⁴.

Εικ.4.43 Τύπος κελιών της φυλακής Sing-Sing

²²⁹Λώλου Σταματία (2021), *Η επίδραση του χώρου στην ψυχολογία του ατόμου υπό ακραίες συνθήκες εγκλεισμού-η περίπτωση των φυλακών*, ερευνητική εργασία, ΑΠΘ, ΙΚΕΕ, ανακτήθηκε 17 Φεβρουαρίου 2024, από https://ikee.lib.auth.gr/record/334302?fbclid=IwAR0Dce0o0dm0woLH7OHSSjan88Hesu3-3ZmDHJ_qX8-MWVG2PZehLAX9yLTs

²³⁰Παπακώστα Άρτεμις (2022), *Μελετώντας τον εγκλεισμό: η περίπτωση της φυλακής και της αρχιτεκτονικής σωφρονιστικών ιδρυμάτων*, ερευνητική εργασία, ΑΠΘ, ΙΚΕΕ, ανακτήθηκε 17 Φεβρουαρίου 2024, από <https://ikee.lib.auth.gr/record/338109?ln=el&fbclid=IwAR2Ew9Dh9qORZRwVFO0AGdeAUnISEv-To5a9H6sGQH5OU68b7sH-HaVhbcM>

²³¹ Ο.Π. (229)

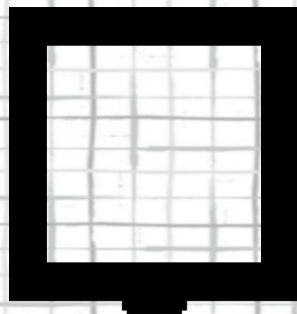
²³²Κουστή Αστέρ, Λάμπρο Ανδρέας, Μπαρέ Γιαννάκης, Μαχμουταί Κλαούντιο (2014), *Η Αρχιτεκτονική των Φυλακών*, ερευνητική εργασία, ανακτήθηκε 17 Φεβρουαρίου 2024, από https://issuu.com/46gel_athinwn/docs/2014_a2_2_080ad8704d9f8b

²³³ Ο.Π. (230)

²³⁴Emily Lodato (2014), *Redefining the Prison Milieu*, ερευνητική εργασία, Syracuse University, ανακτήθηκε 17 Φεβρουαρίου 2024, από https://surface.syr.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1265&context=architecture_tpreps

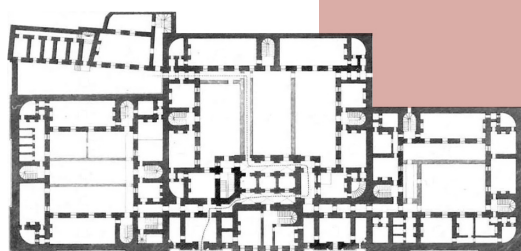
Εικ.4.44 Casa Circondariale di Lucca, Ιταλία

2. Σύστημα του Αυλόγυρου-Courtyard system:

Η μορφή αυτή αποτελείται από μία ορθογώνια περιμετρική κατασκευή, όπου λειτουργεί ως μέρος της περιφράξης της φυλακής, στεγάζει όλες τις λειτουργίες της²³⁵ και διαμορφώνει ένα μεγάλο εσωτερικό αίθριο²³⁶. Παρόλο που η τυπολογία αυτή αποτελεί μία από τις συνηθέστερες του παρελθόντος, αποδεικνύεται ότι δεν ήταν σε θέση να διατηρήσει την ηρεμία στο εσωτερικό της. Η διάταξη της καθιστούσε ανέφικτο το διαχωρισμό ή την κατηγοριοποίηση των κρατουμένων και η επιτήρηση τους δεν πραγματοποιούνταν στον απαιτούμενο βαθμό. Επίσης κρατούσε τους τροφίμους μακριά από εξωτερικά ερεθίσματα. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτής της τυπολογίας είναι η τελευταία μορφή της φυλακής Newgate στο Λονδίνο²³⁷.

Εικ.4.45
Κάτοψη
της
φυλακής
Newgate

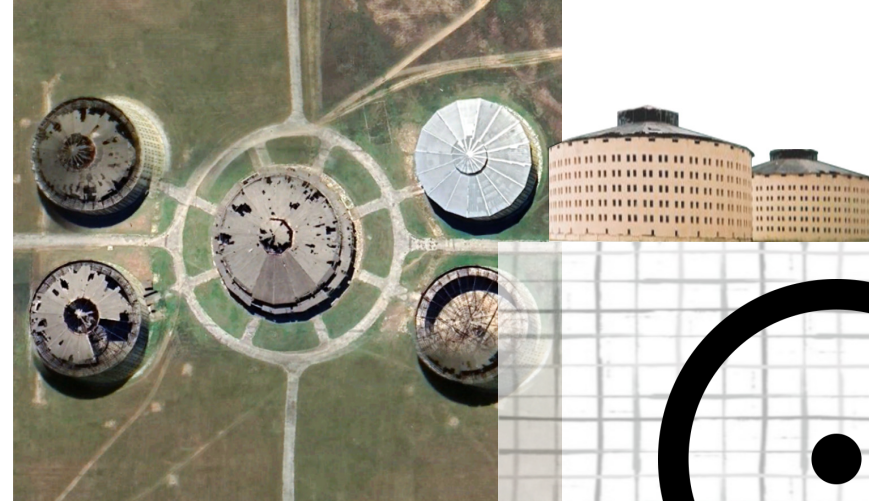

Όταν τα κελιά γίνονται μηχανισμοί

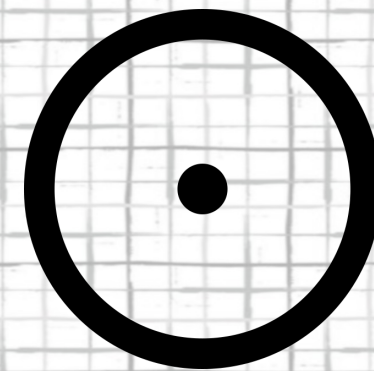
²³⁵Κουστή Αστέρ, Λάμπρο Ανδρέας, Μπαρέ Γιαννάκης, Μαχμουτάι Κλαούντιο (2014), *Η Αρχιτεκτονική των Φυλακών*, ερευνητική εργασία, ανακτήθηκε 17 Φεβρουαρίου 2024, από https://issuu.com/46gel_athinwn/docs/2014_a2_2_080ad8704d9f8b

²³⁶Λιούζα Αγγαλία & Σωτηρίου Ευαγγελία (2022), *Χώροι Εγκλεισμού: η αρχιτεκτονική του εγκλεισμού*, ερευνητική εργασία, ΑΠΘ, ΙΚΕΕ, ανακτήθηκε 17 Φεβρουαρίου 2024, από <https://ikee.lib.auth.gr/record/341843?ln=el&fbclid=IwAR0PmnXgFODj8TdY5MBylei7ciJROZ1LHgzmIf2ayBTyooQYZHZmWg-YbplLo>

²³⁷Λώλου Σταματία (2021), *Η επίδραση του χώρου στην ψυχολογία του ατόμου υπό ακραίες συνθήκες εγκλεισμού-η περίπτωση των φυλακών*, ερευνητική εργασία, ΑΠΘ, ΙΚΕΕ, ανακτήθηκε 17 Φεβρουαρίου 2024, από https://ikee.lib.auth.gr/record/334302?fbclid=IwAR0Dce0o0dm0woLH7OHS5jav88Hesu3-3ZmDHJ_qX8-MWg2PZehLAX9yLTs

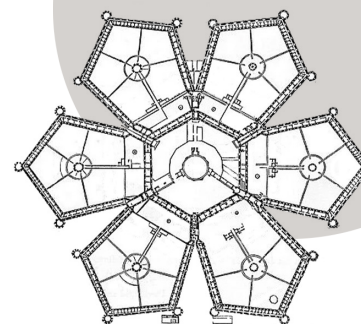

Εικ.4.46 Αεροφωτογραφία και όψεις του Presidio Modelo, Κούβα

3. Κυκλική - πολυγωνική (panopticon layout):

Εικ.4.47
Millbank
Prison,
Λονδίνο 1862

Ίσως η πιο γνώριμη τυπολογία φυλακών. Η κυκλική ή πολυγωνική μορφή έγινε ευρέως γνωστή μέσω του Panopticon, του Jeremy Bentham²³⁸. Σε κυκλική κάτοψη τοποθετούνται τα κελιά των τροφίμων με βάση την ακτινωτή λογική, στον περιμετρικό τοίχο του κτιρίου και στο κέντρο ανυψώνεται ένας πύργος ελέγχου²³⁹. Οι χειρισμοί αυτοί εξασφαλίζουν στους φρουρούς την πλήρη και αδιάκοπη θέαση προς τους κρατούμενους, συνεπώς επιτυγχάνεται η ολόημερη επιτήρηση τους, κάτι που θεωρείτο το πρώτο σημείο των προηγούμενων διατάξεων²⁴⁰. Έτσι αποδείχθηκε ότι η αρχιτεκτονική είναι από τα κυριότερα μέσα ή αλλιώς, ένα αναπόσπαστο κομμάτι για τον σχεδιασμό των σωφρονιστικών ιδρυμάτων. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτής της κατηγορίας είναι η φυλακή Millbank του Λονδίνου.

Μορφολογικές Τυπολογίες

²³⁸Ο.Π. (237)

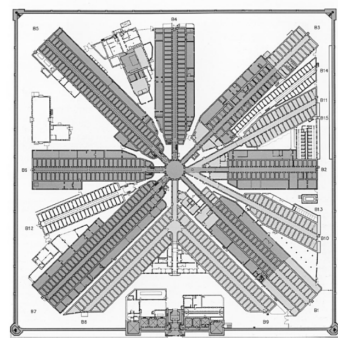
²³⁹Ο.Π. (235)

²⁴⁰Ο.Π. (237)

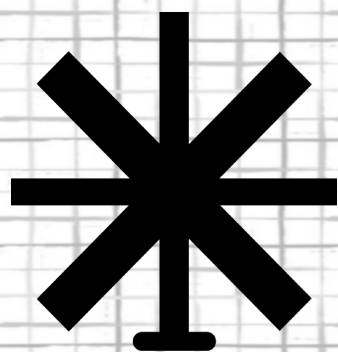
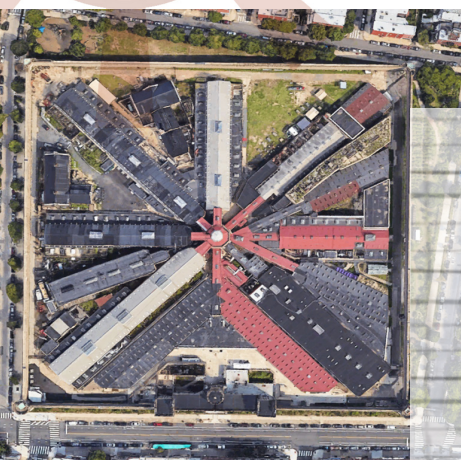

4. Ακτινωτή - Ημιακτινωτή -Radial layout:

Η συγκεκριμένη κατηγορία διαμορφώθηκε για να στεγάσει τις ιδέες του Pennsylvania system, δηλαδή ότι η απομόνωση θα οδηγούσε τον κατά-δικο στη μετάνοια και το σωφρονισμό του²⁴¹, πάντα με τις προϋποθέσεις ότι οι συνθήκες διαβίωσης εντός της φυλακής θα ήταν σε άριστη κατάσταση, θα υπήρχε η δυνατότητα εργασίας και θα επικρατούσε ένας θεοκεντρικός χαρακτήρας. Η κύρια μορφή αυτής της τυπολογίας ήταν μία κεντρική ροτόντα με ακτίνες που προεκτείνονταν από αυτή και εκατέρωθεν αναπτύσσονταν ευρύχωρα κελιά με προσωπικές αυλές²⁴². Έτσι γινόταν εύκολη και άμεση η επιτήρηση όλων από το κεντρικό σημείο²⁴³. Η πρώτη φυλακή που κτίστηκε με αυτή την τυπολογία είναι η Cherry Hill και αποτέλεσε το σημείο καμπής για την εξέλιξη των σωφρονιστικών ιδρυμάτων αλλά και η βάση για νέες τυπολογίες, όπως αυτή του Τηλεγραφόξυλου²⁴⁴.

Εικ.4.48 Κάτοψη της φυλακής Eastern State Penitentiary

²⁴¹Κουστή Αστέρ, Λάμπρο Ανδρέας, Μπαρέ Γιαννάκης, Μαχμουταί Κλαούντιο (2014), *Η Αρχιτεκτονική των Φυλακών*, ερευνητική εργασία, ανακτήθηκε 17 Φεβρουαρίου 2024, από https://issuu.com/46gel_atihinwn/docs/2014_a2_2_080ad8704d9f8b

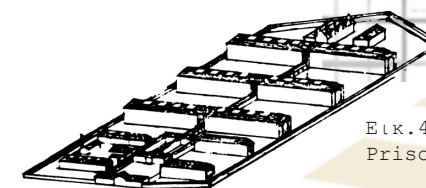
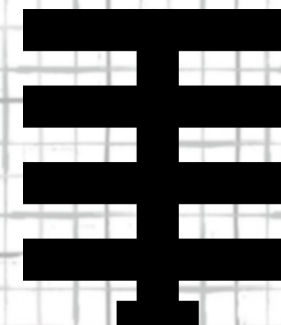
²⁴²Emily Lodato (2014), *Redefining the Prison Milieu*, ερευνητική εργασία, Syracuse University, ανακτήθηκε 17 Φεβρουαρίου 2024, από https://surface.syr.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1265&context=architecture_tpreps

²⁴³Κουστή Αστέρ, Λάμπρο Ανδρέας, Μπαρέ Γιαννάκης, Μαχμουταί Κλαούντιο (2014), *Η Αρχιτεκτονική των Φυλακών*, ερευνητική εργασία, ανακτήθηκε 17 Φεβρουαρίου 2024, από https://issuu.com/46gel_atihinwn/docs/2014_a2_2_080ad8704d9f8b

²⁴⁴Λώλου Σταματία (2021), *Η επίδραση του χώρου στην ψυχολογία του ατόμου υπό ακραίες συνθήκες εγκλεισμού-η περίπτωση των φυλακών*, ερευνητική εργασία, ΑΠΘ, ΙΚΕΕ, ανακτήθηκε 17 Φεβρουαρίου 2024, από https://ikee.lib.auth.gr/record/334302?fbclid=IwAR0Dce0o0dm0woLH7OHS5jav88Hesu3-3ZmDHJ_qX8-MWVG2PZehLAX9yLTs

Εικ.4.49 Luther Unit, Τέξας, ΗΠΑ

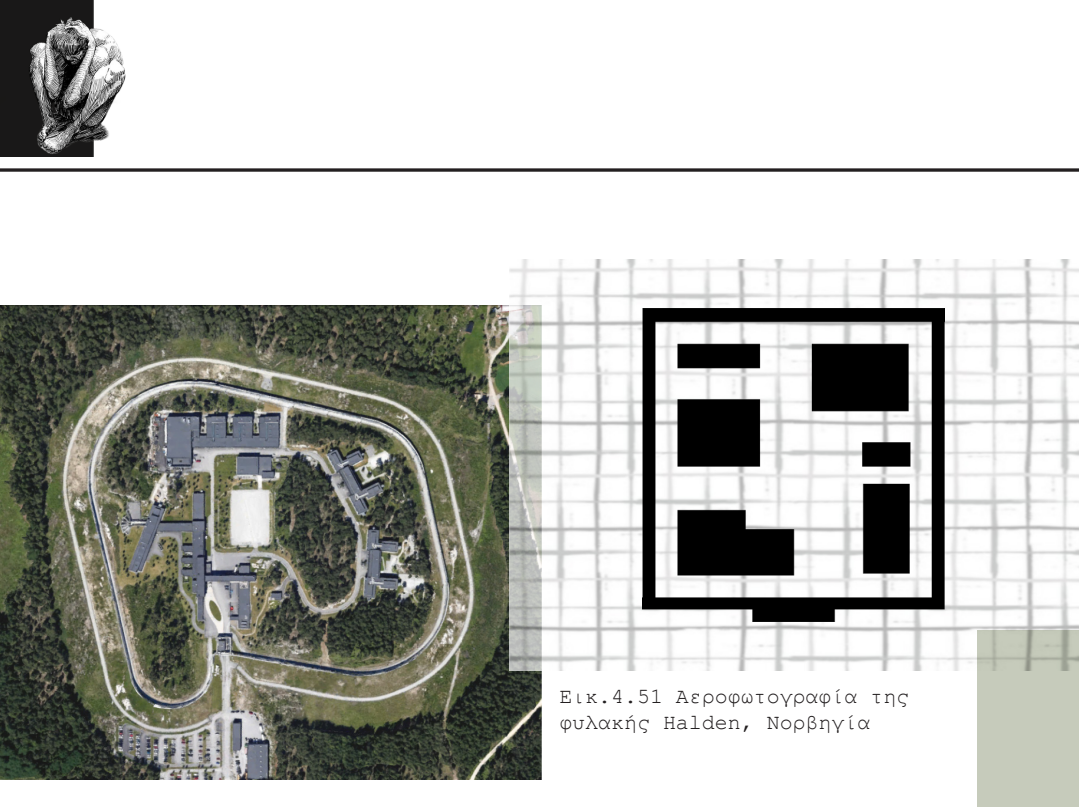
Εικ.4.50 Fresnes Prison, Γαλλία

5. Σύστημα Τηλεγραφόξυλου-Telephone model:

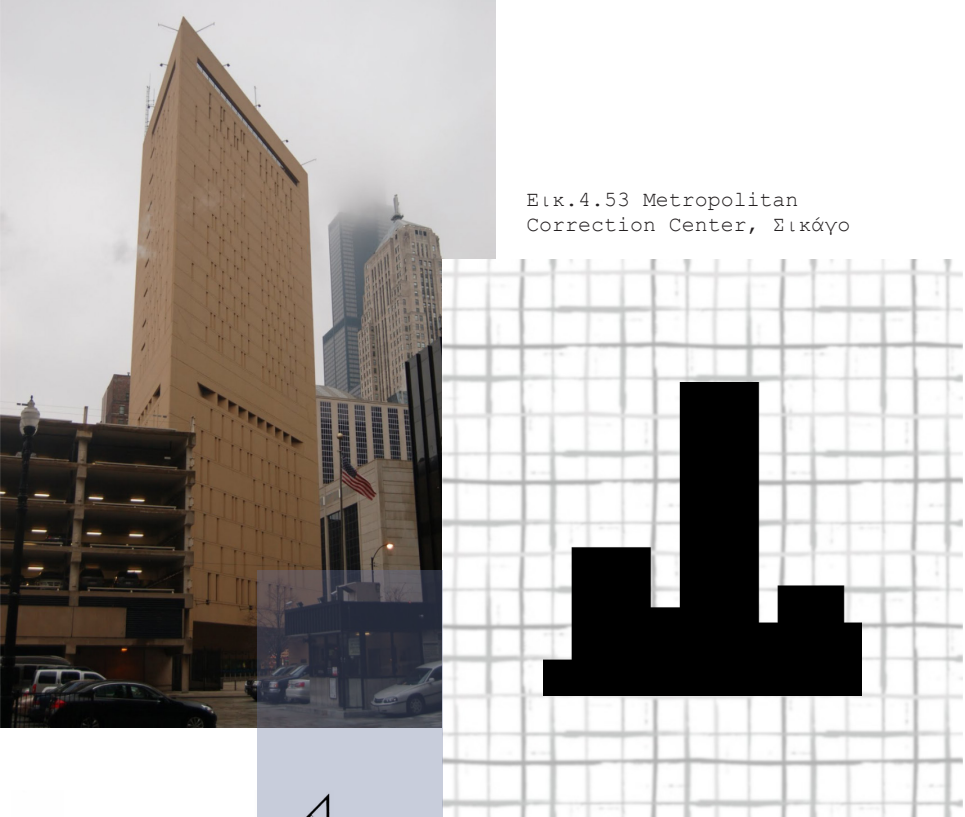
Είναι η εξέλιξη του ακτινωτού συστήματος. Η τυπολογία αυτή έδωσε λύση στα προβλήματα που προέκυπταν στην προηγούμενη μορφή. Εδώ θυσιάζεται το προνομιο-ούχο κεντρικό σημείο επιτήρησης και αντικαθίσταται με έναν διάδρομο «σαν ραχοκο-καλιά». Τα κελιά συνδέονται με αυτόν και τοποθετούνται κατά παράταξη. Η διάταξη αυτή προσφέρει περισσότερο φως στα κελιά²⁴⁵, δίνει τη δυνατότητα συνεχούς επέκτα-σης της φυλακής και απομόνωσης της κάθε πτέρυγας, δηλαδή μπορούν να συνυπάρ-ξουν πτέρυγες υψίστης ασφαλείας με συμβατικές. Γενικά θεωρείται από τα καλύτερα συστήματα εγκλεισμού, για αυτό και την συναντάμε συχνά σε σύγχρονες φυλακές²⁴⁶. Το χαρακτηριστικότερο παράδειγμα της είναι η φυλακή Fresnes, στο Παρίσι.

²⁴⁵ Ο.Π. (244)

²⁴⁶Κώστας Βουρεκάς & Χρήστος Ελευθεριάδης, *Η εξέλιξη την αρχιτεκτονικής των φυλακών απομόνωσης*, διάλεξη, Αρχιτεκτονική του ΕΜΠ (2003), Α.Κ.Ε.Α, ανακτήθηκε 5 Φεβρουαρίου 2024, από https://akea2011.com/2013/02/13/arhitektonikifilakonapomonosis/?fbclid=IwAR2d4G5dfpboxwo33b2Q0F_h9kVUq4lqkncRSXNF_kjb6YQy_PstU6hq6Uw

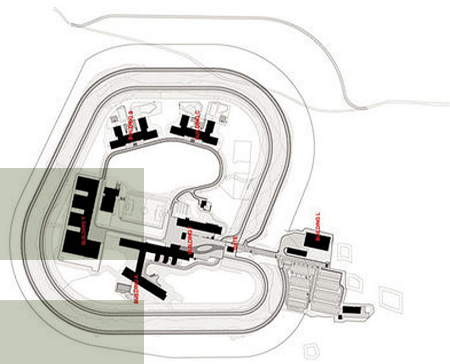
Εικ.4.51 Αεροφωτογραφία της φυλακής Halden, Νορβηγία

Εικ.4.53 Metropolitan Correction Center, Σικάγο

6. Campus Layout:

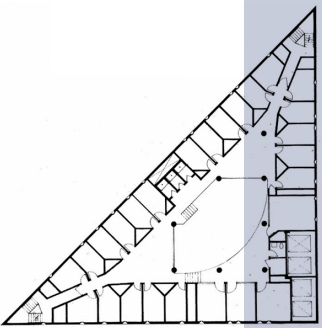
Το σύστημα Campus Layout ή αλλιώς των ελεύθερα αναπτυσσόμενων όγκων²⁴⁷ είναι μια νέα τυπολογία με λειτουργικές μονάδες οι οποίες συνδέονται μεταξύ τους με στεγαζμένους ή μη διαδρόμους. Η οργάνωση των όγκων γίνεται γύρω από μία ορθογώνια κεντρική αυλή και η τοποθέτηση τους γίνεται σύμφωνα με την επιθυμητή κυκλοφορία γύρω από αυτήν²⁴⁸. Αυτή η «ελεύθερη» κάτοψη εντάσσεται στην έννοια του εγκλεισμού με την προσθήκη ενός εξωτερικού φράχτη και ψηλών τειχών²⁴⁹. Χαρακτηριστικό παράδειγμα της τυπολογίας αυτής είναι η φυλακή Halden στην Νορβηγία.

Εικ.4.52 Κάτοψη της φυλακής Halden, Νορβηγία

7. Τυπολογία Ουρανοξύστη:

Η τυπολογία αυτή διαμορφώθηκε για τη δυνατότητα χωροθέτησης φυλάκων σε αστικά κέντρα. Η διάταξη της γίνεται καθ' ύψος έτσι ώστε να καλύπτει όσο το δυνατόν μικρότερη επιφάνεια οικοπέδου²⁵⁰. Συνεπώς η μοναδική επιλογή για εκτόνωση των κρατουμένων σε εξωτερικό χώρο είναι στο δώμα του κτιρίου. Η διάταξη αυτή έχει λίγα κατασκευάσματα έξοδα, από την στιγμή που δεν έχει μεγάλους μήκους τοίχους περίφραξης²⁵¹ και διευκολύνει στον επιμερισμό των κρατουμένων, από την στιγμή που σε κάθε όροφο στεγάζεται μικρός αριθμός ατόμων. Η τυπολογία αυτή χρησιμοποιείται συνήθως για κράτηση μικρού χρονικού διαστήματος²⁵². Η πιο γνωστή φυλακή αυτής της μορφής είναι στο Σικάγο, the Chicago Metropolitan Correction Center.

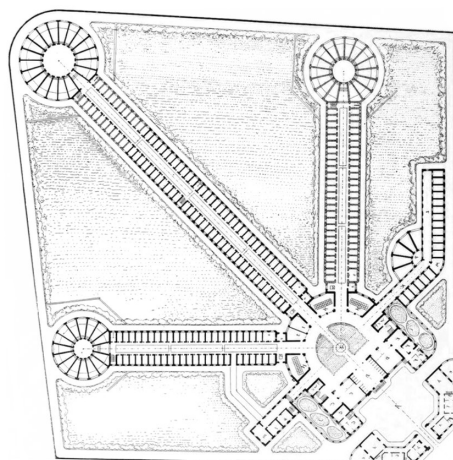
Εικ.4.54 Κάτοψη του Metropolitan Correction Center, Σικάγο

²⁴⁷ Παπακώστα Αρτεμής (2022), *Μελετώντας τον εγκλεισμό: η περίπτωση της φυλακής και της αρχιτεκτονικής σωφρονιστικών ιδρυμάτων*, ερευνητική εργασία, ΑΠΘ, ΙΚΕΕ, ανακτήθηκε 17 Φεβρουαρίου 2024, από <https://ikee.lib.auth.gr/record/338109?ln=el&fbclid=IwAR2Ew9Dh9qORZRwVFOAGdeAUnISEv-To5a9H6sGQH5OU68b7sH-HaVhbcM>
²⁴⁸ Emily Lodato (2014), *Redefining the Prison Milieu*, ερευνητική εργασία, Syracuse University, ανακτήθηκε 17 Φεβρουαρίου 2024, από https://surface.syr.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1265&context=architecture_tprps
²⁴⁹ Κουσιτή Αστέρ, Λάμπρο Ανδρέας, Μπαρέ Γιαννάκης, Μαχμουταί Κλαούντιο (2014), *Η Αρχιτεκτονική των Φυλακών*, ερευνητική εργασία, ανακτήθηκε 17 Φεβρουαρίου 2024, από https://issuu.com/46gel_athinwn/docs/2014_a2_2_080ad8704d9f8b

²⁵⁰ Κώστας Βουρεκάς & Χρήστος Ελευθεριάδης, *Η εξέλιξη την αρχιτεκτονικής των φυλακών απομόνωσης*, διάλεξη, Αρχιτεκτονική του ΕΜΠ (2003), Α.Κ.Ε.Α, ανακτήθηκε 5 Φεβρουαρίου 2024, από https://akea2011.com/2013/02/13/architektonikifilakonapomonosis/?fbclid=IwAR2d4G5df1pbxwo33b2Q0F_h9kVUq4IqkncRSXNF_kjb6YQy_PstU6hq6Uw
²⁵¹ Λώλου Σταματία (2021), *Η επίδραση του χώρου στην ψυχολογία του ατόμου υπό ακραίες συνθήκες εγκλεισμού-η περίπτωση των φυλακών*, ερευνητική εργασία, ΑΠΘ, ΙΚΕΕ, ανακτήθηκε 17 Φεβρουαρίου 2024, από https://ikee.lib.auth.gr/record/334302?fbclid=IwAR0Dce0o0dm0woLH7OHS5jav88Hesu3-3ZmDHJ_qX8-MWG2PZehLAX9yLTs
²⁵² Ο.Π. (249)

Με την σύνοψη των κύριων τυπολογιών που αναπτύχθηκαν μέχρι το 19ο αιώνα γίνονται διακριτά κάποια κοινά χαρακτηριστικά για τα σωφρονιστικά ιδρύματα της εποχής. Επικρατεί μία ορθογώνια κάτοψη με αυστηρό κάναβο²⁵³, το μέγεθος του κτιρίου είναι τεράστιο και στεγάζει έναν υπερβολικό αριθμό κελιών. Οι κοινόχρηστοί χώροι είναι μικροί έως ανύπαρκτοι και οι πολλοί σε αριθμό στενοί διάδρομοι καταλαμβάνουν μεγάλο μέρος του κτιρίου, καθιστώντας το επί της ουσίας ανεκμετάλειυτο²⁵⁴. Επιπλέον τα ανοίγματα συνήθως είναι μικρά με αποτέλεσμα να εισέρχεται στο κελί ελάχιστο φως και αέρας. Με τα χρόνια αποδείχθηκε ότι ο σχεδιασμός αυτός δεν βελτιώνει την κατάσταση εντός των φυλακών, αντιθέτως αυξάνεται η βία και η επιθετικότητα²⁵⁵. Έτσι με την ανασκόπηση των τυπολογιών αυτών αποδεικνύεται ότι ο σχεδιασμός τους και η λειτουργία τους είναι κάθε άλλο από απλή, αναγνωρίζεται η περιπλοκότητα του κτιρίου της φυλακής, η οποία πρέπει να συνδυάζει ζητήματα εγκληματολογίας, ψυχολογίας, κοινωνιολογίας, ακουστικής, φωτισμού κ.λπ. και επισημαίνεται ότι το ίδιο το κτίριο μπορεί να παρεμποδίζει ή να βοηθάει τον άνθρωπο²⁵⁶.

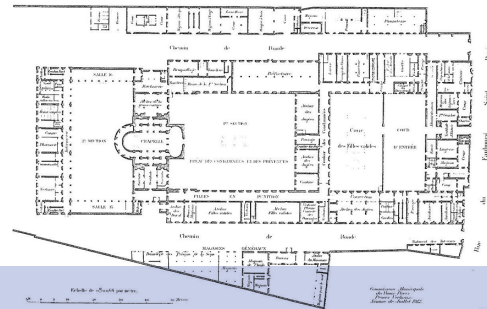

Εικ.4.55 Κάτοψη της φυλακής Loos του M. Batteur

Εικ.4.56 Treadmill, τρόπος τιμωρίας των κρατουμένων 1895

Εικ.4.57 Κάτοψη της φυλακής Saint-Lazare

Εικ.4.58 Εσωτερικό κελιού της φυλακής Fremantle

Εικ.4.60 Σχολείο ενηλίκων στο παρεκκλήσι της φυλακής Wandsworth 1862

Εικ.4.61 Εσωτερικό της Wandsworth

Εικ.4.59 φυλακισμένος στο στενό κελί του

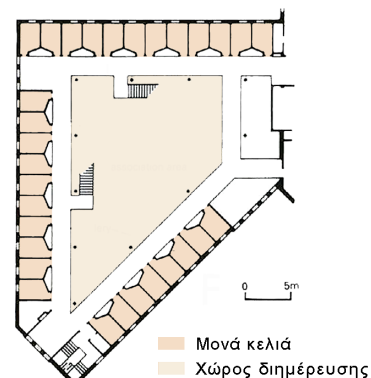
²⁵³ Παπακώστα Άρτεμις (2022), *Μελετώντας τον εγκλεισμό: η περίπτωση της φυλακής και της αρχιτεκτονικής σωφρονιστικών ιδρυμάτων*, ερευνητική εργασία, ΑΠΘ, ΙΚΕΕ, ανακτήθηκε 17 Φεβρουαρίου 2024, από <https://ikee.lib.auth.gr/record/338109?ln=el&fbclid=IwAR2Ew9Dh9qORZRwVFO0AGdeAUnISEv-To5a9H6sGQH5OU68b7sH-HaVhbcM>
²⁵⁴ Λιούζα Αγγλαία & Σωτηρίου Ευαγγελία (2022), *Χώροι Εγκλεισμού: η αρχιτεκτονική του εγκλεισμού*, ερευνητική εργασία, ΑΠΘ, ΙΚΕΕ, ανακτήθηκε 17 Φεβρουαρίου 2024, από <https://ikee.lib.auth.gr/record/341843?ln=el&fbclid=IwAR0PmnXgFODj8TdY5MBylel7ciJROZ1LHgzmIf2ayBTyoQYZHZmWg-YbrLo>
²⁵⁵ Ο.Π. (253)
²⁵⁶ Κουστή Αστέρ, Λάμπρο Ανδρέας, Μπαρέ Γιαννάκης, Μαχμουταΐ Κλαούντιο (2014), *Η Αρχιτεκτονική των Φυλακών*, ερευνητική εργασία, ανακτήθηκε 17 Φεβρουαρίου 2024, από https://issuu.com/46gel_atinwn/docs/2014_a2_2_080ad8704d9f8b

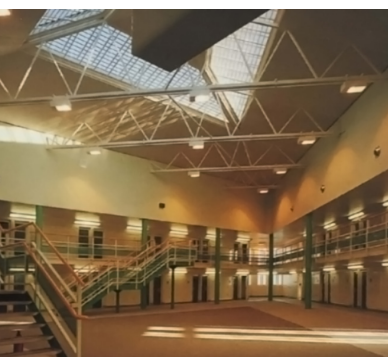
Εικ.4.62 Federal Correctional Complex, Πενσυλβάνια

Εικ.4.63 Κάτοψη πτέρυγας της φυλακής HM Prison Doncaster - Yorkshire, UK

Εικ.4.64 Εσωτερικό αίθριο της HM Prison Doncaster - Yorkshire, UK

Στα μέσα περίπου του 20ου αιώνα αναδύεται ένα νέο είδος φυλακών που ονομάστηκε New Generation, το οποίο με βάση το Sprens, είχε σκοπό να αλλάξει την κατάσταση που επικρατούσε. Ο κύριος άξονας γύρω από τον οποίο περιστρεφόταν αυτή η άποψη ήταν η δημιουργία ανθρώπινων και φιλικών χώρων, με τους οποίους ο κρατούμενος να μπορεί να οικειοποιηθεί και ταυτόχρονα να μην του αναδύονται δυσάρεστα αισθήματα. Έπειτα προτείνεται ο διαχωρισμός των κρατουμένων να γίνεται βάση του κατηγορητηρίου, αλλά σε κτίρια μικρότερης χωρητικότητας (πτέρυγες με μικρότερο αριθμό ατόμων). Σε σχέση με το παρελθόν εδώ αντικαθίστανται οι μακρόστενοι διάδρομοι και οργανώνονται μικρές «κοινότητες» των 2 ορόφων²⁵⁷. Στο κέντρο τους υπάρχει ένας κοινόχρηστος χώρος όπου γύρω του αναπτύσσονται τα κελιά, έτσι δημιουργείται ένα αίθριο, το οποίο προσφέρει φυσικό φωτισμό.

²⁵⁷ Παπακώστα Αρτεμής (2022), *Μελετώντας τον εγκλεισμό: η περίπτωση της φυλακής και της αρχιτεκτονικής σωφρονιστικών ιδρυμάτων*, ερευνητική εργασία, ΑΠΘ, ΙΚΕΕ, ανακτήθηκε 17 Δεκεμβρίου 2023, από <https://ikee.lib.auth.gr/record/338109?ln=el&fbclid=IwAR2Ew9Dh9qORZRwVFO0AGdeAUnlSEv-To5a9H6sGQH5OU68b7sH-HaVhbcM>

Εικ.4.65 Penitenciaire Inrichting Rotterdam, φυλακή New generation

Με αυτό τον τρόπο υπερισχύει το αίσθημα της κοινότητας και καταρρίπτεται η έννοια της απομόνωσης. Στα κελιά τοποθετούνται μεγαλύτερα ανοίγματα και προσωπικές τουαλέτες. Επίσης κάθε ένα έχει διαφορετικά έπιπλα, για να καλλιεργείται το αίσθημα της μοναδικότητας στους κρατούμενους.

Γενικά η ιδέα των New Generation Prison εστιάζει στον ψυχισμό των κρατουμένων και το πως θα βγουν προς τα έξω καλά συναισθήματα. Αυτό ενισχύεται με την αντικατάσταση των ουδέτερων χρωμάτων που τοποθετούνταν μέχρι τώρα στις φυλακές (συνήθως ήταν γκρι) από έντονα και ζωηρά χρώματα²⁵⁸. Χαρακτηριστικό παράδειγμα φυλακής New Generation είναι η Federal Correctional Complex στην Πενσυλβάνια (Εικ.4.62, 4.66). Έτσι λοιπόν αρχίζει μια νέα περίοδος για τον σχεδιασμό των σωφρονιστικών ιδρυμάτων, που αντιμετωπίζει τον κρατούμενο ως ισάξιο με τον έξω κόσμο, δεν του αφαιρείται κανένα άλλο δικαίωμα εκτός αυτού της ελευθερίας και προσπαθεί να τον βοηθήσει να επανενταχθεί ομαλά στο κοινωνικό σύνολο, χωρίς να πονέσει σωματικά ή ψυχικά κατά την διάρκεια του εγκλεισμού του, αλλά θυμίζοντας του ότι ανά πάσα στιγμή μπορεί να γίνει ξανά μέλος της κοινωνίας²⁵⁹.

Εικ.4.66 Men's Correctional Facility, Rankin Inlet

Εικ.4.67 Διάδρομοι και αυλές HM Prison Doncaster - Yorkshire, UK

²⁵⁸ Emily Lodato (2014), *Redefining the Prison Milieu*, ερευνητική εργασία, Syracuse University, ανακτήθηκε 17 Φεβρουαρίου 2024, από https://surface.syr.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1265&context=architecture_tpreps

²⁵⁹ Ο.Π. (257)

4.4.2 Λειτουργικές Τυπολογίες

Οι λειτουργικές τυπολογίες είναι αυτές που αφορούν θέματα λειτουργίας ή τον τρόπο λειτουργίας της κάθε φυλακής, όπως ο χώρος κρατούμενων, ο χώρος εκτόνωσης τους, δραστηριοτήτων τους, οι χώροι επίσκεψης (διάδρασης), οι χώροι εποπτείας και οι υποστηρικτικοί χώροι. Στην πραγματικότητα πρόκειται για ένα κτιριολογικό πρόγραμμα όπου εμφανίζεται σε όλες τις φυλακές, πότε με πιο ελεύθερο και πότε με πιο αυστηρό τρόπο, ανάλογα με το σύστημα που πρόκειται να εφαρμοστεί. Λόγο αυτού οι λειτουργικές τυπολογίες σωφρονιστικών ιδρυμάτων χωρίζονται με βάση το φύλο και έπειτα σε:

Εικ.4.68 Οι τελευταίοι κρατούμενοι του Alcatraz που αποφυλακίζονται

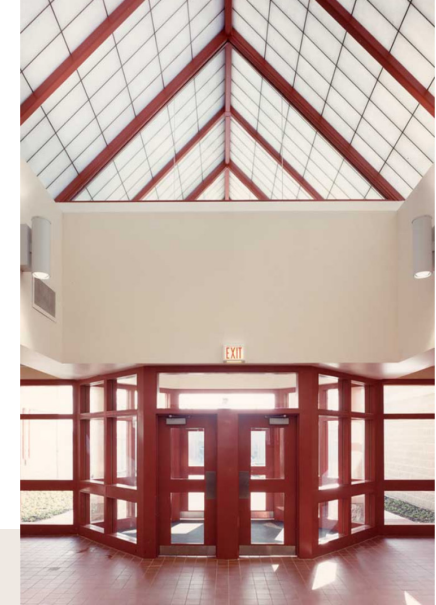
Εικ.4.69 Hunter Valley maximum security prison

1. Υψίστης Ασφαλείας (Α κατηγορίας):

Αυτός ο τύπος προορίζεται για τους πιο επικίνδυνους κρατούμενους²⁶⁰, δηλαδή αυτούς που έχουν βίαιη συμπεριφορά, δυσκολία προσαρμογής ή θεωρούνται απειλή για την κοινωνία²⁶¹. Οι φυλακές υψίστης ασφαλείας είναι κλειστού συστήματος, με αυστηρά μέτρα ασφαλείας, πολλούς φρουρούς και προηγμένο σύστημα επιτήρησης²⁶². Επίσης υπάρχουν ειδικά διαμορφωμένα τμήματα τιμωρίας, για όσους διαταράσσουν την ηρεμία εντός του συνόλου της φυλακής, συνήθως αυτά είναι μονάδες απομόνωσης²⁶³.

2. Μεσαίας Ασφαλείας (Β κατηγορίας):

Είναι τυπικές εγκαταστάσεις φυλακών (η πιο συνηθισμένη τυπολογία) που στεγάζουν τον μεγαλύτερο αριθμό εγκληματιών²⁶⁴, οι οποίοι είναι λιγότερο επικίνδυνοι από αυτούς της κατηγορίας Α αλλά και σε αυτή την περίπτωση χρησιμοποιούνται αρκετά μέτρα ασφαλείας, όπως οι ένοπλοι φρουροί²⁶⁵. Η καθημερινή τους ρουτίνα είναι πολύ πιο οργανωμένη σε σχέση με της ελάχιστης ασφαλείας, υπάρχει πρόγραμμα που πρέπει να ακολουθούν και υποχρεωτικές δραστηριότητες, για παράδειγμα ο καθαρισμός των κελιών²⁶⁶.

Εικ.4.70 Rhode Island Medium Security Adult Correctional Institution

Εικ.4.71 Minimum Security Prison of Nanterre / LAN Architecture

3. Ελάχιστης Ασφαλείας (Γ κατηγορίας):

Πρόκειται για εγκληματίες που δεν αποτελούν υψηλό κίνδυνο, για αυτό στις φυλακές ελάχιστης ασφαλείας υπάρχουν περισσότερες προσωπικές ελευθερίες σε σχέση με τις Α και Β κατηγορίας, λιγότεροι φύλακες, αλλά πάντα τηρείται ο απαραίτητος έλεγχος και περιορισμός των κρατούμενων²⁶⁷. Εδώ δίνεται έμφαση στα προγράμματα απεξάρτησης, εκπαιδευτικής και επαγγελματικής αποκατάστασης²⁶⁸.

²⁶⁰ Simon Burge (2023), *What are the Different Types of Prisons?*, ανακτήθηκε 10 Μαρτίου 2024, από <https://securityjournaluk.com/different-types-of-prisons/>

²⁶¹ Sainte Anastasie, *Οι 13 τύποι φυλακών (και οι ψυχικές επιπτώσεις τους)*, ανακτήθηκε 10 Μαρτίου 2024, από https://el.sainte-anastasie.org/articles/psychologia-forense-y-criminalistica/los-13-tipos-de-prisiones-y-sus-efectos-psiquicos.html?fbclid=IwAR3D8p7HmtoDlbFb49NEVnzITWG7_sUszkdaue_-YPmbXHhQgdYgs2yTsl

²⁶² Ο.Π. (260)

²⁶³ Ο.Π. (261)

²⁶⁴ Crime Museum, *Types of Prisons*, ανακτήθηκε 10 Μαρτίου 2024, από <https://www.crimemuseum.org/crime-library/famous-prisons-incarceration/types-of-prisons/>

²⁶⁵ Ο.Π. (260)

²⁶⁶ Ο.Π. (261)

²⁶⁷ Ο.Π. (264)

²⁶⁸ Ο.Π. (260)

4. Φυλακή Ανηλίκων:

Είναι για κρατούμενους κάτω των 18 ετών²⁶⁹. Οι φυλακισμένοι πάνε υποχρεωτικά στο σχολείο και έχουν την δυνατότητα να συμμετέχουν σε ψυχαγωγικές δραστηριότητες και να βγαίνουν τακτικά σε εξωτερικούς χώρους²⁷⁰.

Εικ.4.72 Εκπαιδευτική Εγκατάσταση Κράτησης Ανηλίκων / Combas Architectes, Γαλλία, 2017

5. Αγροτική Φυλακή:

Η ιδιαιτερότητα των αγροτικών φυλακών είναι ότι εστιάζουν στην εργασιοθεραπεία και τον επαγγελματικό προσανατολισμό τις περισσότερες ώρες της ημέρας. Το κλίμα είναι ήρεμο με πολλές ελευθερίες, διότι οι κρατούμενοι δεν αποτελούν μεγάλη απειλή²⁷¹.

Εικ.4.73 Αγροτική φυλακή Witzwil, Ελβετία 1894

²⁶⁹Crime Museum, *Types of Prisons*, ανακτήθηκε 10 Μαρτίου 2024, από <https://www.crimemuseum.org/crime-library/famous-prisons-incarceration/types-of-prisons/>

²⁷⁰The Annie E. Casey Foundation (2020), *Juvenile detention explained*, ανακτήθηκε 10 Μαρτίου 2024, από <https://www.aecf.org/blog/what-is-juvenile-detention>

²⁷¹Κατσογιάννη Σταυρούλα, *Αγροτικές φυλακές- Ξεπερασμένες ή Αναγκαίες*, ανακτήθηκε 10 Μαρτίου 2024, από <https://www.urbanpoint.gr/%CE%B1%CE%B3%CF%81%CE%BF%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%B5%CF%83-%CF%86%CF%85%CE%BB%CE%B1%CE%BA%CE%B5%CF%83-%CE%BE%CE%B5%CF%80%CE%B5%CF%81%CE%B1%CF%83%CE%BC%CE%B5%CE%BD%CE%B5%CF%83-%CE%AE-%CE%B1%CE%BD/>

Εικ.4.74
Στρατιωτική
φυλακή Ramo
Verde,
Βενεζουέλα

6. Στρατιωτική Φυλακή:

Είναι οι φυλακές οι οποίες αναφέρονται σε στρατιωτικό προσωπικό και αιχμάλωτους πολέμου, σύμφωνα με το στρατιωτικό δίκαιο.

Εικ.4.75 Ψυχιατρική
Κλινική, Uppsala,
Σουηδία, 1894

7. Ψυχιατρική Φυλακή-κλινική:

Σε αυτές στέλνονται οι παραβάτες του νόμου οι οποίοι έχουν χαρακτηριστεί ψυχικά ασταθείς. Ο χώρος τους έχει σχεδιαστεί σαν νοσοκομείο και το προσωπικό αποτελείται κυρίως από γιατρούς και νοσηλευτές. Εδώ ο σκοπός είναι να βοηθήσουν να ξεπεραστεί η ψυχική νόσο του «υπόδικου» και όχι να τιμωρηθεί με τον περιορισμό²⁷².

²⁷² Ο.Π. (269)

Όταν ο χώρος θεραπεύει

5.1 Το πρωτοποριακό παράδοξο της Αυστρίας

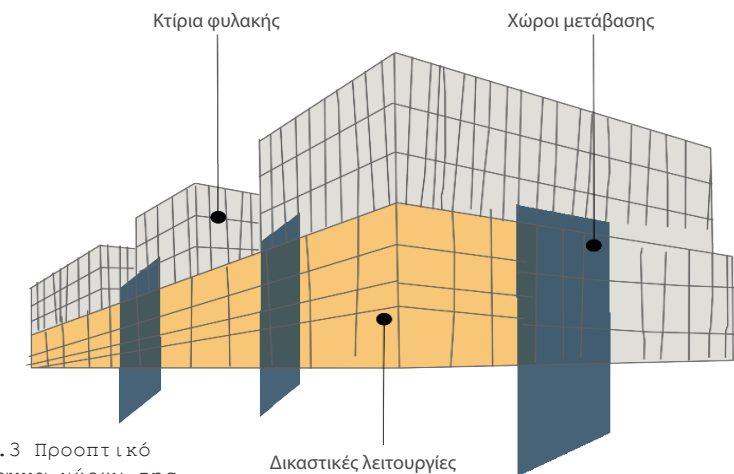
Μετά την σχεδιαστική προσέγγιση των φυλακών New Generetion στα μέσα της δεκαετίας του 90, η αρχιτεκτονική και νομική κοινότητα έστρεψε την προσοχή της στην βελτίωση της σωφρονιστικής σχεδίασης. Ιδίως όταν νέες έρευνες διεξάχθηκαν και απέδειξαν ότι όσο πιο «κανονικό» είναι το περιβάλλον ενός ιδρύματος τόσο αυξάνονται οι πιθανότητες επανένταξης και σωφρονισμού. Από πολλούς αρχιτέκτονες αναγνωρίστηκε ότι η αντίπερα όχθη, δηλαδή οι απρόσωπες φυλακές ή αλλιώς τυπικές φυλακές, χρησιμοποιούν το ίδιο το κτίριο ως τιμωρία, δημιουργώντας βίαια περιβάλλοντα στους χώρους κράτησης. Με τον καιρό αρχίζουν και αναδύονται νέες προτάσεις που αφορούν την βελτίωση των χωρικών ποιοτήτων των σωφρονιστικών ιδρυμάτων (ο καλός φωτισμός- αερισμός, η ακουστική άνεση, η επαφή με την φύση) και τις διακατέχει μια πιο ανθρωποκεντρική λογική²⁷³. Πρωτοστάτες αυτής της άποψης είναι η Αυστρία και η Νορβηγία, που έχουν ιδρύσει ήδη σωφρονιστικά καταστήματα τα οποία αντιτίθενται στην «παραδοσιακή» προσέγγιση φυλάκησης²⁷⁴.

Εικ.5.1 Τοπογραφικό σχέδιο της φυλακής New Generation Woodhill

Εικ.5.2 Όψη του Leoben Center of Justice

Αρχικά η Αυστρία ξεχώρισε με το Leoben Center of Justice (Εικ.5.2), ένα εντυπωσιακό κτίριο αποτελούμενο επι το πλείστων από γυαλί, τοποθετημένο σε μία πλαγιά έξω από την μικρή πόλη Leoben²⁷⁵. Σχεδιάστηκε από τον Josef Hohensinn και η κατασκευή του ολοκληρώθηκε το 2004, για να φιλοξενήσει το δικαστικό κέντρο της περιοχής και ταυτόχρονα ένα σωφρονιστικό κατάστημα, περίπου 200 κρατούμενων²⁷⁶. Παράδοξο θα μπορούσε να χαρακτηρίσει κανείς την συνύπαρξη των 2 αυτών λειτουργιών. Από την μία στην κύρια όψη, δηλαδή αυτή που έχει άμεση επαφή με την πόλη, στεγάζονται όλα τα δικαστικά όργανα, το επαρχιακό δικαστήριο, το περιφερειακό δικαστήριο και η εισαγγελία, τα οποία συνδέονται μέσω της τριώροφης αίθουσας της εισόδου. Στους ορόφους βρίσκονται δωμάτια γραφείων και διοίκησης. Από την άλλη, στην πίσω μεριά του κτιρίου χωροθετούνται οι εγκαταστάσεις της φυλακής. Η απομόνωση ανάμεσα στα δύο τμήματα εξασφαλίζεται με μία δομή η οποία εκτείνεται πίσω της εισόδου διοίκησης και της περιοχής επισκεπτών, κατά μήκος ενός επιπέδου με διασταυρούμενες εγκαταστάσεις και κλιμακωτές μονάδες κράτησης (Εικ.5.3)²⁷⁷.

Εικ.5.3 Προοπτικό διάγραμμα χώρων της φυλακής Leoben

²⁷³ Παπακώστα Αρτεμής (2022), *Μελετώντας τον εγκλεισμό: η περίπτωση της φυλακής και της αρχιτεκτονικής σωφρονιστικών ιδρυμάτων*, ερευνητική εργασία, ΑΠΘ, ΙΚΕΕ, ανακτήθηκε 10 Απριλίου 2024, από <https://ikee.lib.auth.gr/record/338109?ln=el&fbclid=IwAR2Ew9Dh9qORZRwVFOAGdeAUhISEv-To5a9H6sGQH5OU68b7sH-HaVhbcM>

²⁷⁴ Marayca Lopez (2024), *How to build for success: prison design and infrastructure as a tool for rehabilitation*, Penal Reform International, ανακτήθηκε 10 Απριλίου 2024, από <https://www.penalreform.org/blog/build-success-prison-design-infrastructure-tool-rehabilitation/>

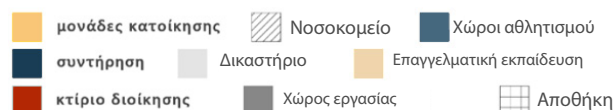
²⁷⁵ Jim Lewis (2009), *Behind Bars... Sort Of*, NYTimes, ανακτήθηκε 10 Απριλίου 2024, από <https://www.nytimes.com/2009/06/14/magazine/14prisons-t.html>

²⁷⁶ Λιούζα Αγγελαία & Σωτηρίου Ευαγγελία (2022), *Χώροι Εγκλεισμού: η αρχιτεκτονική του εγκλεισμού*, ερευνητική εργασία, ΑΠΘ, ΙΚΕΕ, , ανακτήθηκε 10 Απριλίου 2024, από <https://ikee.lib.auth.gr/record/341843?ln=el&fbclid=IwAR0PmnXgFODj8TdY5MByleI7ciJROZ1LHgzmI2ayBTyoQYZHZmWg-YbpLo>

²⁷⁷ Ο.Π. (273)

Κάθε όροφος της υποδομής είναι σχεδιασμένος σαν «μικρή κοινότητα» κράτησης, για 15 τρόφιμους¹¹⁷. Η κάθε μία διαθέτει κοινόχρηστους χώρους όπως καθιστικά, κουζίνα, αίθουσες αναψυχής, γυμναστικής, διαβάσματος, χώρους υγιεινής, εσωτερικούς εξώστες για να επεκτείνεται η ελευθερία των κινήσεων εντός του κτιρίου, τα δωμάτια των τροφίμων και μια αυλή (Εικ.5.5)¹¹⁸. Τα ατομικά δωμάτια των κρατουμένων με κουζινάκι, προσωπικό μπάνιο και ένα μπαλκόνι με κάγκελα¹¹⁹. Γύρω από τις μονάδες κατοικίας υπάρχουν βιβλιοθήκες, χώροι εκπαίδευσης, γυμναστήρια, δωμάτια προσευχής και δωμάτια επισκεπτών (Εικ.5.4). Το κτιριολογικό πρόγραμμα της φυλακής συμπληρώνετε από τα μεγάλα καθιστικά και τους χώρους εργασίας οι οποίοι είναι οργανωμένοι ώστε ο κάθε κρατούμενος να μπορεί να τους επισκεφθεί χωρίς συνοδεία φρουρών¹²⁰. Με αυτόν τον τρόπο ενισχύεται το αίσθημα της ελευθερίας και αυτονομίας στους τρόφιμους αλλά μειώνεται και ο αριθμός του προσωπικού της φυλακής¹²¹. Τέλος στην οροφή του κτιρίου υπάρχει ένας κήπος περιπάτου.

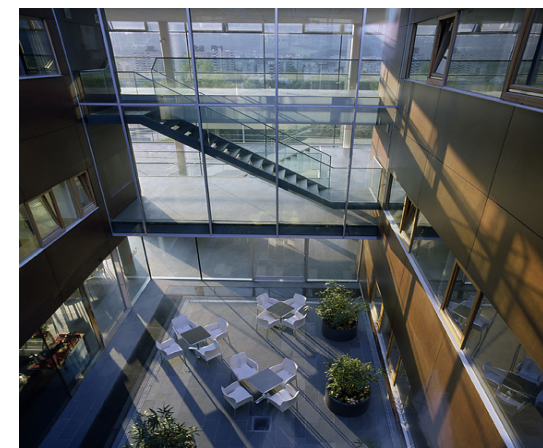
Εικ.5.4 Κάτοψη λειτουργιών της φυλακής Leoben Center of Justice

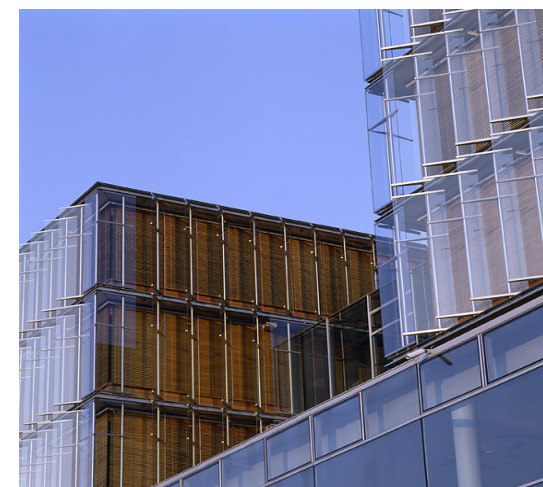
Εικ.5.5 Τμήμα της αυλής του Leoben Center of Justice

Όπως προαναφέρθηκε το Leoben Center of Justice αποτελείται κυρίως από γυαλί, πιο συγκεκριμένα από παράθυρα που εκτείνονται από το πάτωμα ως την οροφή (Εικ.5.7), γεγονός που επιτρέπει την αλληλεπίδραση του αστικού ιστού με το εσωτερικό της φυλακής¹²². Έτσι δημιουργείται η ψευδαίσθηση του απέραντου χώρου χωρίς διακριτά όρια στο εσωτερικό αλλά και στους χώρους προαυλίου του σωφρονιστικού ιδρύματος¹²³. Ο Josef Hohensinn συμπληρώνει την γυάλινη δομή με ξύλο και σκυρόδεμα, ενώ ταυτόχρονα έχει δώσει ιδική μέριμνα για την ακουστική άνεση στον χώρο. Συνεπώς ο συνδυασμός αυτών των υλικών και της ακουστικής άνεσης συμβάλουν στο να μην εντείνεται το αίσθημα «εγκλωβισμού» των κρατουμένων¹²⁴.

Σημαντική βαρύτητα στον σχεδιασμό αποτέλεσε ο φυσικός φωτισμός ο οποίος μπαίνει ανεμπόδιο σε όλο το οικοδόμημα κατά τη διάρκεια της ημέρας (Εικ.5.6) και δεύτερον αποτελεί το κύριο στοιχείο που κάνει την όψη του κτιρίου να θυμίζει κάθε άλλο παρά φυλακή. Σε ένα άρθρο των NYTimes αναφέρεται ότι «Κατά την διάρκεια της ημέρας, οι διάδρομοι και τα δωμάτια πλημμυρίζουν από το φως του ηλίου. Τη νύχτα όλη η δομή λάμπει από μέσα. Ένα εντυπωσιακά καλοφτιαγμένο κτίριο και τι είναι αυτό; Μια φυλακή»¹²⁵. Μια φυλακή που δίνει περισσότερο την αίσθηση ενός δημόσιου κτιρίου, το οποίο απεικονίζει την νέα εικόνα της δικαιοσύνης, μια φωτοδιαπέρατη¹²⁶ δομή που αποπνέει εμπιστοσύνη στους έξω της και παράλληλα ελευθερία στο εσωτερικό της¹²⁷.

Εικ.5.6 Εσωτερική άποψη του κτηρίου

Εικ.5.7 Λεπτομέρεια της όψης του κτηρίου

²⁷⁸Λιούζα Αγγλαία & Σωτηρίου Ευαγγελία (2022), *Χώροι Εγκλεισμού: η αρχιτεκτονική του εγκλεισμού*, ερευνητική εργασία, ΑΠΘ, ΙΚΕΕ, , ανακτήθηκε 10 Απριλίου 2024, από <https://ikee.lib.auth.gr/record/341843?ln=el&fbclid=IwAR0PmnXgFODj8TdY5MBylel7ciJROZ1LHgzmIf2ayBTyoQYZHmWg-YbplO>

²⁷⁹Κανλής Αθανάσιος (2022), *Αρχιτεκτονικός σχεδιασμός σωφρονιστικών ιδρυμάτων*, ερευνητική εργασία, ΑΠΘ, ΙΚΕΕ, , ανακτήθηκε 10 Απριλίου 2024, από https://ikee.lib.auth.gr/record/345545?ln=el&fbclid=IwAR0KqQ5MnX9lOQiiim1t9HMcEd_0n9AmdL2Aa1Sv7XTtoxbhPkcwYUkBD8

²⁸⁰Παπακώστα Αρτεμής (2022), *Μελετώντας τον εγκλεισμό: η περίπτωση της φυλακής και της αρχιτεκτονικής σωφρονιστικών ιδρυμάτων*, ερευνητική εργασία, ΑΠΘ, ΙΚΕΕ, , ανακτήθηκε 10 Απριλίου 2024, από <https://ikee.lib.auth.gr/record/338109?ln=el&fbclid=IwAR2Ew9Dh9qORZRwVFO0AGdeAUnlSEv-To5a9H6sGQH5OU68b7sH-HaVhbcM>

²⁸¹World-architects, *Leoben Center of Justice*, ανακτήθηκε 10 Απριλίου 2024, από <https://www.world-architects.com/en/hohensinn-architektur-graz/project/leoben-centre-of-justice>

²⁸²Ο.Π. (280)

²⁸³Ο.Π. (278)

²⁸⁴Ο.Π. (281)

²⁸⁵Ο.Π. (280)

²⁸⁶Jim Lewis (2009), *Behind Bars... Sort Of*, NYTimes, ανακτήθηκε 10 Απριλίου 2024, από <https://www.nytimes.com/2009/06/14/magazine/14prisons-t.html>

²⁸⁷*Leoben Judicial Complex*, σελ.179-181, ανακτήθηκε 10 Απριλίου 2024, από <https://casestudies.uli.org/wp-content/uploads/2016/06/Leoben-Judicial-Complex.pdf>

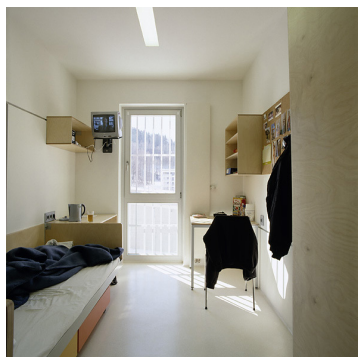
²⁸⁸Elizabeth Thordson (2018), *Designing for Humanity*, design project, ανακτήθηκε 10 Απριλίου 2024, από <https://core.ac.uk/download/pdf/211310531.pdf>

Εικ. 5.8
Κοινόχρηστος
χώρος
φυλακισμένων

Εικ. 5.9 Αυλή άσκησης των
φυλακισμένων

Εικ. 5.10 Κελί φυλακισμένου
του Leoben Center of
Justice

Παρ' όλ' αυτά το πρωτοποριακό παράδοξο της Αυστρίας οφείλεται στην συνύπαρξη των 2 λειτουργιών (δικαστικό κέντρο-φυλακή). Ο σκοπός αυτού; Αρχικά για να υπενθυμίζει στον έξω κόσμο ότι η διαδικασία της φυλάκισης βασίζεται σε ένα σύνολο θεσμών που ρέουν και αλληλοσυνδέονται, δηλαδή « διαπράττετε ένα έγκλημα, πηγαίνετε φυλακή, έπειτα στο δικαστήριο και αν καταδικαστείτε πηγαίνετε στην φυλακή». Έπειτα για να μην αποξενώνονται οι κρατούμενοι από την «πραγματική» ζωή. Με την συνύπαρξη εξασφαλίζεται η άμεση επαφή των κρατουμένων με το κοινωνικό σύνολο²⁸⁹, εφόσον βλέπουν τους επισκέπτες να εργάζονται, να εισέρχονται και να εξέρχονται στο Leoben Center of Justice, δημιουργώντας τους έτσι το αίσθημα της ευθύνης και αυτονομίας. Σύμφωνα με τον αρχιτέκτονα, όσο πιο πολύ κυριαρχεί το αίσθημα της κανονικότητας σε ένα κτίριο, τόσο πιο εύκολη είναι η επανένταξη των κρατουμένων και μειώνεται το ποσοστό υποτροπής τους στο μέλλον²⁹⁰. Αυτά σε συνδυασμό με επαρκή φυσικό φωτισμό, αερισμό και ακουστική άνεση έχει αποδειχθεί ότι συμβάλλουν στην μείωση του ψυχολογικού στρες και της παραβατικής συμπεριφοράς. Γίνεται πλέον σαφές πως η σχεδιαστική προσέγγιση του αρχιτέκτονα είναι ανθρωποκεντρική με έμφαση στην κανονικότητα και ακόμα περισσότερο στην αξιοπρέπεια των κρατουμένων²⁹¹.

Το κτίριο αυτό αποτέλεσε σταθμός για το αυστριακό σωφρονιστικό σύστημα, μετά την επιτυχία του. Ήδη σε Αυστρία και Γερμανία είναι υπό κατασκευή δύο ακόμη κέντρα που επρόκειτο να ακολουθήσουν το μοντέλο της φυλακής Leoben²⁹². Ωστόσο το γεγονός ότι η φυλακή αυτή είναι μια ενιαία μεγάλη δομή περιορίζει σε ένα βαθμό την ελευθερία των τροφίμων, διότι δεν αλλάζουν παραστάσεις και εμποδίζει να περιπλανηθούν έξω από αυτήν, κάτι το οποίο επιτρέπει η τυπολογία *campus* για παράδειγμα^{293,294}. Παρόλα αυτά η σχεδιαστική προσέγγιση του Leoben Center of Justice εστιάζει στα ανθρώπινα δικαιώματα, στην ανθρώπινη αξιοπρέπεια και στις καλές συνθήκες διαβίωσης, ξεφεύγει από την λογική της τυπικής φυλακής και κατά πως φαίνεται έχει θετικό αντίκτυπο στους φυλακισμένους και την ψυχολογία τους.

Εικ. 5.11 Δυτική όψη του Leoben Center of Justice

²⁸⁹Κανλής Αθανάσιος (2022), *Αρχιτεκτονικός σχεδιασμός σωφρονιστικών ιδρυμάτων*, ερευνητική εργασία, ΑΠΘ, ΙΚΕΕ, , ανακτήθηκε 10 Απριλίου 2024, από https://ikee.lib.auth.gr/record/345545?ln=el&fbclid=IwAR0KqO5Mrvx9lOQiiim1t9HMcEd_0n9AmdL2Aa1Sv7XTtoxbhPkcwYUkBD8

²⁹⁰Παπακώστα Άρτεμις (2022), *Μελετώντας τον εγκλεισμό: η περίπτωση της φυλακής και της αρχιτεκτονικής σωφρονιστικών ιδρυμάτων*, ερευνητική εργασία, ΑΠΘ, ΙΚΕΕ, ανακτήθηκε 10 Απριλίου 2024, από <https://ikee.lib.auth.gr/record/338109?ln=el&fbclid=IwAR2Ew9Dh9qORZRwVFO0AGdeAUmIS-Ev-To5a9H6sGQH5OU68b7sH-HaVhbcM>

²⁹¹ Ο.Π. (289)

²⁹² *Leoben Judicial Complex*, σελ.179-181, ανακτήθηκε 10 Απριλίου 2024, από <https://casestudies.uli.org/wp-content/uploads/2016/06/Leoben-Judicial-Complex.pdf>

²⁹³ Ο.Π. (290)

²⁹⁴Λιούζα Αγγελαία & Σωτηρίου Ευαγγελία (2022), *Χώροι Εγκλεισμού: η αρχιτεκτονική του εγκλεισμού*, ερευνητική εργασία, ΑΠΘ, ΙΚΕΕ, , ανακτήθηκε 10 Απριλίου 2024, από <https://ikee.lib.auth.gr/record/341843?ln=el&fbclid=IwAR0PmnXgFODj8TdY5MBylel7ciJROZ1LHgzmIf2ayBTyoQYZHZmWg-YbpLo>

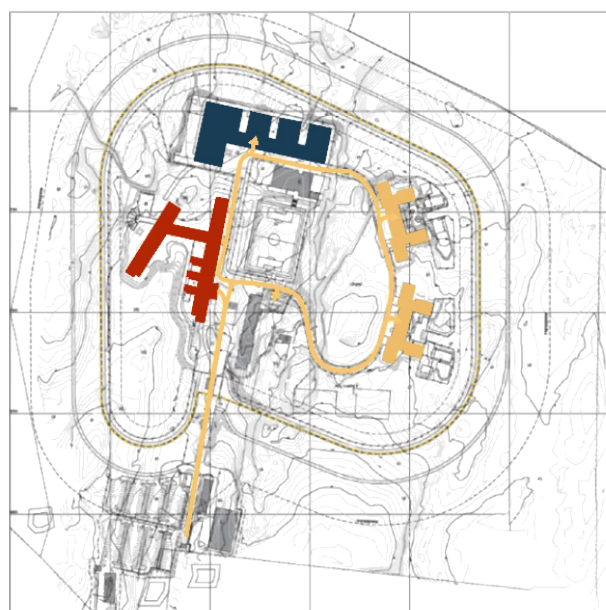
5.2 «Φυλακή Ξενοδοχείο»

Λίγο έξω από το Halden της Νορβηγίας βρίσκεται μία από τις πιο αντισυμβατικές φυλακές του κόσμου, η Halden. Οι φωτογραφίες της θυμίζουν ξενοδοχείο ή έναν φανταχτερό κοιτώνα κολεγίου, με ασυνήθιστες παροχές και υποδομές. Στην δομή δεν υπάρχουν κάγκελα ή συρματοπλέγματα, αλλά έντονο πράσινο και εντυπωσιακά έργα τέχνης. Όλα αυτά αντιπροσωπεύουν ένα νέο όραμα που απέκτησε η Νορβηγία το 1990. Στόχος του οι φυλακές να γίνουν πιο ανθρώπινες μέσω του σχεδιασμού τους. Η υποκείμενη φιλοσοφία υποστηρίζει ότι η αφαίρεση της ελευθερίας είναι η μοναδική ποινή που θα επιβάλλεται σε έναν κατάδικο²⁹⁵. Συμπληρωματικά στα προαναφερθέντα, η εμφάνιση αλλά και η αισθητική της κάθε φυλακής θα λειτουργούν ως βοηθητικά εργαλεία σωφρονισμού και όχι ως μέσα τιμωρίας²⁹⁶. Η άποψη αυτή αποτυπώνεται για πρώτη φορά στις φυλακές Halden και Bastoy, και φαίνεται να αποδίδει καρπούς, με κυριότερο επίτευγμα την μείωση του ποσοστού υποτροπής από 60-70% σε 20%²⁹⁷.

Εικ.5.13 Αεροφωτογραφία της φυλακής Halden

Εικ.5.12
Διαγραμματική
κάτοψη της
φυλακής Halden

- Μονάδα επισκεπτηρίου
- Μονάδα κατοίκησης
- Μονάδα εκπαίδευσης

Η Halden (Εικ.5.13) ολοκληρώθηκε το 2010 από τους Erik Møller Arkitekter και HLM arkitektur, είναι φυλακή ανδρών, υψίστης ασφαλείας, με 75 στρέμματα²⁹⁸ έκταση και μπορεί να φιλοξενήσει μέχρι 250 άτομα²⁹⁹. Ακολουθώντας την άποψη της Νορβηγίας και εστιάζοντας στην αρχιτεκτονική των κτιρίων το έργο τους κέρδισε το τίτλο της πιο ανθρώπινης φυλακής στον κόσμο³⁰⁰.

Όσον αφορά στον σχεδιασμό χρησιμοποιήθηκε επιτηδευμένα η τυπολογία Campus (ελεύθερα αναπτυσσόμενοι όγκοι στον χώρο) (Εικ.5.12)³⁰¹ με ένα περιμετρικό τοίχο 7,62m γύρω από τις υποδομές³⁰². Τοποθετώντας τις λειτουργίες σε χωριστά κτίρια, οι κρατούμενοι αναγκάζονται να ξεκινούν την μέρα τους με μετακίνηση, έτσι υποσυνείδητα επιτυγχάνεται η μίμηση της καθημερινής ζωής στον έξω κόσμο (πρώτα ξυπνώ σπίτι μου, έπειτα μετακινούμαι για να πάω στη δουλειά μου και στην συνέχεια μετακινούμαι για να γυρίσω σπίτι μου) και ταυτοχρόνα έχουν άμεση πρόσβαση σε υπαίθριες σωματικές δραστηριότητες. Επιπλέον η επαφή με την φύση βοηθά τους κρατούμενους να παρακολουθούν το πέρασμα του χρόνου. Στις προηγούμενες διατάξεις φυλακών οι κρατούμενοι αποστασιοποιούνται από την ροή του χρόνου και τον έξω χώρο, κάνοντας τους αδύνατο να αντιληφθούν και να συνειδητοποιήσουν τον χρόνο που «χάνουν» κλεισμένοι μέσα σε μία τσιμεντένια υποδομή³⁰³. Αυτή η διάταξη λοιπόν ενισχύει το αίσθημα της κανονικότητας³⁰⁴ και δίνει την εντύπωση μιας μικρής κοινότητας³⁰⁵.

²⁹⁵ Παπακώστα Άρτεμις (2022), *Μελετώντας τον εγκλεισμό: η περίπτωση της φυλακής και της αρχιτεκτονικής σωφρονιστικών ιδρυμάτων*, ερευνητική εργασία, ΑΠΘ, ΙΚΕΕ, ανακτήθηκε 21 Απριλίου 2024, από <https://ikee.lib.auth.gr/record/338109?ln=el&fbclid=IwAR2Ew9Dh9qORZRwVFO0AGdeAUnlSEv-To5a9H6sGQH5OU68b7sH-HaVhbcM>

²⁹⁶ Vox (2019), *How Norway designed a more humane prison*, [Video], YouTube, ανακτήθηκε 21 Απριλίου 2024, από https://www.youtube.com/watch?v=5v13wrVEQ2M&ab_channel=Vox

²⁹⁷ Ο.Π. (295)

²⁹⁸ Ελένη Γκλίνου & Βεατρίκη Γαβριελάτου (2015), *Ανοικτή Φυλακή: μία χωρική προσέγγιση*, ερευνητική εργασία, ΑΠΘ, ΙΚΕΕ, , ανακτήθηκε 21 Απριλίου 2024, από <https://ikee.lib.auth.gr/record/339074?ln=el>

²⁹⁹ Κατσάνη Βασιλική (2016), *Ανοικτή φυλακή: μία σύνθετη δομή ανθρωπισμού*, ερευνητική εργασία, ΑΠΘ, ΙΚΕΕ, ανακτήθηκε 21 Απριλίου 2024, από https://ikee.lib.auth.gr/record/338254?ln=el&fbclid=IwAR3kHJL4qrMzIYo9OhVrDkSu6BRf4P1U9sj_Ory2ABIAUnvOeyLJ-vygc

³⁰⁰ Ο.Π. (285)

³⁰¹ Ο.Π. (299)

³⁰² BBC (2019), *How Norway turns criminals into good neighbours*, ανακτήθηκε 21 Απριλίου 2024, από <https://www.bbc.com/news/stories-48885846>

³⁰³ Ο.Π. (296)

³⁰⁴ Λιούζα Αγγαλία & Σωτηρίου Ευαγγελία (2022), *Χώροι Εγκλεισμού: η αρχιτεκτονική του εγκλεισμού*, ερευνητική εργασία, ΑΠΘ, ΙΚΕΕ, ανακτήθηκε 21 Απριλίου 2024, από <https://ikee.lib.auth.gr/record/341843?ln=el&fbclid=IwAR0PmnXgFODj8TdY5MByleI7cUjROZ1LHgzmIf2ayBTyoQYZHZmWg-YbpLo>

³⁰⁵ Κανλής Αθανάσιος (2022), *Αρχιτεκτονικός σχεδιασμός σωφρονιστικών ιδρυμάτων*, ερευνητική εργασία, ΑΠΘ, ΙΚΕΕ, ανακτήθηκε 21 Απριλίου 2024, από https://ikee.lib.auth.gr/record/345545?ln=el&fbclid=IwAR0KqO5Mrvx9lOQilim1t9HMcEd_0n9AmdL2Aa1Sv7XTtoxhbPkawYUkBD8

Αυτό που έρχεται σε απόλυτη αντίθεση με τον «παραδοσιακό» σχεδιασμό φυλακών υψίστης ασφαλείας είναι ότι ο ελεύθερος χώρος καταλαμβάνει πολύ μεγαλύτερη έκταση από τον δομημένο³⁰⁶. Στα περισσότερα σχέδια φυλακών κύρια μέτρα ασφαλείας είναι τα επίπεδα οικοπέδα και η μηδαμινή έως καθόλου βλάστηση³⁰⁷, ώστε οι κρατούμενοι να μην κρύβουν αντικείμενα μέσα σε αυτή³⁰⁸. Οι αρχιτέκτονες αναγνωρίζουν ότι πρόκειται για σημαντικά μέτρα, ωστόσο αντιτίθενται στην λογική των απογυμνωμένων από βλάστηση οικοπέδων. Πιο συγκεκριμένα ο Gudrun Molden αναφέρει ότι «η φύση είναι θέμα αποκατάστασης τώρα και πρέπει να τη σκεφτόμαστε ως βασικό στοιχείο της εξέλιξης μας»³⁰⁹. Η λύση τους; Αφαιρούν τη χαμηλή βλάστηση, όπως θάμνους και διατηρούν τα ψηλά δέντρα που προϋπήρχαν ή προσθέτουν ακόμα περισσότερα³¹⁰.

Στη Halden τα ψηλά, δέντρα εκτός από ομορφιά και ψυχική γαλήνη που προσφέρουν, κρύβουν και την οριζόντια έκταση του περιμετρικού τοίχους³¹¹, δίνοντας αυτό που οι αρχιτέκτονες αποκαλούν «anti-authoritarian» (αντιεξουσιαστική αίσθηση)³¹². Από την μία το τοίχος που λειτουργεί ως όργανο τιμωρίας και υπενθύμισης ότι δεν βρίσκεται κανείς οικειοθελώς εδώ³¹⁴, από την άλλη η ψηλή βλάστηση, που μειώνει το αίσθημα του εγκλεισμού³¹⁴ και έτσι οι τρόφιμοι δεν νιώθουν ποτέ εγκλωβισμένοι από την αρχιτεκτονική³¹⁵. Με αυτόν τον τρόπο κατάφεραν υποσυνείδητα να τονίσουν τις 2 κύριες αρμοδιότητες των σωφρονιστικών ιδρυμάτων, την κράτηση (τοίχος) και την αποκατάσταση (φύση)³¹⁶.

Εικ.5.14 Αρχικό σκίτσο της ιδέας του αρχιτέκτονα

³⁰⁶Λιούζα Αγγαία & Σωτηρίου Ευαγγελία (2022), *Χώροι Εγκλεισμού: η αρχιτεκτονική του εγκλεισμού*, ερευνητική εργασία, ΑΠΘ, ΙΚΕΕ, ανακτήθηκε 21 Απριλίου 2024, από <https://ikee.lib.auth.gr/record/341843?ln=el&fbclid=IwAR0PmnXgFODj8TdY5MBylel7ciJROZ1LHgzmIf2ayBTyoQYZHZmWg-YbplO>

³⁰⁷Jessica Benko (2015), *The Radical Humaneness of Norway's Halden Prison*, NYTimes, ανακτήθηκε 21 Απριλίου 2024, από <https://www.nytimes.com/2015/03/29/magazine/the-radical-humaneness-of-norways-halden-prison.html>

³⁰⁸By architecturenorway, *Halden prison*, ανακτήθηκε 21 Απριλίου 2024, από <https://doga.no/en/activities/design-and-architecture-in-norway/architecture/halden-prison/>

³⁰⁹Ο.Π. (307)

³¹⁰Ο.Π. (308)

³¹¹Κατσανά Βασιλική (2016), *Ανοιχτή φυλακή: μία σύνθετη δομή ανθρωπισμού*, ερευνητική εργασία, ΑΠΘ, ΙΚΕΕ, ανακτήθηκε 21 Απριλίου 2024, από https://ikee.lib.auth.gr/record/338254?ln=el&fbclid=IwAR3kHJL4qrMziYo9OhVriDkSu6BRff4P1U9sj_Ory2ABIAUNvOeyLJ-vygc

Εικ.5.15
Κρατούμενοι
παίζουν
χαρτιά στο
προαύλιο της
φυλακής

Εικ.5.16
Σκίτσο
κάλυψης
πρασίνου

Εικ.5.17 Όψη του τοίχους της φυλακής από έξω

³¹²Vox (2019), *How Norway designed a more humane prison*, [Video], YouTube, ανακτήθηκε 21 Απριλίου 2024, από https://www.youtube.com/watch?v=5v13wrVEQ2M&ab_channel=Vox

³¹³The Correspondent (2020), *Here's a radical idea that will change policing*, transform prisons and reduce crime: treat criminals like human beings, ανακτήθηκε 21 Απριλίου 2024, από <https://thecorrespondent.com/622/heres-a-radical-idea-that-will-change-policing-transform-prisons-and-reduce-crime-treat-criminals-like-human-beings>

³¹⁴Ο.Π. (306)

³¹⁵Ο.Π. (312)

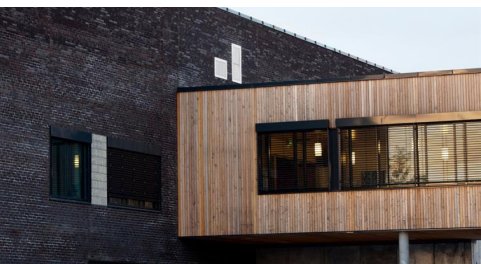
³¹⁶Ο.Π. (307)

Εικ.5.18 Όψη του κτηρίου διοίκησης

Εικ.5.19 Όψη κτηριακής μονάδας κράτησης

Εικ.5.20 Λεπτομέρεια των υλικών στην όψη (τούβλο και ξύλο)

³¹⁷Παπακώστα Αρτεμης (2022), *Μελετώντας τον εγκλεισμό: η περίπτωση της φυλακής και της αρχιτεκτονικής σωφρονιστικών ιδρυμάτων*, ερευνητική εργασία, ΑΠΘ, ΙΚΕΕ, ανακτήθηκε 21 Απριλίου 2024, από <https://ikee.lib.auth.gr/record/338109?ln=el&fbclid=IwAR2Ew9Dh9qORZRwVFO0AGdeAUlS-Ev-To5a9H6sGQH5OU68b7sH-HaVhbcM>

³¹⁸HLM Arkitektur, *Halden Prison*, ανακτήθηκε 21 Απριλίου 2024, από <https://hlm.no/en/projects/halden-prison>

³¹⁹Κανλής Αθανάσιος (2022), *Αρχιτεκτονικός σχεδιασμός σωφρονιστικών ιδρυμάτων*, ερευνητική εργασία, ΑΠΘ, ΙΚΕΕ, ανακτήθηκε 21 Απριλίου 2024, από https://ikee.lib.auth.gr/record/345545?ln=el&fbclid=IwAR0KqQ05Mnvx9lOQIiim1t9HMcEd_0n9AmdL2Aa1Sv7XTtoxbhPkcwYUkBD8

³²⁰ Ο.Π. (317)

³²¹Κατσανά Βασιλική (2016), *Ανοιχτή φυλακή: μία σύνθετη δομή ανθρωπισμού*, ερευνητική εργασία, ΑΠΘ, ΙΚΕΕ, ανακτήθηκε 21 Απριλίου 2024, από https://ikee.lib.auth.gr/record/338254?ln=el&fbclid=IwAR3kHJL4qrMzIYo9OhVrIdkSu6BRff4P1U9sj_Ory2ABiAUNvOeyLJ-vygc

³²² Ο.Π. (319)

³²³ Ο.Π. (317)

³²⁴By architecturenorway, *Halden prison*, ανακτήθηκε 21 Απριλίου 2024, από <https://doga.no/en/activities/design-and-architecture-in-norway/architecture/halden-prison/>

Εικ.5.21 Κοινόχρηστος χώρος κρατουμένων

Εικ.5.22 Halden Prison, εργαστήριο μαγειρικής

Εικ.5.23 Halden Prison, αίθουσα επισκεπτηρίου

³²⁵ Ο.Π. (317)

³²⁶ Ο.Π. (319)

³²⁷ Ο.Π. (317)

³²⁸ Ο.Π. (321)

³²⁹ Ο.Π. (324)

³³⁰Λιούζα Αγγελαία & Σωτηρίου Ευαγγελία (2022), *Χώροι Εγκλεισμού: η αρχιτεκτονική του εγκλεισμού*, ερευνητική εργασία, ΑΠΘ, ΙΚΕΕ, ανακτήθηκε 21 Απριλίου 2024, από <https://ikee.lib.auth.gr/record/341843?ln=el&fbclid=IwAR0PmnXgFODj8TdY5MBylel7ciJROZ1LHgzmIf2ayBTyoQYZHZmWg-YbpLo>

³³¹ Ο.Π. (319)

³³² Ο.Π. (317)

Κάθε κρατούμενος έχει το δικό του προσωπικό δωμάτιο (Εικ.5.25)³³³ επιφάνειας 10 τ.μ., που περιλαμβάνει τουαλέτα, ντους, γραφείο, μικρό ψυγείακι και τηλεόραση³³⁴. Όλοι οι προσωπικοί χώροι διαθέτουν ένα μεγάλο παράθυρο, για φυσικό φως και για θέα προς την φύση, χωρίς κάγκελα ή μπάρες ασφαλείας. Ανά 10 δωμάτια οργανώνεται ένα κοινόχρηστο καθιστικό και μία κουζίνα πλήρως εξοπλισμένη (Εικ.5.28, 5.40). Σε όλους τους χώρους (κοινόχρηστους και μη) έχουν τοποθετηθεί ανθεκτικά, άνετα και κομψά έπιπλα³³⁵, τα οποία θα μπορούσε να συναντήσει κανείς σε ένα ξενοδοχείο, γεγονός που αποτρέπει τους κρατούμενους από την καταστροφή τους³³⁶. Πολλές επιφάνειες του κτιρίου, οι τοίχοι του προαυλίου, αλλά και αρκετές πόρτες είναι ζωγραφισμένες με graffiti, από τον Νορβηγό καλλιτέχνη Dolk (Εικ.5.24, 5.27)³³⁷ και διακοσμημένες με έργα τέχνης^{338,339}. Κατά πως φαίνεται τόσο ο εσωτερικός σχεδιασμός, όσο και η εξωτερική διαμόρφωση του κτιρίου έχουν ως απώτερο σκοπό την αποφυγή των συγκρούσεων, των διαπροσωπικών τριβών και της ψυχολογικής κατάπτωσης των κρατουμένων³⁴⁰.

Εικ.5.24 Graffiti του καλλιτέχνη Dolk, Halden

Εικ.5.25 Κρατούμενος στο δωμάτιό του

Εικ.5.26 Δωμάτιο κράτησης

Εικ.5.27 Graffiti του καλλιτέχνη Dolk, Halden

Εικ.5.28 Halden Prison, κοινόχρηστος χώρος μονάδας κατοίκησης

Εικ.5.29 Διάδρομος σε συγκρότημα κράτησης, με θέα προς την φύση

³³³BBC (2019), *How Norway turns criminals into good neighbours*, ανακτήθηκε 21 Απριλίου 2024, από <https://www.bbc.com/news/stories-48885846>

³³⁴Κατσανά Βασιλική (2016), *Ανοιχτή φυλακή: μία σύνθετη δομή ανθρωπισμού*, ερευνητική εργασία, ΑΠΘ, ΙΚΕΕ, ανακτήθηκε 21 Απριλίου 2024, από https://ikee.lib.auth.gr/record/338254?n=el&fbclid=IwAR3kHJL4qrMzYo9OhVnDkSu6BRf4P1U9sj_Ory2ABIAUNvOeyLJ-vygc

³³⁵By architecturenorway, *Halden prison*, ανακτήθηκε 21 Απριλίου 2024, από <https://doga.no/en/activities/design-and-architecture-in-norway/architecture/halden-prison/>

³³⁶Jessica Benko (2015), *The Radical Humaneness of Norway's Halden Prison*, NYTimes, ανακτήθηκε 21 Απριλίου 2024, από <https://www.nytimes.com/2015/03/29/magazine/the-radical-humaneness-of-norways-halden-prison.html>

³³⁷ Ο.Π. (334)

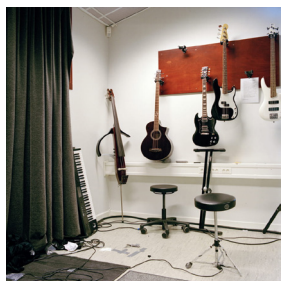
³³⁸Λιούζα Αγγαλία & Σωτηρίου Ευαγγελία (2022), *Χώροι Εγκλεισμού: η αρχιτεκτονική του εγκλεισμού*, ερευνητική εργασία, ΑΠΘ, ΙΚΕΕ, ανακτήθηκε 21 Απριλίου 2024, από <https://ikee.lib.auth.gr/record/341843?n=el&fbclid=IwAR0PmnXgFODj8TdY5MByleI7ciJROZ1LHgzmIf2ayBTyoQYZHZmWg-YbpLo>

³³⁹Κανλής Αθανάσιος (2022), *Αρχιτεκτονικός σχεδιασμός σωφρονιστικών ιδρυμάτων*, ερευνητική εργασία, ΑΠΘ, ΙΚΕΕ, ανακτήθηκε 21 Απριλίου 2024, από https://ikee.lib.auth.gr/record/345545?n=el&fbclid=IwAR0KqO5Mrvx9lOQiiim1t9HMcEd_0n9AmdL2Aa1Sv7XTtoxbhPkowYUkBD8

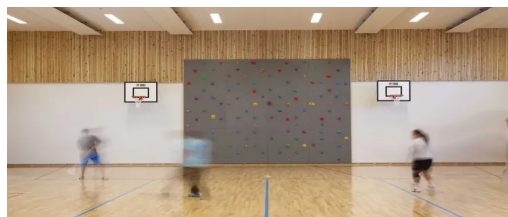
³⁴⁰ Ο.Π. (334)

Μια πληθώρα λειτουργιών και δραστηριοτήτων, οι οποίες στεγάζονται σε ένα κτίριο³⁴¹ έρχονται να γεφυρώσουν την προσπάθεια προσομοίωσης της ζωής εντός του ιδρύματος, με την καθημερινότητα εκτός αυτού. Στη Halden λοιπόν, εντοπίζονται χώροι εργασίας, εκπαίδευσης, διαβάσματος, αναψυχής, γυμναστικής³⁴², λατρείας (Εικ.5.32), αίθουσες ομαδικών δραστηριοτήτων, όπως γιόγκα, μαγειρική, μέχρι και αναρρίχησης (Εικ.5.31) κλπ. Επιπλέον υπάρχει βιβλιοθήκη, στούντιο ηχογράφησης (Εικ.5.30), γυμναστήριο, συνεργείο και εργαστήριο. Χώρος δεύτερης ευκαιρίας χαρακτηρίζεται η φυλακή³⁴³ και ο στόχος της είναι οι τρόφιμοι να αποκομίσουν εφόδια που θα χρησιμοποιήσουν στην ζωή τους έξω από το τείχος³⁴⁴, ώστε να μην επιστρέψουν ποτέ ξανά σε αυτήν. Για αυτόν κιόλας τον λόγο υπάρχει η δυνατότητα οι κρατούμενοι να αποκτήσουν κάποιο πτυχίο, δηλαδή οποίος επιθυμεί μπορεί να γίνει chef ή μηχανικός³⁴⁵. Ακόμα υπάρχουν παιδικές χαρές για τις επισκέψεις των παιδιών τους, ένα ανεξάρτητο σπίτι με δύο υπνοδωμάτια για τη φιλοξενία των οικογενειών των τροφίμων (Εικ.5.37) και ένα μικρό νοσοκομείο για την άμεση περίθαλψη των κρατουμένων³⁴⁶. Τέλος, έχει κατασκευαστεί και ένα δωμάτιο απομόνωσης³⁴⁷ για τους παραβάτες των κανόνων, το οποίο δεν έχει χρησιμοποιηθεί περιέργως ποτέ μέχρι τώρα³⁴⁸, ωστόσο υπάρχει διότι μια φυλακή υψίστης ασφαλείας που πρέπει να είναι προετοιμασμένη για όλα τα ενδεχόμενα.

Εικ.5.30 Στούντιο ηχογράφησης

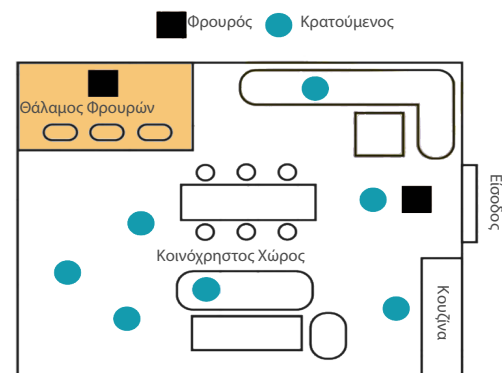
Εικ.5.31 Γήπεδο μπάσκετ και τοίχος αναρρίχησης

Εικ.5.32 Δωμάτιο λατρείας

Εικ.5.33 Εργαστήριο κεραμικής

Εικ.5.34 Διαγραμματική κάτοψη σχέσης μεγέθους του κοινόχρηστου χώρου με τον θάλαμο φρουρήρησης

Αυτό που ονομάζεται ανθρωπίνος σχεδιασμός δεν αφορά μόνο την αρχιτεκτονική, τα υλικά και τις λειτουργίες, είναι επίσης το τι συμβαίνει μέσα από τοίχους των κτιρίων³⁴⁹. Η ριζοσπαστική ιδέα της Halden έχει να κάνει με την αλληλεπίδραση των κρατουμένων με τους φύλακες σε σημείο που η σχέση τους αποκτά φιλική υπόσταση (Εικ.5.36)³⁵⁰. Αυτό οι Νορβηγοί το ονομάζουν «dynamic security» και έχει ως στόχο την πρόληψη κακών συμπεριφορών³⁵¹. Εδώ οι τρόφιμοι είναι συνέχεια μαζί με σωφρονιστικούς υπαλλήλους, τρώνε μαζί, αθλούνται μαζί, διασκεδάζουν μαζί³⁵². Σε αυτό βοηθά και ο σχεδιασμός, διότι τα δωμάτια φρουρήρησης έχουν κατασκευαστεί με μικρές διαστάσεις (Εικ.5.34, 5.35) προκειμένου να προτρέπουν τους φρουρούς να περνούν περισσότερο χρόνο με τους κρατούμενους³⁵³. Όπως αναφέρει ο διευθυντής της φυλακής οι υπάλληλοι δεν πρέπει να υποβιβάζουν ή να συμπεριφέρονται άσχημα στους κρατούμενους, διότι η δράση φέρει την ανάλογη αντίδραση. Παγώνει αυτήν την άποψη με την εξής φράση « Από εδώ μέσα, κάθε χρόνο, απελευθερώνουμε τους αυριανούς σας γείτονες. Θέλετε να τους απελευθερώσουμε ως ωρολογιακές βόμβες;»³⁵⁴. Για αυτό και οι υπάλληλοι είναι ειδικά εκπαιδευμένοι ώστε να μπορούν να πάρουν τον ρόλο του μέντορα-προτύπου ή ακόμα και φίλου³⁵⁵.

Εικ.5.35 Θάλαμος φρουρήρησης στον κοινόχρηστο χώρο

Εικ.5.36 Φρουρός και κρατούμενοι παίζουν μαζί βόλεϊ

³⁴¹Six Norwegian prison, *Control and punishment*, ανακτήθηκε 21 Απριλίου 2024, από <https://www.sixnorwegianprisons.com/spaces/control>
³⁴²Λιούζα Αγγλαία & Σωτηρίου Ευαγγελία (2022), *Χώροι Εγκλεισμού: η αρχιτεκτονική του εγκλεισμού*, ερευνητική εργασία, ΑΠΘ, ΙΚΕΕ, ανακτήθηκε 21 Απριλίου 2024, από <https://ikee.lib.auth.gr/record/341843?ln=el&fbclid=IwAR0PmnXgFODj8TdY5MByel7ciJROZ1LHgzmIf2ayBTyoQYZHZmWg-YbplO>
³⁴³Παπακώστα Άρτεμις (2022), *Μελετώντας τον εγκλεισμό: η περίπτωση της φυλακής και της αρχιτεκτονικής σωφρονιστικών ιδρυμάτων*, ερευνητική εργασία, ΑΠΘ, ΙΚΕΕ, ανακτήθηκε 21 Απριλίου 2024, από <https://ikee.lib.auth.gr/record/338109?ln=el&fbclid=IwAR2Ew9Dh9qORZRwVFOAGdeAUlnS-Ev-To5a9H6sGQH5OU68b7sH-HaVhbcM>
³⁴⁴Κανλής Αθανάσιος (2022), *Αρχιτεκτονικός σχεδιασμός σωφρονιστικών ιδρυμάτων*, ερευνητική εργασία, ΑΠΘ, ΙΚΕΕ, ανακτήθηκε 21 Απριλίου 2024, από https://ikee.lib.auth.gr/record/345545?ln=el&fbclid=IwAR0KqQ5Mrvx9IOQiiim1t9HMcEd_0n9AmdL2Aa1Sv7XTtoxbhPkcwYUkBD8
³⁴⁵ Ο.Π. (343)
³⁴⁶Κατσάνη Βασιλική (2016), *Ανοιχτή φυλακή: μία σύνθετη δομή ανθρωπισμού*, ερευνητική εργασία, ΑΠΘ, ΙΚΕΕ, ανακτήθηκε 21 Απριλίου 2024, από https://ikee.lib.auth.gr/record/338254?ln=el&fbclid=IwAR3khJL4qrMzIYo9OhVrIdKSu6BRf4P1U9sj_Ory2ABIAUNvOeyLJ-vygc
³⁴⁷ Ο.Π. (341)

³⁴⁸Jessica Benko (2015), *The Radical Humaneness of Norway's Halden Prison*, NYTimes, ανακτήθηκε 21 Απριλίου 2024, από <https://www.nytimes.com/2015/03/29/magazine/the-radical-humaneness-of-norways-halden-prison.html>
³⁴⁹Vox (2019), *How Norway designed a more humane prison*, [Video], YouTube, ανακτήθηκε 21 Απριλίου 2024, από https://www.youtube.com/watch?v=5v13wVnEQ2M&ab_channel=Vox
³⁵⁰ Ο.Π. (342)
³⁵¹The Correspondent (2020), *Here's a radical idea that will change policing*, transform prisons and reduce crime: treat criminals like human beings, ανακτήθηκε 21 Απριλίου 2024, από <https://thecorrespondent.com/622/heres-a-radical-idea-that-will-change-policing-transform-prisons-and-reduce-crime-treat-criminals-like-human-beings>
³⁵² Ο.Π. (343)
³⁵³ Ο.Π. (348)
³⁵⁴ Ο.Π. (350)
³⁵⁵BBC (2019), *How Norway turns criminals into good neighbours*, ανακτήθηκε 21 Απριλίου 2024, από <https://www.bbc.com/news/stories-48885846>

Η Halden λοιπόν είναι μια φυλακή που ξεφεύγει από την συνηθισμένη λογική. Είναι ένα σωφρονιστικό ίδρυμα υψίστης ασφαλείας, όπου ορίζεται από την ασφάλεια αλλά ταυτόχρονα παραμένει μια ανθρώπινη προσομοίωση της κοινωνίας, η οποία προστατεύει και σέβεται τα ανθρώπινα δικαιώματα. Η υψηλή αρχιτεκτονική της ποιότητα και οι ριζοσπαστικές χωρικές λύσεις της υπενθυμίζουν στους κρατούμενους καθημερινά ότι η μοναδική τιμωρία τους είναι η στέρηση της ελευθερίας και όχι η αρχιτεκτονική. Οι νέες ιδέες που βγήκαν στην επιφάνεια δείχνουν έναν νέο τρόπο αντιμετώπισης των υπόδικων, αντί της καταπίεσης τους και εκφοβισμού τους, στην ατμόσφαιρα υπερισχύει το αίσθημα της ελευθερίας και αυτοεκτίμησης. Παράδειγμα φυλακής του μέλλοντος θεωρείται κάτι που επισημαίνεται από το ποσοστό υποτροπής της Νορβηγίας που είναι το χαμηλότερο στο κόσμο³⁵⁶.

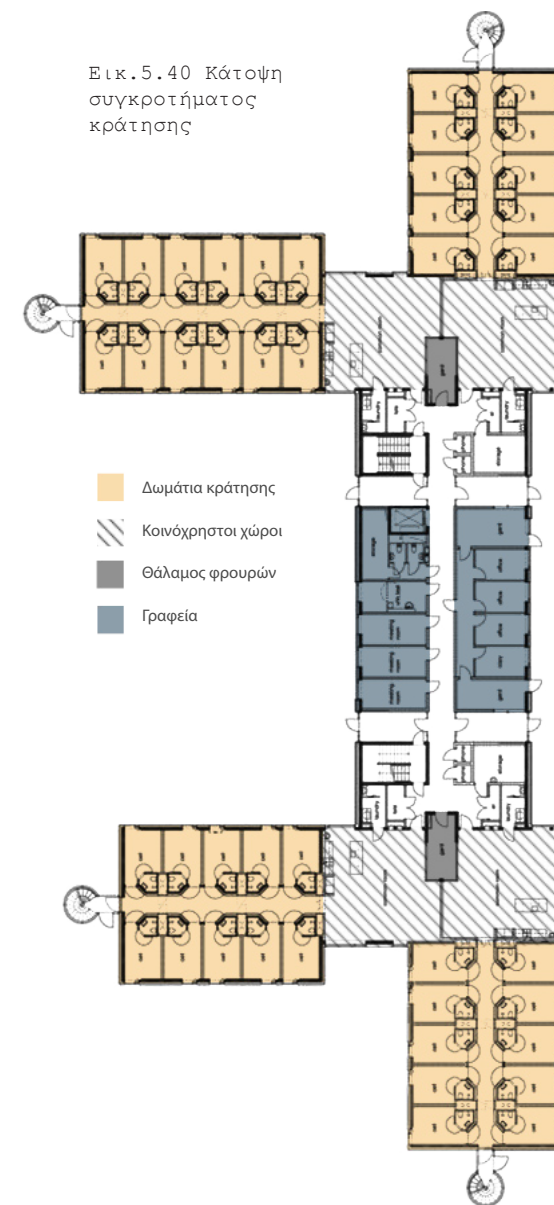
Εικ.5.37 Κατοικία επίσκεψης για κρατούμενους με οικογένεια και παιδιά

Εικ.5.38 Εξωτερική άποψη συγκροτήματος κράτησης

Εικ.5.39 Συνύπαρξη των φρουρών με τους κρατούμενους

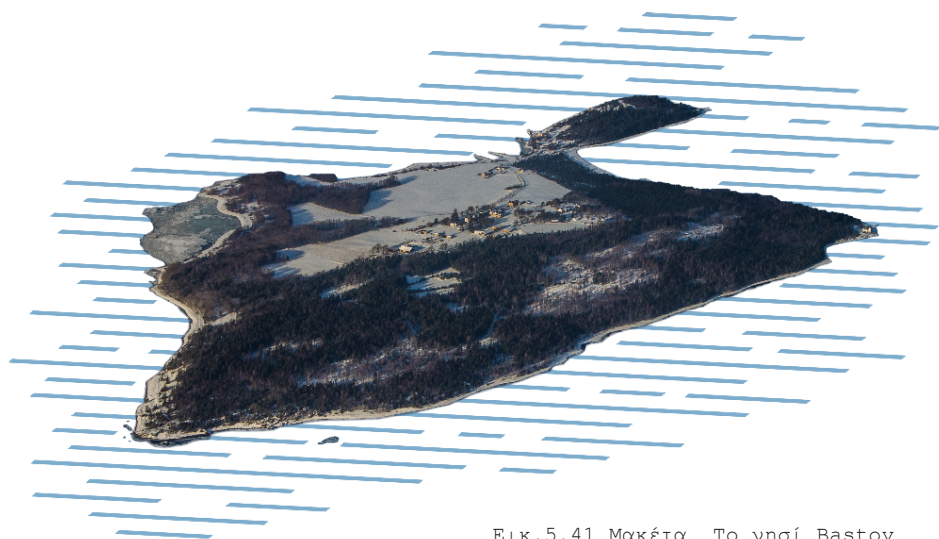

5.3 Αυτόνομη κοινότητα

Μια ακόμα φυλακή που ακολουθεί πιστά το νέο όραμα της Νορβηγίας, είναι η Bastoy, φέρει σχεδόν τα ίδια αποτελέσματα με την Halden, επιτυγχάνοντάς τα όμως με έναν τέλειος διαφορετικό και ξεχωριστό τρόπο³⁵⁷. Ιδρύθηκε το 1982 ως παράρτημα άλλων φυλακών και το 1990 άρχισε να είναι μια ανεξάρτητη αγροτική φυλακή χαμηλής ασφαλείας³⁵⁸ για 100 έως 120 τρόφιμους. Αξίζει να αναφερθεί ότι αποτελεί την πρώτη «οικολογική φυλακή» στον κόσμο³⁵⁹.

Η έκταση της καταλαμβάνει ολόκληρο το νησί Bastoy (Εικ.5.41), εξ' ου και το όνομα της, με εξαίρεσή την παραλία Nordbukta, η οποία παραμένει δημόσια³⁶⁰. Περιμετρικά του νησιού δεν υπάρχουν ψηλά τείχη, φράχτες ή συρματοπλέγματα, δηλαδή τα κλασικά μέτρα περίφραξης που συναντάτε σε νησιά φυλακές μέχρι τώρα, όπως το Alcatraz. Αντιθέτως το συγκεκριμένο σωφρονιστικό ίδρυμα περιβάλλεται από τοπία άπειρου κάλλους (Εικ.5.42, 5.43)³⁶¹, δημιουργώντας έτσι ένα φιλελεύθερο και ήρεμο αίσθημα στους κρατούμενους³⁶².

Εικ.5.41 Μακέτα Το νησί Bastoy

Εικ.5.42
Αεροφωτογραφία της
φυλακής Bastoy

Εικ.5.43
Αεροφωτογραφία
της φυλακής
Bastoy

³⁵⁷Vox (2019), *How Norway designed a more humane prison*, [Video], YouTube, ανακτήθηκε 21 Απριλίου 2024, από https://www.youtube.com/watch?v=5v13wrVEQ2M&ab_channel=Vox

³⁵⁸Λιούζα Αγγαλία & Σωτηρίου Ευαγγελία (2022), *Χώροι Εγκλεισμού: η αρχιτεκτονική του εγκλεισμού*, ερευνητική εργασία, ΑΠΘ, ΙΚΕΕ, ανακτήθηκε 21 Απριλίου 2024, από <https://ikee.lib.auth.gr/record/341843?ln=el&fbclid=IwAR0PmnXgFODj8TdY5MBylel7ciJROZ1LHgzmif2ayBTyoQYZHmWg-YbpLo>

³⁵⁹Ελένη Γκλίνου & Βεατρίκη Γαβριελάτου (2015), *Ανοικτή Φυλακή: μία χωρική προσέγγιση*, ερευνητική εργασία, ΑΠΘ, ΙΚΕΕ, , ανακτήθηκε 21 Απριλίου 2024, από <https://ikee.lib.auth.gr/record/339074?ln=el>

³⁶⁰Κανλής Αθανάσιος (2022), *Αρχιτεκτονικός σχεδιασμός σωφρονιστικών ιδρυμάτων*, ερευνητική εργασία, ΑΠΘ, ΙΚΕΕ, ανακτήθηκε 21 Απριλίου 2024, από https://ikee.lib.auth.gr/record/345545?ln=el&fbclid=IwAR0KqO5Mrvx9lOQiiim1t9HMcEd_0n9AmdL2Aa1Sv7XTtoxhbPkwYUkBD8

³⁶¹Κατσανά Βασιλική (2016), *Ανοικτή φυλακή: μία σύνθετη δομή ανθρωπισμού*, ερευνητική εργασία, ΑΠΘ, ΙΚΕΕ, ανακτήθηκε 21 Απριλίου 2024, από https://ikee.lib.auth.gr/record/338254?ln=el&fbclid=IwAR3kHJL4qtMzIYo9OhVrIDkSu6BRff4P1U9sj_Ory2ABiAUNvOeyLJ-vygc

³⁶²Παπακώστα Αρτεμής (2022), *Μελετώντας τον εγκλεισμό: η περίπτωση της φυλακής και της αρχιτεκτονικής σωφρονιστικών ιδρυμάτων*, ερευνητική εργασία, ΑΠΘ, ΙΚΕΕ, ανακτήθηκε 21 Απριλίου 2024, από <https://ikee.lib.auth.gr/record/338109?ln=el&fbclid=IwAR2Ew9Dh9qQRZrWVF00AGdeAUnIS-Ev-To5a9H6sGQH5OU68b7sH-HaVhbcM>

Εικ.5.44: Αγροτικές δραστηριότητες στη Bastoy.

Εικ.5.45: Κρατούμενος κάνει ηλιοθεραπεία, Bastoy.

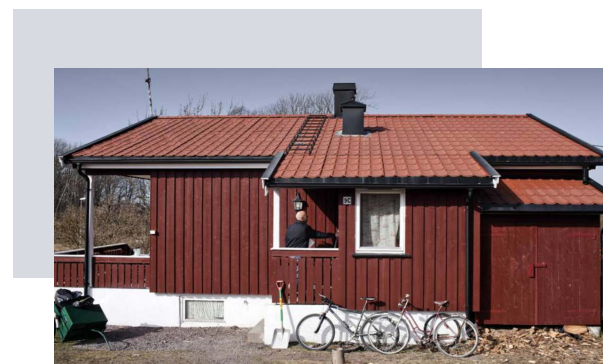

Εικ.5.46: Μίνι μάρκετ στην Bastoy.

Εικ.5.47: Η εκκλησία της Bastoy.

Όσον αφορά την οργάνωση της φυλακής επι-κρατεί η τυπολογία *campus*³⁶³. Με αυτόν τον τρόπο υπερσχύει ο αδόμητος (ανοιχτός) χώρος από τον δομημένο, γεγονός που διευκολύνει τις αγροτικές δραστηριότητες (Εικ.5.44) και επιτρέπει την ελεύθερη κίνηση των εγκλειστών εντός του νησιού³⁶⁴. Το κτιριολογικό πρόγραμμα του ιδρύματος αποτελείται από 80 κτίρια, τα οποία στεγάζουν κοιτώνες (Εικ.5.48), βιβλιοθήκες (Εικ.5.49), μια εκκλησία (Εικ.5.47), ένα γυμναστήριο (Εικ.5.52), μαγαζιά, χώρους περιθάλψης³⁶⁵, πολιτισμικά κέντρα και έναν ξε-νώνα, όπου οι κρατούμενοι μπορούν να δέχονται την οικογένεια τους τα Σαββατοκύριακα³⁶⁶. Η σύνθεση της φυλακής συμπληρώνεται από δρόμους, δασικές εκτάσεις, καλλιεργήσιμη γη, γήπεδα ποδοσφαίρου, εξωτερικούς τηλεφωνικούς θαλάμους (Εικ.5.51) και μια αποβάθρα για ferry boat (Εικ.5.50), τα οποία αποτελούν το μοναδικό μέσο πρόσβασης στο νησί³⁶⁷.

Εικ.5.48: Τυπικό cottage στην Bastoy.

Εικ.5.49: Η βιβλιοθήκη της φυλακής Bastoy.

Εικ.5.50: Το ferry boat του νησιού Bastoy.

Εικ.5.51: Οι τηλεφωνικοί θάλαμοι του νησιού.

Εικ.5.52: Το γυμναστήριο της Bastoy.

³⁶³ Παπακώστα Αρτεμης (2022), *Μελετώντας τον εγκλεισμό: η περίπτωση της φυλακής και της αρχιτεκτονικής σωφρονιστικών ιδρυμάτων*, ερευνητική εργασία, ΑΠΘ, ΙΚΕΕ, ανακτήθηκε 21 Απριλίου 2024, από <https://ikee.lib.auth.gr/record/338109?ln=el&fbclid=IwAR2Ew9Dh9qORZRwVFO0AGdeAUhISEv-To5a9H6sGQH5OU68b7sH-HaVhbcM>

³⁶⁴ Κατσανά Βασιλική (2016), *Ανοιχτή φυλακή: μία σύνθετη δομή ανθρωπισμού*, ερευνητική εργασία, ΑΠΘ, ΙΚΕΕ, ανακτήθηκε 21 Απριλίου 2024, από https://ikee.lib.auth.gr/record/338254?ln=el&fbclid=IwAR3kHJL4qrMzIYo9OhVrIDkSu6BRff4P1U9sj_Ory2ABIAUNvOeyLJ-vygc

³⁶⁵ Λιούζα Αγγλαία & Σωτηρίου Ευαγγελία (2022), *Χώροι Εγκλεισμού: η αρχιτεκτονική του εγκλεισμού*, ερευνητική εργασία, ΑΠΘ, ΙΚΕΕ, ανακτήθηκε 21 Απριλίου 2024, από <https://ikee.lib.auth.gr/record/341843?ln=el&fbclid=IwAR0PmnXgFODj8TdY5MBylel7ciJROZ1LHgzmIf2ayBTyoQYZHZmWg-YbplLo>

³⁶⁶ Ο.Π.(364)

³⁶⁷ Ο.Π.(363)

Αυτή την στιγμή, στον χώρο της φυλακής φιλοξενούνται 115 κρατούμενοι, οι οποίοι ζουν σε ειδικά διαμορφωμένα μικρά ξύλινα cottages (Εικ.5.57), ανά 6 άτομα, διασκορπισμένα σε όλη την έκταση της φυλακής³⁶⁸. Στο εσωτερικό των κτιρίων χρησιμοποιούνται ανοιχτά χρώματα και άνετα έπιπλα δημιουργώντας την αίσθηση ενός άνετου σπιτιού(Εικ.5.56)³⁶⁹. Σε όλο το οικοδόμημα έχουν τοποθετηθεί μεγάλα ανοίγματα που επιτρέπουν την άπλετη διέλευση του φυσικού φωτός, εξασφαλίζοντας μια ακόμα πιο ευχάριστη και θερμή ατμόσφαιρα για τους κρατούμενους. Κάθε cottage αποτελείται από τους κοινοχρήστους χώρους στο ισόγειο, όπως καθιστικό, κουζίνα, και τα ατομικά δωμάτια στους πάνω ορόφους³⁷⁰, όλα πλήρως εξοπλισμένα³⁷¹. Η συλλογική κατοίκηση έχει οριστεί έτσι ώστε οι κρατούμενοι να μάθουν να συνυπάρχουν ομαλά με τους γύρω τους, μια συνθήκη που θα συναντήσουν εκτός της φυλακής και θα βοηθήσει στην μετ' έπειτα κοινωνική τους επανένταξη³⁷².

Εικ.5.53: Κρατούμενοι κάνουν ιππασία.

Εικ.5.54: Κρατούμενος ασχολείται με υλοτομία υπό την επίβλεψη φρουρού.

Εικ.5.55: Κρατούμενος κάνει μπάνιο στην παραλία του νησιού υπό την επίβλεψη φρουρού.

Εικ.5.56: Κρατούμενος συνομιλεί με φρουρό στο σπίτι του.

Εικ.5.57: Τυπικό ξύλινο cottage για διαμονή κρατουμένων.

Κατά την διάρκεια της ημέρας οι έγκλειστοι ασχολούνται κυρίως με αγροτικές καλλιέργειες, υλοτομία και κτηνοτροφία, δουλειές από τις οποίες αμείβονται κανονικά και αξιοποιούν τα χρήματα όπως θέλουν αυτοί, συνήθως για να ψωνίσουν και να μαγειρέψουν για τον εαυτό τους³⁷³. Όλοι οι κρατούμενοι έχουν την δυνατότητα να μορφωθούν σε προγράμματα ανώτατης εκπαίδευσης που οργανώνονται³⁷⁴, ενώ στον ελεύθερο τους χρόνο μπορούν να επισκεφτούν την βιβλιοθήκη, την εκκλησία. Μπορούν επίσης να ασχοληθούν με διάφορες δραστηριότητες όπως σκι, ιππασία, τένις, αλλά και να κολυμπήσουν στις παραλίες του νησιού³⁷⁵. Συνεπώς η ίδια η φυλακή συμβάλει στην αφύπνιση της ατομικής ευθύνης, διότι οι τρόφιμοι οφείλουν να τηρούν μόνο το ωράριο εργασίας τους, από εκεί και πέρα αυτοί είναι οι αρμόδιοι του προγράμματος τους και κατά κόρον της ζωής τους³⁷⁶.

Εικ.5.58: Πανοραμική άποψη της φυλακής Bastøy.

³⁶⁸Κατσανά Βασιλική (2016), *Ανοιχτή φυλακή: μία σύνθετη δομή ανθρωπισμού, ερευνητική εργασία*, ΑΠΘ, ΙΚΕΕ, ανακτήθηκε 21 Απριλίου 2024, από https://ikee.lib.auth.gr/record/338254?ln=el&fbclid=IwAR3kHJL4qrMzIYo9OhVrIDkSu6BRff4P1U9sj_Ory2ABIAUNvOeyLJ-vygc

³⁶⁹Κανλής Αθανάσιος (2022), *Αρχιτεκτονικός σχεδιασμός σωφρονιστικών ιδρυμάτων*, ερευνητική εργασία, ΑΠΘ, ΙΚΕΕ, ανακτήθηκε 21 Απριλίου 2024, από https://ikee.lib.auth.gr/record/345545?ln=el&fbclid=IwAR0KqQ5Mrvx9IOQiiim119HMcEd_0n9AmdL2Aa1Sv7XTtoxbhPkcwYUkBD8

³⁷⁰Λιούζα Αγγελα & Σωτηρίου Ευαγγελα (2022), *Χώροι Εγκλεισμού: η αρχιτεκτονική του εγκλεισμού*, ερευνητική εργασία, ΑΠΘ, ΙΚΕΕ, ανακτήθηκε 21 Απριλίου 2024, από <https://ikee.lib.auth.gr/record/341843?ln=el&fbclid=IwAR0PmnXgFODj8TdY5MBylel7ciJROZ1LHgzmIf2ayBTyoQYZHZmWg-YbpLo>

³⁷¹Παπακώστα Άρτεμις (2022), *Μελετώντας τον εγκλεισμό: η περίπτωση της φυλακής και της αρχιτεκτονικής σωφρονιστικών ιδρυμάτων*, ερευνητική εργασία, ΑΠΘ, ΙΚΕΕ, ανακτήθηκε 21 Απριλίου 2024, από <https://ikee.lib.auth.gr/record/338109?ln=el&fbclid=IwAR2Ew9Dh9qORZRwVFO0AGdeAUnIS-Ev-To5a9H6sGQH5OU68b7sH-HaVhbcM>

³⁷² Ο.Π.(368)

³⁷³ Ο.Π.(371)

³⁷⁴ Ο.Π.(370)

³⁷⁵ Ο.Π.(269)

³⁷⁶ Ο.Π.(371)

Το αξιοθαύμαστο σε αυτή την φυλακή είναι ότι λειτουργεί ως μια αυτόνομη κοινότητα με ελάχιστα έξοδα³⁷⁷. Γεγονός που οφείλεται στα προϊόντα που παράγονται εντός του νησιού, τα οποία επαρκούν για να καλύψουν σχεδόν κάθε ανάγκη και την καθιστούν μια από τις οικονομικότερες φυλακές που υπάρχουν. Σημαντική πληροφορία αποτελεί επίσης ότι οι φύλακες σε αριθμό είναι μόνο 69 και κατά την διάρκεια της νύχτας μένουν μόλις 54. Αυτή η συνθήκη, εκτός του χαμηλού λειτουργικού κόστους που εξασφαλίζει³⁷⁸, δείχνει την μεγάλη εμπιστοσύνη που υπάρχει ως προς την κοινότητα της φυλακής, ενισχύει ακόμα περισσότερο την αυτονομία της³⁷⁹ και επιβεβαιώνει τις αληθινές σχέσεις συνεργασία που αναπτύσσονται μεταξύ κρατουμένων και προσωπικού.

Εικ.5.59:
Κρατούμενοι
κάνουν
ηλιοθεραπεία στο
γρασίδι.

Εικ.5.60:
Καθημερινότητα στην
Bastøy

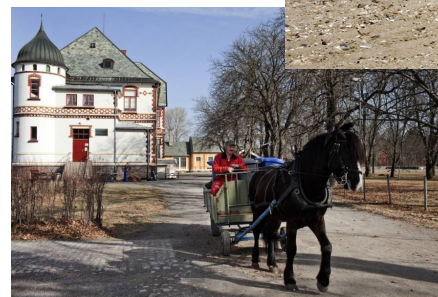
Εικ.5.62: Μετακίνηση στη
φυλακή τους χειμερινούς
μήνες.

Τέλος η Bastøy έγινε γνωστή λόγω των οικολογικών μεθόδων που υιοθέτησε στα χρόνια λειτουργίας της. Σε αντίθεση με τον σύγχρονο τρόπο ζωής εδώ οι μετακινήσεις γίνονται με άλογα (Εικ.5.62, 5.63) μιας και έχουν αποσύρει τα περισσότερα οχήματα, ενώ τα ελάχιστα που έχουν απομείνει λειτουργούν με βίο diesel³⁸⁰. Επιπλέον τους χειμερινούς μήνες η θέρμανση βασίζεται στην καύση ξύλου και το υψηλότερο ποσοστό ενέργειας που χρειάζεται παράγεται από απόβλητα. Έτσι το σφωφρονιστικό ίδρυμα καταφέρει και διατηρεί χαμηλό το οικολογικό του αποτύπωμα³⁸¹.

Μπορεί όλα όσα αναφέρθηκαν να φαντάζουν εξωπραγματικά και τρομαχτικά φιλελεύθερα για να αποτελούν συνθήκες κράτησης εγκληματιών, αλλά τα αποτελέσματα των ερευνών αποδεικνύουν ότι το πρότυπο αυτής της φυλακής επιφέρει καρπούς. Ο στόχος της Bastøy είναι οι άνθρωποι που περνάνε το σύνορο της θάλασσας και μπαίνουν μέσα σε αυτό το νησί να νοιώθουν απευθείας μέρος ενός κοινωνικού συνόλου που δεν περιορίζεται ή ελέγχεται από εξωτερικούς παράγοντες, αλλά εξαρτιέται μόνο από τους ίδιους. Μέσω της ελεύθερης καθημερινότητας των εγκλειστών αναδύεται το αίσθημα την ατομικής και κοινωνικής ευθηνής, δηλαδή τα κυριότερα εφόδια για να επιστρέψουν και να ενταχθούν ομαλά στο κοινωνικό σύνολο.

Εικ.5.63:
Μετακίνηση στη
φυλακή

³⁷⁷Vox (2019), *How Norway designed a more humane prison*, [Video], YouTube, ανακτήθηκε 21 Απριλίου 2024, από https://www.youtube.com/watch?v=5v13wrVEQ2M&ab_channel=Vox
³⁷⁸Παπακώστα Άρτεμις (2022), *Μελετώντας τον εγκλεισμό: η περίπτωση της φυλακής και της αρχιτεκτονικής σφωφρονιστικών ιδρυμάτων*, ερευνητική εργασία, ΑΠΘ, ΙΚΕΕ, ανακτήθηκε 21 Απριλίου 2024, από <https://ikee.lib.auth.gr/record/338109?in=el&fbclid=IwAR2Ew9Dh9qORZRwVFO0AGdeAUUnIS-Ev-To5a9H6sGQH5OU68b7sH-HaVhbcM>

³⁷⁹Λιούζα Αγγελία & Σωτηρίου Ευαγγελία (2022), *Χώροι Εγκλεισμού: η αρχιτεκτονική του εγκλεισμού*, ερευνητική εργασία, ΑΠΘ, ΙΚΕΕ, ανακτήθηκε 21 Απριλίου 2024, από <https://ikee.lib.auth.gr/record/341843?in=el&fbclid=IwAR0PmnXgFODj8TdY5MBylel7ciJROZ1LHgzmIf2ayBTyoQYZHmWg-YbpLo>
³⁸⁰Κανλής Αθανάσιος (2022), *Αρχιτεκτονικός σχεδιασμός σφωφρονιστικών ιδρυμάτων*, ερευνητική εργασία, ΑΠΘ, ΙΚΕΕ, ανακτήθηκε 21 Απριλίου 2024, από https://ikee.lib.auth.gr/record/345545?in=el&fbclid=IwAR0KqO5Mrvx9lOQiiim1t9HMcEd_0n9AmdL2Aa1Sv7XTtoxhbPkcwYUkBD8
³⁸¹Ο.Π.(378)

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

6.1 Συμπέρασμα

Μέσα από την ιστορική αναδρομή που διεξάχθηκε στην παρούσα εργασία, έγινε σαφές ότι η σύνθεση ενός σωφρονιστικού ιδρύματος είναι κάθε άλλο παρά απλή. Παραμένει μέχρι και σήμερα μια πολυδιάστατη κτιριακή υποδομή, εξαρτώμενη από πολλές μεταβλητές, οι οποίες ορίζονται με βάση τον τόπο και τον χρόνο. Συνεπώς οι κοινωνικές, οικονομικές και πολιτικές επιλογές της εκάστοτε εποχής είναι αυτές που δημιουργούν νέα δεδομένα και ανάγκες, για τους χώρους κράτησης.

Όλα τα παραπάνω φαίνεται να ακολουθούν πάντα μια σταθερά, ένα αναπόσπαστο μέσο για την διατήρηση της ισορροπίας στην κοινωνία, τον εγκλεισμό ως μορφή τιμωρίας. Στα παλαιότερα χρόνια εμφανίζεται με την απόλυτη μεταφορά της έννοιάς του στον χώρο, μικροσκοπικά σκοτεινά κελιά, γεμάτα με κόσμο, χωρίς ίχνος σεβασμού προς τα ανθρώπινα δικαιώματα. Όσο περνάνε τα χρόνια η ποινή της φυλάκισης αποστασιοποιείται από τις βαρβαρότητες του παρελθόντος (πχ. βασανιστηρίων), τουλάχιστον αυτές που επιφέρουν σωματική βλάβη, και έπειτα σε μια μεταβατική περίοδο φτάνουμε σε αυτό που ονομάζεται σύγχρονο σύστημα φυλακών που εστιάζει στον σεβασμό της ανθρώπινης οντότητας και όχι τον εξευτελισμό της.

Ωστόσο μέσο της έρευνας που επιτελέστηκε παρατηρήθηκε ότι πολλοί λίγοι είναι αυτοί που έχουν ασχοληθεί σοβαρά με τον αρχιτεκτονικό σχεδιασμό φυλακών. Το πρόβλημα αυτό οφείλεται κατά πρώτον στην δυσκολία εύρεσης βιβλιογραφίας, κυρίως σχεδίων, για αυτονόητους λόγους ασφαλείας και κατά δεύτερον τα έργα των φυλακών περιτριγυρίζονται από μια αρνητική χροιά. Από την στιγμή που η ίδια η κοινωνία δεν εστιάζει στην βελτίωση των σωφρονιστικών κέντρων, αλλά τα περιθωριοποιεί (δεν επενδύει σε αυτά), αυτομάτως η μελέτη τους καθίσταται ακόμα πιο απωθητική.

Παρά τα εμπόδια που υπήρχαν και υπάρχουν, η προσπάθεια να αποσαφηνιστεί αυτό που ονομάζεται αποτελεσματικός εγκλεισμός είναι αναγκαία και εν μέρει αισθητή. Είναι φανερό πως το έργο των φυλακών πρέπει να αντιμετωπίζεται ως χώρος έρευνας και πειραματισμού. Όσο αποκρουστικό και αν φαντάζει αυτό το φαινόμενο, με την παρατήρηση και την μελέτη των χειρισμών του παρελθόντος αναδύονται νέες προτάσεις, πρότζεκτ και ιδέες για την βελτίωση των χώρων κράτησης. Αυτές οι απόψεις συσπειρώνονται/ενοποιούνται και διαμορφώνουν νέες τυπολογίες φυλακών, οι οποίες εξελίσσονται, συνδυάζονται και τροποποιούνται ανάλογα με το τι είναι καλύτερο για τους κρατούμενους. Η τάση όμως, της πρωτοτυπίας πρέπει να περιοριστεί και ο σχεδιασμός των σωφρονιστικών ιδρυμάτων οφείλει να εστιάσει στο πως ο άνθρωπος αντιλαμβάνεται τον χώρο και τι μπορεί να προσκομίσει από αυτόν.

Συνεπώς με την έρευνα που πραγματοποιήθηκε έγινε ξεκάθαρο ότι ο τρόπος με τον οποίο χτίζεται ή οργανώνεται μία φυλακή, εκφράζει το πως η κοινωνία αντιμετωπίζει τον άνθρωπο, την ψυχική του υγεία και τις ανάγκες του, καθώς το έργο αυτό αποτελεί μια μικρογραφία της κοινωνίας. Όσο αυτή επιλέγει να τον τιμωρεί, να τον εκφοβίζει, να τον απομονώνει αλλά και να τον κακομεταχειρίζεται, η παρεμβατική του συμπεριφορά

θα επιδεινώνεται. Αντιθέτως αν τα ερεθίσματα που λαμβάνει καθημερινά στοχεύουν στην αποκατάσταση της ψυχικής του υγείας, ο εγκλειστος αυτομάτως θα αρχίσει να οδεύει προς την αυτοβελτίωσή του και την συνειδητοποίηση των λαθών του. Εδώ είναι που φαίνεται και το μεγαλείο της αρχιτεκτονικής, η οποία αποτελεί το κύριο μέσο καθοδήγησης του εγκλειστού προς τον σωφρονισμό του.

Επιβεβαιωμένα ο άνθρωπος αντλεί υποσυνείδητα μηνύματα από το περιβάλλον που τον περικλείει, τα οποία τον επηρεάζουν σε πνευματικό και ψυχικό επίπεδο, ανοίγοντας νέους ορίζοντες σε σκέψεις ιδέες και ενδιαφέροντα. Για το λόγο αυτό και είναι σημαντικό ένα σωφρονιστικό ίδρυμα να επιβάλει έναν περιορισμό και μια πειθαρχία, αλλά ταυτοχρόνως να διασφαλίζει μια αξιοπρεπή ποιότητα ζωής για τους εγκλείστους. Μια λογική που ακολουθούν χιλιάδες ιδρύματα, όπως κλινικές, ψυχιατρεία κλπ., χρόνια τώρα, τα οποία αντιμετωπίζουν ακριβώς την ίδια κατάσταση, αποκαθιστούν τη ψυχική υγεία εγκλειστών και τους εξοπλίζουν με τα κατάλληλα εφόδια για να καταφέρουν να επανενταχθούν ομαλά στο κοινωνικό σύνολο. Την ίδια άποψη λοιπόν πρέπει να ακολουθούν τα σύγχρονα σωφρονιστικά ιδρύματα που στην πραγματικότητα δεν υπάρχει κάτι ουσιαστικό για να τα διαφοροποιεί από τα άλλου είδους ιδρύματα.

Χώρες όπως η Νορβηγία και η Αυστρία έχουν ήδη ξεκινήσει το νέο αυτό πείραμα και θεωρούνται πλέον χώρες πρότυπα σε αυτό τον κλάδο. Κατασκευάζουν οικοδομήματα που δεν θυμίζουν καθόλου την κλασική εικόνα μιας φυλακής που μπορεί να έχει κάποιος στο μυαλό του. Σχεδιάζουν χώρους που παρέχουν άπλετο φυσικό φως, χρησιμοποιούν θερμά και έντονα χρώματα, υποστηρίζουν την επαφή με την φύση και προσπαθούν να προσομοιάσουν την ζωή εντός της φυλακής με την ζωή έξω από αυτήν (πχ. Οι κρατούμενοι εργάζονται). Χαράσσουν μια νέα πορεία η οποία αναγνωρίζει ότι η στέρηση της ελευθερίας είναι η μοναδική τιμωρία που επιβάλλεται στους εγκλείστους, ενώ εστιάζει στο πως θα κάνει τη ζωή εντός του ιδρύματος να αποπνέει ένα αίσθημα κανονικότητας. Ο εγκλεισμός του τροφίμου δεν έχει σκοπό να είναι μια ατελείωτη μαρτυρική τιμωρία, αλλά ένα χέρι βοήθειας για να καταφέρει να σταθεί στα πόδια του όταν βγει ξανά στην κοινωνία. Ένα πείραμα στον χώρο των σωφρονιστικών ιδρυμάτων που ήδη φαίνεται να επιφέρει καρπούς.

Τι θεωρείται λοιπόν αποτελεσματικός εγκλεισμός; Είναι μια έννοια μεταβλητή, που διαφοροποιείται ανάλογα με τις ανάγκες και τα μέσα τις εκάστοτε εποχής. Ένα σημερινό παράδειγμα το οποίο οδεύει προς αυτή την κατεύθυνση θεωρείται η προσέγγιση της Νορβηγίας, λαμβάνοντας υπόψη τα αποτελέσματα που επιτυγχάνει στην επανένταξη των εγκλειστών, το ποσοστό υποτροπής τους, και το κατά πόσο είναι σε καλή κατάσταση η σωματική και ψυχική τους υγεία. Ωστόσο, συμπεραίνουμε ότι ο αποτελεσματικός εγκλεισμός παραμένει μια απροσδιόριστη έννοια, η οποία αποτελεί τον κινητήριο μοχλό για την συνεχή μελέτη και βελτίωση οποιoδήποτε συστήματος σωφρονισμού.

ΠΗΓΕΣ

7.1 Βιβλιογραφικές και διαδικτυακές πηγές

Prison History, *History of Prisons*, ανακτήθηκε 19 Μαΐου 2023, από <http://www.prisonhistory.net/prison-history/history-of-prisons/>

Winfried Reeb (1988), *Φυλακές και Αρχιτεκτονική*: Η αναζήτηση για τον ιδανικό τρόπο εξόντωσης, μετάφραση Πάνος Πικραμένος, εκδ. αμηνανία

Τριανταφυλλίδης, Γ. (1964). *Η αρχιτεκτονική των φυλακών*. από πλευράς κοινωνικής, πολεοδομικής και κτιριολογικής

ETP team, *Crime and Punishment in Ancient Egypt*, ανακτήθηκε 19 Μαΐου 2023, από <https://www.egypttourportal.com/blog/egyptian-civilization/crime-punishment-in-ancient-egypt/>

Asor, *Crime and Punishment in Pharaonic Egypt*, ανακτήθηκε 19 Μαΐου 2023, από <https://www.asor.org/anetoday/2016/01/crime-and-punishment-in-pharaonic-egypt/>

History.com editors, *Code of Hammurabi*, ανακτήθηκε 19 Μαΐου 2023, από <https://www.history.com/topics/ancient-middle-east/hammurabi>

Babylonian law, ανακτήθηκε 19 Μαΐου 2023, από wikipedia https://en.wikipedia.org/wiki/Babylonian_law

John Roberts, *History of Prisons*, ανακτήθηκε 19 Μαΐου 2023, από <https://law-journals-books.vlex.com/vid/history-of-prisons-51759106>

Ancient Greece Facts.com, *Ancient Greek Punishments for Crimes*, ανακτήθηκε 19 Μαΐου 2023, από https://ancientgreecefacts.com/greek-punishments/?utm_content=cmp-true

Mintage world, *Punishments in Ancient Greek*, ανακτήθηκε 19 Μαΐου 2023, από <https://www.mintageworld.com/media/detail/5302-punishments-in-ancient-greek/>

Josh Brouwers, *The death penalty in Athens*, ανακτήθηκε 19 Μαΐου 2023, από <https://www.joshbrouwers.com/articles/death-penalty-classical-athens/>

Παπακώστα Άρτεμις (2022), *Μελετώντας τον εγκλεισμό: η περίπτωση της φυλακής και της αρχιτεκτονικής σωφρονιστικών ιδρυμάτων*, ερευνητική εργασία, ΑΠΘ, ΙΚΕΕ, ανακτήθηκε 19 Μαΐου 2023, από <https://ikee.lib.auth.gr/record/338109?ln=el&fbclid=IwAR2Ew9Dh9qORZRwVFO0AGdeAUlSEv-To5a9H6sGQH5OU68b7sH-HaVhbcM>

Κανλής Αθανάσιος (2022), *Αρχιτεκτονικός σχεδιασμός σωφρονιστικών ιδρυμάτων*, ερευνητική εργασία, ΑΠΘ, ΙΚΕΕ, ανακτήθηκε 19 Μαΐου 2023, από https://ikee.lib.auth.gr/record/345545?ln=el&fbclid=IwAR0KqO5Mrvx9IOQiiim1t9HMcEd_0n9AmdL2Aa1Sv7XTtoxhPkcwYUkBD8

Linda Alchin, *Poman Punishment*, ανακτήθηκε 19 Μαΐου 2023, από <http://www.tribunesandtriumphs.org/roman-life/roman-punishment.htm>

Peter J. Aicher (2004), *Rome Alive: A source-guide to the ancient city volume I*, εκδ. Bolchazy-Carducci Publishers

Roma-Quadrata, *Tullianum*, ανακτήθηκε 24 Αυγούστου 2023, από http://www.roma-quadrata.com/tullianum.html?fbclid=IwAR1ypEEDZRktyQIWyV0Dcwya41YQqBfo5Kde_H1GRa20vh-CVOghrCeEh7Y

Colosseumrome tickets, *Mamertine Prison*, ανακτήθηκε 24 Αυγούστου 2023, από https://colosseumrometickets.com/mamertine-prison/?fbclid=IwAR0eDUiFC6S6f2SademQK89YXdXRh6WnsW7h_dC3N9SQ2_DJ5GWMKxRZZZQ

Nick Squires, *Archeologists find evidence of St Peter's prison*, ανακτήθηκε 24 Αυγούστου 2023, από <https://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/7852507/Archeologists-find-evidence-of-St-Peters-prison.html?fbclid=IwAR3F9h9nxtAd0l3bObE40SfVGeYecfRgWB0LwrCiCblddlqRNMisFhdSwzo>

Martha Marks, *The Dreadful Carcer*, ανακτήθηκε 24 Αυγούστου 2023, από https://www.marthamarks.com/carcer-tullianus/?fbclid=IwAR13uLc1E3CdxVq9pprt9cWp-hZGEC_xlPAE3y49XSLwywBU0bvMzi77lJU

Bernard Harcourt, *A Dispatch from Rome: The Mamertine Prison*, διάλεξη, College de France at Columbia (2015), Foucault 13/13, ανακτήθηκε 24 Αυγούστου 2023, από https://blogs.law.columbia.edu/foucault1313/2015/10/17/the-mamertine-prison-a-dispatch-from-rome/?fbclid=IwAR2caqqgHeuhax9MHWZPZgNrWAAMf1w2085bRDx_3JlcnTSxMolkHcKRDys

Amanda Claridge (2010), *Rome: An Oxford archaeological guide*, εκδ. Oxford University

Daniel B. Karner, Leonardo Lombardi, Fabrizio Marra, Patrizia Fortini, Paul r. renne (2002), *Age of Ancient Monument by Means of Building Stone Provenance: a Casa Study of the Tullianum*, Rome, Italy, εκδ. Elsevier, σελ. 387-393

Giovanni Visco, Susanne Heidi Plattner, Patrizia Fortini, Serena Di Giovanni & Maria Pia Sammartino (2012), *Microclimate monitoring in the Carcer Tullianum: temporal and spatial correlation and gradients evidenced by multivariate analysis*, ερευνητική εργασία, BMC, ανακτήθηκε 24 Αυγούστου 2023, από https://bmcchem.biomedcentral.com/articles/10.1186/1752-153X-6-S2-S11?fbclid=IwAR2caqqgHeuhax9MHWZPZgNrWAAMf1w2085bRDx_3JlcnTSxMolkHcKRDys

Geltner Guy (2006), *Medieval Prisons: Between Myth and Reality, Hell and Purgatory*, πανεπιστημιακή έρευνα, Princeton University, 23 Οκτωβρίου 2023, από <https://osf.io/preprints/bodoarxiv/zuv8/download>

John Howard (1777), *The State of the Prisons in England and Wales*, with preliminary observations, and an account of some foreign prisons, εκδ. William Eyres

Λιούζα Αγγλαία & Σωτηρίου Ευαγγελία (2022), *Χώροι Εγκλεισμού: η αρχιτεκτονική του εγκλεισμού*, ερευνητική εργασία, ΑΠΘ, ΙΚΕΕ, 23 Οκτωβρίου 2023, από <https://ikee.lib.auth.gr/record/341843?ln=el&fbclid=IwAR0PmnXgFODj8TdY5MBylel7ciJROZ1LHgzmIf2ayBTyoQYZHZmWg-YbpLo>

Michel Foucault (1976), *Επιτήρηση και Τιμωρία: Η γέννηση της φυλακής*, μετάφραση Καίτη Χατζηδήμου και Ιουλιέττα Ράλλη, εκδ. Κέδρος Α.Ε.

Κατσανά Βασιλική (2016), *Ανοιχτή φυλακή: μία σύνθετη δομή ανθρωπισμού*, ερευνητική εργασία, ΑΠΘ, ΙΚΕΕ, 23 Οκτωβρίου 2023, από https://ikee.lib.auth.gr/record/338254?ln=el&fbclid=IwAR3kHJL4qrMzIYo9OhVrIDkSu6BRff4P1U9sj_Ory2ABiAUNvOeyLJ-vygc

The Editors of Encyclopedia Britannica, *assize law*, ανακτήθηκε 23 Οκτωβρίου 2023, από <https://www.britannica.com/topic/assize>

Bas Hadad, *Newgate Prison*, ανακτήθηκε 23 Οκτωβρίου 2023, από <https://www.layersoflondon.org/map/records/newgate-prison>

Allan Brodie, *Jane Croom*, James O Davies (2002), *English Prisons: An architectural history*, εκδ. English heritage

Newgate: Conservation Area Character Summary, (1999), εκδ. Department of Planning, σελ. 1-16 https://web.archive.org/web/20120319194553/http://www.cityoflondon.gov.uk/NR/rdonlyres/A5016542-4CE6-4A18-985D-81A504B30150/0/DP_PL_NewgateCA.pdf

Peter McCandless, *London's Iconic Newgate Prison 1188-1902*, ανακτήθηκε 3 Οκτωβρίου 2023, από <https://mycandles.blogspot.com/2018/06/londons-iconic-newgate-prison-1188-1902.html>

Students of University of Melbourne History, *Newgate*, ανακτήθηκε 3 Οκτωβρίου 2023, από <https://mapoflondon.uvic.ca/NEWG1.htm#KALM1>

Caroline Jowett (2017), *The history of Newgate prison*, εκδ. Pen and Sword

Arthur Griffiths (1884), *The chronicles of Newgate*, εκδ. Chapman and hall

London Lives, *Prisons and Lockups*, ανακτήθηκε 3 Οκτωβρίου 2023, από https://www.londonlives.org/static/Prisons.jsp?fbclid=IwAR2-8xPTKIFFECewsM8n023lfqZf1xa3hLDoKbkjSZX_RmxYlRNGnhz6t-E

Allan Brodie, Jane Croom, James O Davies (2002), *English Prisons: An architectural history*, εκδ. English heritage

Mills Arcgive(2022), *The Newgate Prison Windmill*, ανακτήθηκε 3 Οκτωβρίου 2023, από <https://new.millsarchive.org/2022/11/14/the-newgate-prison-windmill/>

Newgate: Conservation Area Character Summary, (1999), εκδ. Department of Planning, σελ. 1-16 https://web.archive.org/web/20120319194553/http://www.cityoflondon.gov.uk/NR/rdonlyres/A5016542-4CE6-4A18-985D-81A504B30150/0/DP_PL_NewgateCA.pdf

Celestina in Newgate Prison (2015), ανακτήθηκε 3 Οκτωβρίου 2023, από <https://rebelhand.wordpress.com/2015/07/27/celestina-in-newgate-prison-a-christmas-tale-pt-15/>

Cesare Beccaria (2009), *On Crime and Punishments*, εκδ. CreateSpace

Francis A. Allen, *Cesare Beccaria*, ανακτήθηκε 8 Νοεμβρίου, από <https://www.britannica.com/biography/Cesare-Beccaria>

Goncalo L. Fonseca, *Cesare Beccaria 1738-1794*, ανακτήθηκε 8 Νοεμβρίου, από <https://www.hetwebsite.net/het/profiles/beccaria.htm>

Σταμάτιος Δημήτρης(22 Σεπτεμβρίου 2022), *Τσέζαρε Μπεκαρία*, ανακτήθηκε 8 Νοεμβρίου, από <https://www.trenfo.com/el/%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%BF%CF%81%CE%AF%CE%B1/%CE%B2%CE%B9%CE%BF%CE%B3%CF%81%CE%B1%CF%86%CE%AF%CE%B5%CF%82/%CF%84%CF%83%CE%AD%CE%B6%CE%B1%CF%81%CE%B5-%CE%BC%CF%80%CE%B5%CE%BA%CE%B1%CF%81%CE%AF%CE%B1?fbclid=IwAR1DVK8yTTQdM7iQlwtaur96ijzFG9HYAnoDXPIUbSQsZDeq9ZUIJhobyRM>

Σιακαντάρης Γιώργος (Τα Νέα, 2009), *Σκοπός της ποινής δεν είναι η εκδίκηση*, ανακτήθηκε 8 Νοεμβρίου, από <https://www.tanea.gr/2009/09/26/lifearts/by-the-book/skopos-tis-poinis-den-einai-i-ekdikisi/>

Αλεξιάδης Στέργιος (2001), *Σωφρονιστική*, εκδ. Σάκκουλας

Κώστας Βουρεκάς & Χρήστος Ελευθεριάδης, *Η εξέλιξη την αρχιτεκτονικής των φυλακών απομόνωσης*, διάλεξη, Αρχιτεκτονική του ΕΜΠ (2003), Α.Κ.Ε.Α, ανακτήθηκε 3 Δεκεμβρίου 2023, από https://akea2011.com/2013/02/13/arhitektonikifilakonapomonosis/?fbclid=IwAR2d4G5dfIpbxwo33b2Q0F_h9kVUq4lqkncRSXNF_kjb6YQy_PstU6hq6Uw

Jonh Howard: the John Howard society of Canada, *Biography of John Howard*, ανακτήθηκε 3 Δεκεμβρίου 2023, από <https://johnhoward.ca/history/biography-john-howard/>

Ανακτήθηκε 3 Δεκεμβρίου 2023, από https://us.sagepub.com/sites/default/files/upm-assets/94917_book_item_94917.pdf?fbclid=IwAR0VTRVgkha_db5h2CfPbWnww3VFQ2TGymYsxPqDMyDAnpNoMN6bXXI-Qc

Giuseppe Di Gennaro (1975), *Prison architecture: an international survey of representative closed institutions and analysis of current trends in prison design*, εκδ. Architectural Press

John P. Plamenatz (2023), *Jeremy Bentham*, ανακτήθηκε 17 Δεκεμβρίου 2023, από <https://www.britannica.com/biography/Jeremy-Bentham>

By UCL Home, *About Jeremy Bentham*, ανακτήθηκε 17 Δεκεμβρίου 2023, από <https://www.ucl.ac.uk/bentham-project/about-jeremy-bentham>

Fran Cottell & Marianne Mueller (2020), *From pain to pleasure: Panopticon and Pentagon Petal*, ερευνητική εργασία, JSTOR, ανακτήθηκε 17 Δεκεμβρίου 2023, από <https://www.jstor.org/stable/j.ctv13xprgq.16?seq=3>

Winfried Reeb (1988), *Φυλακές και Αρχιτεκτονική: Η αναζήτηση για τον ιδανικό τρόπο εξόντωσης*, μετάφραση Πάνος Πικραμένος, εκδ. αμχανία

Robin Evans (1971), *Bentham's Panopticon: An Incident in the Social History of Architecture*, Εφημερίδα: https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwiykLO_6fiCAxVbcvEDHa7UAoQQFnoECA8QAQ&url=https%3A%2F%2Fcourseworks2.columbia.edu%2Ffiles%2F598648%2Fdownload%3Fdownload_frd%3D1&usg=AOvVaw3VoGjd8D0SKi68iYyNB6kE&opi=89978449&fbclid=IwAR1H7Wofed7oP71iU31hjxcpfVlq64kelvkvPOzXBBn0G3Gc_iQ8iv3QaiE

Λώλου Σταματία (2021), *Η επίδραση του χώρου στην ψυχολογία του ατόμου υπό ακραίες συνθήκες εγκλεισμού-η περίπτωση των φυλακών*, ερευνητική εργασία, ΑΠΘ, ΙΚΕΕ, ανακτήθηκε 17 Δεκεμβρίου 2023, από https://ikee.lib.auth.gr/record/334302?fbclid=IwAR0Dce0o0dm0woLH70HS5jav88Hesu3-3ZmDHJ_qX8-MWG2PZehLAX9yLTs

World Monuments Fund, *Eastern State Penitentiary*, ανακτήθηκε 5 Φεβρουαρίου 2024, από <https://www.wmf.org/project/eastern-state-penitentiary>

Αικατερίνη Γιαννουκάκου (2019), *Οθωμανικές Φυλακές: Το Γεντί Κουλέ, διπλωματική εργασία*, του Πανεπιστημίου Μακεδονίας, ΨΗΦΙΔΑ, ανακτήθηκε 5 Φεβρουαρίου 2024, από <https://dspace.lib.uom.gr/handle/2159/23956>

Kealyn E. Considine, *The Tragedy of the Penitentiary*, ερευνητική εργασία, ανακτήθηκε 5 Φεβρουαρίου 2024, από <https://concept.journals.villanova.edu/index.php/concept/article/download/302/265/302>

Elizabeth Vassiliades (2005), *Solitary Confinement and International Human Rights: Why the U.S. Prison System Fails Global Standards*, σελ. 73

Robert Johnson, Ania Dobrazanska, Seri Palla (2005), *The American Prison in Historical Perspective: Race, Gender and Adjustment*, ερευνητική εργασία, American University, ανακτήθηκε 5 Φεβρουαρίου 2024, από https://samples.jblearning.com/0763729043/Chapter_02.pdf

United States Bureau of Prison (εκδ.) (1949), *Handbook: of Correction Institution Design and Construction*, σελ 21, ανακτήθηκε 5 Φεβρουαρίου 2024, από https://books.google.gr/books?id=G4BYAAAMAAJ&printsec=frontcover&hl=el&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false

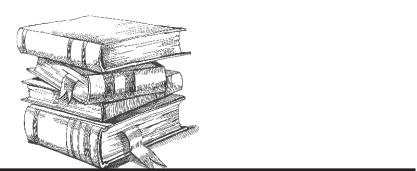
Eastern State Penitentiary, *Time Line*, ανακτήθηκε 5 Φεβρουαρίου 2024, από <https://www.easternstate.org/research/history-eastern-state/timeline>

IT'S HISTORY (2023), *Philadelphia's Mega Prison / Eastern State Penitentiary*, [Video], YouTube, ανακτήθηκε 5 Φεβρουαρίου 2024, από https://www.youtube.com/watch?v=agEWPmSX_Z0&ab_channel=IT%27SHISTORY

Harry E. Allen, Edward J. Latessa, Bruce S. Ponder (2019), *Corrections in America An Introduction*, εκδ. Pearson education, σελ. 32

travelthruhistory (2014), *Eastern State Penitentiary – Philadelphia, PA – Travel Thru History*, [Video], YouTube, ανακτήθηκε 5 Φεβρουαρίου 2024, από https://www.youtube.com/watch?v=nJRJxZm41o&ab_channel=travelthruhistory

Eastern State Penitentiary (2010), *Eastern State Penitentiary in 1929*, [Video], YouTube, ανακτήθηκε 5 Φεβρουαρίου 2024, από https://www.youtube.com/watch?v=jcN0lhDiw-U&ab_channel=EasternStatePenitentiary

FingerLakes1.com, Inc. (2021), *Auburn Correctional Facility... Our Finger Lakes History*, [Video], YouTube, ανακτήθηκε 5 Φεβρουαρίου 2024, από https://www.youtube.com/watch?v=WQdqvNPYQK8&ab_channel=FingerLakes1.com%2CInc.

Rodin Evans (2011), *The Fabrication of Virtue: English Prison Architecture, 1750-1840*, εκδ. Cambridge University Press,

Κουστή Αστέρ, Λάμπρο Ανδρέας, Μπαρέ Γιαννάκης, Μαχμουταϊ Κλαούντιο (2014), *Η Αρχιτεκτονική των Φυλακών*, ερευνητική εργασία, ανακτήθηκε 17 Φεβρουαρίου 2024, από https://issuu.com/46gel_athinwn/docs/2014_a2_2_080ad8704d9f8b

Emily Lodato (2014), *Redefining the Prison Milieu*, ερευνητική εργασία, Syracuse University, ανακτήθηκε 17 Φεβρουαρίου 2024, από https://surface.syr.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1265&context=architecture_tpreps

Simon Burge (2023), *What are the Different Types of Prisons?*, ανακτήθηκε 10 Μαρτίου 2024, από <https://securityjournaluk.com/different-types-of-prisons/>

Sainte Anastasie, *Οι 13 τύποι φυλακών (και οι ψυχικές επιπτώσεις τους)*, ανακτήθηκε 10 Μαρτίου 2024, από https://el.sainte-anastasie.org/articles/psicologa-forense-y-criminalstica/los-13-tipos-de-prisiones-y-sus-efectos-psquicos.html?fbclid=IwAR3D8p7HmntoDIbFb49NEVnzITWG7_sUzskdaue_YPmbXHhQgdYgs2yTsl

Crime Museum, *Types of Prisons*, ανακτήθηκε 10 Μαρτίου 2024, από <https://www.crimemuseum.org/crime-library/famous-prisons-incarceration/types-of-prisons/>

The Annie E. Casey Foundation (2020), *Juvenile detention explained*, ανακτήθηκε 10 Μαρτίου 2024, από <https://www.aecf.org/blog/what-is-juvenile-detention>

Κατσογιάννη Σταυρούλα, *Αγροτικές φυλακές- Ξεπερασμένες ή Αναγκαίες*, ανακτήθηκε 10 Μαρτίου 2024, από <https://www.urbanpoint.gr/%CE%B1%CE%B3%CF%81%CE%BF%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%B5%CF%83-%CF%86%CF%85%CE%BB%CE%B1%CE%BA%CE%B5%CF%83-%CE%BE%CE%B5%CF%80%CE%B5%CF%81%CE%B1%CF%83%CE%BC%CE%B5%CE%BD%CE%B5%CF%83-%CE%AE-%CE%B1%CE%BD/>

Marayca Lopez (2024), *How to build for success: prison design and infrastructure as a tool for rehabilitation*, Penal Reform International, ανακτήθηκε 10 Απριλίου 2024, από <https://www.penalreform.org/blog/build-success-prison-design-infrastructure-tool-rehabilitation/>

Jim Lewis (2009), *Behind Bars... Sort Of*, NYTimes, ανακτήθηκε 10 Απριλίου 2024, από <https://www.nytimes.com/2009/06/14/magazine/14prisons-t.html>

World-architects, *Leoben Center of Justice*, ανακτήθηκε 10 Απριλίου 2024, από <https://www.world-architects.com/en/hohensinn-architektur-graz/project/leoben-centre-of-justice>

Leoben Judicial Complex, σελ.179-181, ανακτήθηκε 10 Απριλίου 2024, από <https://casestudies.uli.org/wp-content/uploads/2016/06/Leoben-Judicial-Complex.pdf>

Elizabeth Thordson (2018), *Designing for Humanity*, design project, ανακτήθηκε 10 Απριλίου 2024, από <https://core.ac.uk/download/pdf/211310531.pdf>

Vox (2019), *How Norway designed a more humane prison*, [Video], YouTube, ανακτήθηκε 21 Απριλίου 2024, από https://www.youtube.com/watch?v=5v13wrVEQ2M&ab_channel=Vox

Ελένη Γκλίνου & Βεατρίκη Γαβριελάτου (2015), *Ανοικτή Φυλακή: μία χωρική προσέγγιση*, ερευνητική εργασία, ΑΠΘ, ΙΚΕΕ, , ανακτήθηκε 21 Απριλίου 2024, από <https://ikee.lib.auth.gr/record/339074?ln=el>

BBC (2019), *How Norway turns criminals into good neighbours*, ανακτήθηκε 21 Απριλίου 2024, από <https://www.bbc.com/news/stories-48885846>

Jessica Benko (2015), *The Radical Humaneness of Norway's Halden Prison*, NYTimes, ανακτήθηκε 21 Απριλίου 2024, από <https://www.nytimes.com/2015/03/29/magazine/the-radical-humaneness-of-norways-halden-prison.html>

By architecturenorway, *Halden prison*, ανακτήθηκε 21 Απριλίου 2024, από <https://doga.no/en/activities/design-and-architecture-in-norway/architecture/halden-prison/>

The Correspondent (2020), *Here's a radical idea that will change policing, transform prisons and reduce crime: treat criminals like human beings*, ανακτήθηκε 21 Απριλίου 2024, από <https://thecorrespondent.com/622/heres-a-radical-idea-that-will-change-policing-transform-prisons-and-reduce-crime-treat-criminals-like-human-beings>

HLM Arkitektur, *Halden Prison*, ανακτήθηκε 21 Απριλίου 2024, από <https://hlm.no/en/projects/halden-prison>

Six Norwegian prison, *Control and punishment*, ανακτήθηκε 21 Απριλίου 2024, από <https://www.sixnorwegianprisons.com/spaces/control>

7.2 Πηγές εικόνων

Εικ.1: <https://victorianweb.org/art/illustration/furniss/123.html>
Εικ.2: https://www.nytimes.com/2018/08/30/opinion/national-prison-strike-slavery-.html?em_pos=small&emc=edit_ty_20180831&nl=opinion-today&nl_art=8&nid=59332370emc%3Dedit_ty_20180831&ref=img&te=1
Εικ.2.1: https://el.wikipedia.org/wiki/Αιγυπτιακή_Βίβλος_των_Νεκρών
Εικ.2.2: <https://panoramadelart.com/mots-cles/art-antique-oriental>
Εικ.2.3: <https://goniaxalarosis.gr/2021/06/16/ο-κώδικας-του-χαμουρα-μπί-βαβυλώνα/>
Εικ.2.4: https://el.wikipedia.org/wiki/Ο_Θάνατος_του_Σωκράτη
Εικ.2.5: http://ellinonfilosofia.blogspot.com/2011/03/blog-post_9322.html
Εικ.2.6: https://aminoapps.com/c/eras-historicas/page/blog/o-coliseu-romano-ja-sediou-batalhas-navais/KeGL_EztMu0N27dnrRX22BNV5dLNdQmp57
Εικ.2.7: <https://www.bridgemanimages.com/en/noartistknown/the-mamertine-prison-rome-italy/engraving/asset/1019420>
Εικ.2.8: <http://www.mmdtkw.org/RT04-ImperialForums.html>
Εικ.2.9: https://es.wikipedia.org/wiki/Cárcel_Mamertina
Εικ.2.10: <https://www.romanoimpero.com/2010/05/carcere-mamertino.html?m=0>
Εικ.2.11: [http://www.searchengine.org.uk/dailyebook/The%20chronicles%20of%20Newgate%20\(1884\).pdf](http://www.searchengine.org.uk/dailyebook/The%20chronicles%20of%20Newgate%20(1884).pdf)
Εικ.2.12: <https://www.romanoimpero.com/2010/05/carcere-mamertino.html?m=0>
Εικ.2.13: <https://www.scriptureinstone.org/blog/mamertine-prison-rome>
Εικ.2.14: <https://www.studylight.org/encyclopedias/eng/tje/i/inquisition.html>
Εικ.2.15: <https://fineartamerica.com/featured/2-the-iron-virgin-granger.html?product=poster>
Εικ.2.16: <https://www.die-harzschaetzen.de/geschichte.html> ---- <https://fineartamerica.com/featured/man-being-tortured-on-the-rack-from-ken-welsh.html?product=art-print> ---- <https://www.gutenberg.org/files/65855/65855-h/65855-h.htm>
Εικ.3: <https://gr.pinterest.com/pin/451837775130911850/>
Εικ.3.1: [https://www.lookandlearn.com/history-images/M580380/Roman-](https://www.lookandlearn.com/history-images/M580380/Roman-London-or-Londinium-the-largest-city-in-Roman-Britain)

[London-or-Londinium-the-largest-city-in-Roman-Britain](https://www.lookandlearn.com/history-images/M580380/Roman-London-or-Londinium-the-largest-city-in-Roman-Britain)
Εικ.3.2: <https://www.gutenberg.org/cache/epub/46746/pg46746-images.html>
Εικ.3.3: https://stock.adobe.com/gr_en/images/ancient-front-view-of-newgate-old-gate-and-prison-in-london-high-heavy-strong-stone-medieval-edifice-created-by-wittcock-and-wimper-published-on-magasin-pittoresque-paris-1839/233745846
Εικ.3.4: The Project Gutenberg eBook of The Chronicles of Newgate; vol. I, by Arthur Griffiths.
Εικ.3.5: The Project Gutenberg eBook of The Chronicles of Newgate; vol. I, by Arthur Griffiths.
Εικ.3.6: The Project Gutenberg eBook of The Chronicles of Newgate; vol. I, by Arthur Griffiths.
Εικ.3.7: The Project Gutenberg eBook of The Chronicles of Newgate; vol. I, by Arthur Griffiths.
Εικ.3.8: The Project Gutenberg eBook of The Chronicles of Newgate; vol. I, by Arthur Griffiths.
Εικ.3.9: <https://www.gutenberg.org/files/28742/28742-h/28742-h.htm>
Εικ.3.10: <https://victorian-era.org/victorian-era-prisons.html>
Εικ.3.11: <https://theoldbailey.wordpress.com/2008/10/05/newgate-prison-plans-by-george-dance-to-be-adjusted-later/>
Εικ.3.12: https://en.wikipedia.org/wiki/Ruth_Bowyer --- <https://kids.britannica.com/students/assembly/view/166133>
Εικ.3.13: https://en.wikipedia.org/wiki/Charles_Hitchen
Εικ.3.14: <https://el.wikipedia.org/wiki/Διαφωτισμός>
Εικ.3.15: <https://www.torch.ox.ac.uk/event/enlightenment-and-conservatism-in-the-correspondence-of-the-verri-brothers>
Εικ.3.16: https://fr.wikipedia.org/wiki/Accademia_dei_Pugni
Εικ.3.17: <https://dynamight.net/death-penalty/>
Εικ.4: <https://www.behance.net/gallery/38205687/Isolation>
Εικ.4.1: <https://johnhoward.ca/history/biography-john-howard/>
Εικ.4.2: <https://photos.com/featured/1-john-howard-english-prison-reformer-print-collector.html?product=framed-print>

Εικ.4.3: <https://www.heritage-print.com/john-howard-1726-1790-1883-14849820.html>
Εικ.4.4: <https://www.ehu.eus/documents/1736829/3202683/10-Caro.pdf>
Εικ.4.5: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Works_of_Jeremy_Bentham_-_1843_-_Volume_1_-_Frontispiece.png
Εικ.4.6: <https://www.discogs.com/release/9577009-Belgrado-Panopticon-Vicious-Circle>
Εικ.4.7: https://www.greekarchitects.gr/site_parts/doc_files/206.15.08.pdf
Εικ.4.8: https://www.greekarchitects.gr/site_parts/doc_files/206.15.08.pdf
Εικ.4.9: Προσωπικό αρχείο
Εικ.4.10: Προσωπικό αρχείο
Εικ.4.11: [Evans_Bentham's%20Panopticon%20.pdf](https://www.prints-online.com/jeremy-benthams-panopticon-bed-designs-7178873.html)
Εικ.4.12: <https://www.prints-online.com/jeremy-benthams-panopticon-bed-designs-7178873.html>
Εικ.4.13: <https://gr.pinterest.com/pin/808185095643893489/>
Εικ.4.14: <https://en.wikipedia.org/wiki/Panopticon>
Εικ.4.15: <https://www.impantokratoros.gr/zeitgeist-d.el.aspx>
Εικ.4.16: <https://fineartamerica.com/featured/the-death-of-general-mercera-at-the-battle-of-princeton-jan-3-1777-john-trumbull.html?product=art-print>
Εικ.4.17: <https://federalism.org/encyclopedia/no-topic/franklin-benjamin/> --- <https://www.hmdb.org/m.asp?m=82038> --- [https://en.wikipedia.org/wiki/William_White_\(bishop_of_Pennsylvania\)](https://en.wikipedia.org/wiki/William_White_(bishop_of_Pennsylvania))
Εικ.4.18: <https://www.nottingham.ac.uk/manuscriptsandspecialcollections/collectionsindepth/archdeaconry/presentmentbills/protestant-dissent.aspx>
Εικ.4.19: <https://depositphotos.com/vector/exterior-view-slammer-four-small-walls-made-vintage-line-drawing-218060486.html>
Εικ.4.20: <https://akea2011.com/2013/02/13/arhitektonikifilakonapomonosis/>
Εικ.4.21: https://en.wikipedia.org/wiki/John_Haviland
Εικ.4.22: https://en.wikipedia.org/wiki/Eastern_State_Penitentiary
Εικ.4.23: https://en.wikipedia.org/wiki/Eastern_State_Penitentiary
Εικ.4.24: Προσωπικό αρχείο
Εικ.4.25: Προσωπικό αρχείο
Εικ.4.26: [\[isolated-prisoners-inside-the-worlds-first-penitentiary-364464/11-ph12-inmate-in-cell-alone-caning-chair/\]\(https://flashbak.com/benjamin-franklin-forced-enlightenment-on-isolated-prisoners-inside-the-worlds-first-penitentiary-364464/11-ph12-inmate-in-cell-alone-caning-chair/\)
Εικ.4.27: \[https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Eastern_State_Penitentiary_-_Cell_blocks_3.jpg\]\(https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Eastern_State_Penitentiary_-_Cell_blocks_3.jpg\)
Εικ.4.28: <https://quadralectics.wordpress.com/3-contemplation/3-6-asylums-and-prisons/>
Εικ.4.29: \[https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Eastern_State_Penitentiary_Floor_Plan_1836.png\]\(https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Eastern_State_Penitentiary_Floor_Plan_1836.png\)
Εικ.4.30: \[https://www.gr.ch/DE/institutionen/verwaltung/diem/hba/planen-bauen/wettbewerbe/Dokumente%20PW/6_DerLaufDerZeit.pdf\]\(https://www.gr.ch/DE/institutionen/verwaltung/diem/hba/planen-bauen/wettbewerbe/Dokumente%20PW/6_DerLaufDerZeit.pdf\)
Εικ.4.31: <https://philadelphiaencyclopedia.org/essays/eastern-state-penitentiary/>
Εικ.4.32: <https://www.legendsofamerica.com/eastern-state-penitentiary-philadelphia/>
Εικ.4.33: \[https://www.researchgate.net/figure/Figura-2-Casa-de-Correccion-San-Miguel-Roma_fig1_343406620\]\(https://www.researchgate.net/figure/Figura-2-Casa-de-Correccion-San-Miguel-Roma_fig1_343406620\)
Εικ.4.34: <https://akea2011.com/2013/02/13/arhitektonikifilakonapomonosis/>
Εικ.4.35: <https://digitalcollections.archives.nysed.gov/index.php/Detail/objects/41256>
Εικ.4.36: <https://akea2011.com/2013/02/13/arhitektonikifilakonapomonosis/>
Εικ.4.37: \[https://en.wikipedia.org/wiki/Auburn_system\]\(https://en.wikipedia.org/wiki/Auburn_system\)
Εικ.4.38: \[https://www.ebay.com/itm/326496982896?_trkparms=amclsrc%3DITM%26aid%3D1110006%26algo%3DHOMESPLICE.SIM%26ao%3D1%26asc%3D284134%2C283843%26meid%3D7003de81eccc46bab67ba5a7c89051c7%26pid%3D101224%26rk%3D4%26rkt%3D5%26sd%3D267037013130%26itm%3D326496982896%26pmt%3D0%26noa%3D1%26pg%3D2332490%26algv%3DDefaultOrganicWebV9BertRefreshRankerWithCassiniEmbRecallKatReco&_trksid=p2332490.c101224.m-1\]\(https://www.ebay.com/itm/326496982896?_trkparms=amclsrc%3DITM%26aid%3D1110006%26algo%3DHOMESPLICE.SIM%26ao%3D1%26asc%3D284134%2C283843%26meid%3D7003de81eccc46bab67ba5a7c89051c7%26pid%3D101224%26rk%3D4%26rkt%3D5%26sd%3D267037013130%26itm%3D326496982896%26pmt%3D0%26noa%3D1%26pg%3D2332490%26algv%3DDefaultOrganicWebV9BertRefreshRankerWithCassiniEmbRecallKatReco&_trksid=p2332490.c101224.m-1\)
Εικ.4.39: <https://postcardhistory.net/2019/06/inside-sing-sing-prison-and-the-mutual-welfare-league/>
Εικ.4.40: <https://www.ebay.co.uk/itm/134242022863>
Εικ.4.41: \[https://www.ebay.com/itm/235893248048?_trkparms=amclsrc%3DITM%26aid%3D1110006%26algo%3DHOMESPLICE.SIM%26ao%3D1%26asc%3D284134%2C284018%2C283843%26meid%3Daf1f027e9c6c427c\]\(https://www.ebay.com/itm/235893248048?_trkparms=amclsrc%3DITM%26aid%3D1110006%26algo%3DHOMESPLICE.SIM%26ao%3D1%26asc%3D284134%2C284018%2C283843%26meid%3Daf1f027e9c6c427c\)](https://flashbak.com/benjamin-franklin-forced-enlightenment-on-</p></div><div data-bbox=)

b6960d14c019b853%26pid%3D101224%26rk%3D4%26rkt%3D5%26sd%3D354397325690%26itm%3D235893248048%26pmt%3D0%26noa%3D1%26pg%3D2332490%26alg%3DDefaultOrganicWebV9BertRefreshRankeRWithCassiniEmbRecallKatReco&_trksid=p2332490.c101224.m-1

Εικ.4.42: https://en.m.wikipedia.org/wiki/File:State_Prison,_at_Sing_Sing,_New_York.jpg

Εικ.4.43: <https://www.semanticscholar.org/paper/Integrated-offender-administration-through-case-Preez-Nicolien/0132d40f4f58201dec0d95c7b5e850ec85b35d53>

Εικ.4.44: https://earth.google.com/web/search/Casa+Circondariale+di+Lucca/@43.8453683,10.4996893,24.45273729a,589.21903801d,35y,0h,0.0003897t,0r/data=CooBGIwSVgoIMHgxMmQ1ODM4ZWNIIN2RkOGUzOjB4NmRjYjc0NTk0MzUwYWQ2Mxklrk2-NOxFQCEViEPb1v8kQCobQ2FzYSBDaXJjb25kYXJpYWxlIGRplEx1Y2NhGAIGASImCiQJHxZsz9ISQ0ARAhSRu70LQ0AZmM6SOseSN0Ahkzo14dNwN0BCAggBOgMKATBCAggASgOI_____ARAA

Εικ.4.45: <https://from-bedroom-to-study.blogspot.com/2012/11/the-extensive-evidence-of-credible.html>

Εικ.4.46: https://earth.google.com/web/search/Presidio+Modelo/@21.87750124,-82.76614686,22.45947207a,655.10293262d,35y,0h,0t,0r/data=Cn4aUBJKCiUweDhmMzJmYWNIIN2RkOGUzOjB4NmRjYjc0NTk0MzUwYWQ2Mxklrk2-NOxFQCEViEPb1v8kQCobQ2FzYSBDaXJjb25kYXJpYWxlIGRplEx1Y2NhGAIGASImCiQJHxZsz9ISQ0ARAhSRu70LQ0AZmM6SOseSN0Ahkzo14dNwN0BCAggBOgMKATBCAggASgOI_____8BEAA

Εικ.4.47: <https://en.wikipedia.org/wiki/Panopticon>

Εικ.4.48: https://www.gr.ch/DE/institutionen/verwaltung/diem/hba/planen-bauen/wettbewerbe/Dokumente%20PW/6_DerLaufDerZeit.pdf

Εικ.4.49: https://earth.google.com/web/search/Luther+Unit/@30.26168404,-96.05684145,59.78478166a,717.39115482d,35y,0h,0t,0r/data=CiwiJgokCVYYFsQh4TVAER_4re8l4DVAGWs2uTDGsFTAlfpgU-hKsVTAQgIIAToDCgEwQgIIAEoNCP_____wEQAA

Εικ.4.50: <https://akea2011.com/2013/02/13/arhitektonikifilakonapomonosis/>

Εικ.4.51: <https://earth.google.com/web/search/halden+prison/@59.14033685,11.28667163,44.84078867a,1137.46738918d,35y,0h,0t,0r/data=CiwiJ>

[gokCRAqnTyOQz5AEV3p8mFtQj5AGXSBhINRA1jAlZh7ihH1A1jAQgIIAToDCgEwQgIIAEoNCP_____wEQAA](https://www.amc-archi.com/article/hlm-arkitektur-erik-moller-arkitektur-centre-penitentiaire-halden-norvege.50758)

Εικ.4.52: <https://www.amc-archi.com/article/hlm-arkitektur-erik-moller-arkitektur-centre-penitentiaire-halden-norvege.50758>

Εικ.4.53: <https://zabavatut.ru/interesnoe/27-jetazhnaja-tjurma-neboskreb-v-chikago-13-fo>

Εικ.4.54: <https://rikers.cityofnewyork.us/wp-content/uploads/JITF-Design-Working-Group-2017-11-30.pdf>

Εικ.4.55: <https://archimaps.tumblr.com/post/172323513697/projected-plan-for-a-prison-loos>

Εικ.4.56: https://en.wikipedia.org/wiki/Penal_labour

Εικ.4.57: <https://paris-projet-vandalisme.blogspot.com/2020/03/histoire-de-saint-lazare-leproserie.html>

Εικ.4.58: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:FremantlePrisonCell.jpg>

Εικ.4.59: <https://in.pinterest.com/pin/548735535867113833/>

Εικ.4.60: <https://akea2011.com/2013/02/13/arhitektonikifilakonapomonosis/>

Εικ.4.61: <https://opcglobalnewsandmedia.com/2018/01/the-execution-of-william-joyce-lord-haw-haw-at-wandsworth-prison-in-1946-by-giovanni-distefano/>

Εικ.4.62: Λιούζα Αγγλαΐα & Σωτηρίου Ευαγγελία (2022), Χώροι Εγκλεισμού: η αρχιτεκτονική του εγκλεισμού, ερευνητική εργασία, ΑΠΘ, ΙΚΕΕ, ανακτήθηκε 21 Απριλίου 2024

Εικ.4.63: Λιούζα Αγγλαΐα & Σωτηρίου Ευαγγελία (2022), Χώροι Εγκλεισμού: η αρχιτεκτονική του εγκλεισμού, ερευνητική εργασία, ΑΠΘ, ΙΚΕΕ, ανακτήθηκε 21 Απριλίου 2025

Εικ.4.64: Λιούζα Αγγλαΐα & Σωτηρίου Ευαγγελία (2022), Χώροι Εγκλεισμού: η αρχιτεκτονική του εγκλεισμού, ερευνητική εργασία, ΑΠΘ, ΙΚΕΕ, ανακτήθηκε 21 Απριλίου 2026

Εικ.4.65: Λιούζα Αγγλαΐα & Σωτηρίου Ευαγγελία (2022), Χώροι Εγκλεισμού: η αρχιτεκτονική του εγκλεισμού, ερευνητική εργασία, ΑΠΘ, ΙΚΕΕ, ανακτήθηκε 21 Απριλίου 2025

Εικ.4.66: <https://content.aia.org/sites/default/files/2016-09/AAJ-Justice-facilities-review-2013.pdf>

Εικ.4.67: Λιούζα Αγγλαΐα & Σωτηρίου Ευαγγελία (2022), Χώροι Εγκλεισμού: η

αρχιτεκτονική του εγκλεισμού, ερευνητική εργασία, ΑΠΘ, ΙΚΕΕ, ανακτήθηκε 21 Απριλίου 2025

Εικ.4.68: <https://www.dailymail.co.uk/news/article-2297271/Alcatraz-final-days-revealed-new-photos-released-50th-anniversary-prison-closing.html>

Εικ.4.69: <https://nit.com.au/30-05-2023/6145/over-representation-of-aboriginal-people-in-new-south-wales-prisons-highest-on-record>

Εικ.4.70: https://www.rgb.net/wp-content/uploads/2020/03/Rhode_Island_Medium_Security_Adult_Correctional_Institution_006.jpg

Εικ.4.71: <https://www.archdaily.com/927544/minimum-security-prison-of-nanterre-lan-architecture/5db9ec483312fd7c7e000422-minimum-security-prison-of-nanterre-lan-architecture-photo>

Εικ.4.72: <https://www.archdaily.com/882562/juvenile-detention-educational-facility-combas-architectes/59f6cff6b22e3853b80001a0-juvenile-detention-educational-facility-combas-architectes-photo>

Εικ.4.73: <https://www.ajv.sid.be.ch/fr/start/themen/erwachsenen--und-jugendvollzug/justizvollzugsanstalt-witzwil.html>

Εικ.4.74: <https://www.gettyimages.be/fotos/los-teques-prison>

Εικ.4.75: <https://archello.com/fr/project/psychiatric-hospital>

Εικ.5: <https://gr.pinterest.com/pin/432134526726077658/>

Εικ.5.1: <https://www.goodbookofprisons.com/woodhill/>

Εικ.5.2: <https://www.big.at/projekte/justizzentrum-leoben>

Εικ.5.3: <https://ikee.lib.auth.gr/record/338109?ln=el&fbclid=IwAR2Ew9Dh9qORZRwVFO0AGdeAUnISEv-To5a9H6sGQH5OU68b7sH-HaVhbcM>

Εικ.5.4: Λιούζα Αγγλαία & Σωτηρίου Ευαγγελία (2022), Χώροι Εγκλεισμού: η αρχιτεκτονική του εγκλεισμού, ερευνητική εργασία, ΑΠΘ, ΙΚΕΕ, ανακτήθηκε 21 Απριλίου 2024

Εικ.5.5: Λιούζα Αγγλαία & Σωτηρίου Ευαγγελία (2022), Χώροι Εγκλεισμού: η αρχιτεκτονική του εγκλεισμού, ερευνητική εργασία, ΑΠΘ, ΙΚΕΕ, ανακτήθηκε 21 Απριλίου 2025

Εικ.5.6: <https://www.world-architects.com/en/hohensinn-architektur-graz/project/leoben-centre-of-justice>

Εικ.5.7: <https://www.world-architects.com/en/hohensinn-architektur-graz/project/leoben-centre-of-justice>

Εικ.5.8: <https://www.world-architects.com/en/hohensinn-architektur-graz/>

project/leoben-centre-of-justice

Εικ.5.9: <https://www.world-architects.com/en/hohensinn-architektur-graz/project/leoben-centre-of-justice>

Εικ.5.10: <https://www.world-architects.com/en/hohensinn-architektur-graz/project/leoben-centre-of-justice>

Εικ.5.11: <https://www.world-architects.com/en/hohensinn-architektur-graz/project/leoben-centre-of-justice>

Εικ.5.12: <https://ikee.lib.auth.gr/record/338109?ln=el&fbclid=IwAR2Ew9Dh9qORZRwVFO0AGdeAUnISEv-To5a9H6sGQH5OU68b7sH-HaVhbcM>

Εικ.5.13: https://earth.google.com/web/search/halden+prison/@59.14033685,11.28667163,44.84078867a,1137.46738918d,35y,0h,0t,0r/data=CiwiJgokCRaqnTyOQz5AEV3p8mFtQj5AGXSBhINRA1jAlZh7ihH1A1jAQgIIAToDCgEwQgIIAEoNCP_____wEQAA

Εικ.5.14: <https://ikee.lib.auth.gr/record/338109?ln=el&fbclid=IwAR2Ew9Dh9qORZRwVFO0AGdeAUnISEv-To5a9H6sGQH5OU68b7sH-HaVhbcM>

Εικ.5.15: <https://ikee.lib.auth.gr/record/338109?ln=el&fbclid=IwAR2Ew9Dh9qORZRwVFO0AGdeAUnISEv-To5a9H6sGQH5OU68b7sH-HaVhbcM>

Εικ.5.16: <https://ikee.lib.auth.gr/record/338109?ln=el&fbclid=IwAR2Ew9Dh9qORZRwVFO0AGdeAUnISEv-To5a9H6sGQH5OU68b7sH-HaVhbcM>

Εικ.5.17: <https://ikee.lib.auth.gr/record/338109?ln=el&fbclid=IwAR2Ew9Dh9qORZRwVFO0AGdeAUnISEv-To5a9H6sGQH5OU68b7sH-HaVhbcM>

Εικ.5.18: <https://ikee.lib.auth.gr/record/338109?ln=el&fbclid=IwAR2Ew9Dh9qORZRwVFO0AGdeAUnISEv-To5a9H6sGQH5OU68b7sH-HaVhbcM>

Εικ.5.19: <https://eu.detroitnews.com/story/news/special-reports/2019/10/10/norway-prison-model-fixing-mental-illness-problems-michigan-prisons/1504226001/>

Εικ.5.20: <https://www.ow.gr/living/ti-mas-didaskei-gia-tin-timoria-i-filakiton-5-asteron-sti-norvigia/>

Εικ.5.21: <https://gr.pinterest.com/pin/805651820829167019/>

Εικ.5.22: <https://www.nytimes.com/2015/03/29/magazine/the-radical-humaneness-of-norways-halden-prison.html>

Εικ.5.23: <https://jethrojeff.com>

Εικ.5.24: <https://gr.pinterest.com/pin/476748310528143041/>

Εικ.5.25: <https://eu.detroitnews.com/story/opinion/editorials/2019/10/13/>

editorial-look-norway-true-prison-reforms/3932394002/

Εικ.5.26: <https://imrp-dpp.media.uconn.edu/wp-content/uploads/sites/3351/2022/06/5-24-22-The-Norwegian-and-CT-Prison-Systems-1.pdf>

Εικ.5.27: <https://gr.pinterest.com/pin/215046950929186903/>

Εικ.5.28: https://www.huffingtonpost.gr/entry/pos-e-norveyia-schediase-ten-pio-anthropine-felake-ston-kosmo_gr_5cb4af60e4b098b9a2d7d87f

Εικ.5.29: <https://ikee.lib.auth.gr/record/338109?ln=el&fbclid=IwAR2Ew9Dh9qORZRwVFO0AGdeAUnISEv-To5a9H6sGQH5OU68b7sH-HaVhbcM>

Εικ.5.30: <https://limassoltoday.com.cy/koinonia/oi-fylakes-sti-norvigia/>

Εικ.5.31: <https://ikee.lib.auth.gr/record/338109?ln=el&fbclid=IwAR2Ew9Dh9qORZRwVFO0AGdeAUnISEv-To5a9H6sGQH5OU68b7sH-HaVhbcM>

Εικ.5.32: https://www.huffingtonpost.gr/entry/timoria-e-sofronismos-pos-e-norveyia-katafere-na-metatrepsei-toes-eyklematies-se-kaloes-yeitones_gr_5d25cc06e4b0cfb595fe7c29

Εικ.5.33: <https://limassoltoday.com.cy/koinonia/oi-fylakes-sti-norvigia/>

Εικ.5.34: <https://ikee.lib.auth.gr/record/338109?ln=el&fbclid=IwAR2Ew9Dh9qORZRwVFO0AGdeAUnISEv-To5a9H6sGQH5OU68b7sH-HaVhbcM>

Εικ.5.35: <https://ikee.lib.auth.gr/record/338109?ln=el&fbclid=IwAR2Ew9Dh9qORZRwVFO0AGdeAUnISEv-To5a9H6sGQH5OU68b7sH-HaVhbcM>

Εικ.5.36: <https://limassoltoday.com.cy/koinonia/oi-fylakes-sti-norvigia/>

Εικ.5.37: <https://www.sixnorwegianprisons.com/spaces/rehabilitation.html>

Εικ.5.38: <https://www.world-architects.com/en/hohensinn-architektur-graz/project/leoben-centre-of-justice>

Εικ.5.39: <https://limassoltoday.com.cy/koinonia/oi-fylakes-sti-norvigia/>

Εικ.5.40: <https://www.world-architects.com/en/hohensinn-architektur-graz/project/leoben-centre-of-justice>

Εικ.5.41: <https://en.wikipedia.org/wiki/Bastøy>

Εικ.5.42: <https://www.aftenposten.no/norge/i/y4Vd7R/da-den-nye-ledelsen-skulle-rydde-opp-paa-bastoy-ble-det-nytt-opproer-alle-er-redde-for-aa-bli-utsatt-for-hevn>

Εικ.5.43: <https://www.businessinsider.com/bastoy-prison-tour-2014-10>

Εικ.5.44: <https://www.weforum.org/stories/2017/06/this-norwegian-prison-is-the-nicest-in-the-world/>

Εικ.5.45: <https://www.abc.es/tecnologia/redes/20131114/abci-prison-comoda-mundo-201311140912.html>

Εικ.5.46: <https://www.tilestwra.com/i-oreoteri-filaki-tou-kosmou/>

Εικ.5.47: <https://www.aftenposten.no/norge/i/5Gv0pe/bastoy-varsler-henges-ut-av-fagforeninger-i-intern-e-post-anklages-for-aa-ha-som-maal-aa-sverte>

Εικ.5.48: <https://no.pinterest.com/pin/566961040593499655/>

Εικ.5.49: <https://pulitzercenter.org/stories/bastoy-prison-creating-good-neighbors>

Εικ.5.50: <https://www.thinkglobalhealth.org/article/how-norways-prisons-have-weathered-pandemic>

Εικ.5.51: https://ikee.lib.auth.gr/record/338109/files/PAPAKOSTA_ARTEMIS.pdf

Εικ.5.52: <https://edition.cnn.com/2012/05/24/world/europe/norway-prison-bastoy-nicest/index.html>

Εικ.5.53: https://ikee.lib.auth.gr/record/338109/files/PAPAKOSTA_ARTEMIS.pdf

Εικ.5.54: https://ikee.lib.auth.gr/record/338109/files/PAPAKOSTA_ARTEMIS.pdf

Εικ.5.55: https://ikee.lib.auth.gr/record/338109/files/PAPAKOSTA_ARTEMIS.pdf

Εικ.5.56: <https://www.newmoney.gr/roh/palmos-oikonomias/oikonomia/se-autes-tis-fylakes-tis-vorβηγίας-oi-k/>

Εικ.5.57: <https://www.travelgirl.gr/tag/νησί-μπαστόι-νορβηγία/>

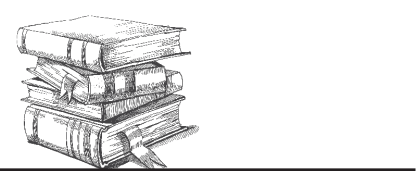
Εικ.5.58: <https://www.op.no/bastoy/horten/nyheter/romte-fra-bastoy-i-stjalet-jolle-na-haner-han-politiet-pa-facebook/s/5-36-636254>

Εικ.5.59: <https://www.motherjones.com/criminal-justice/2017/07/north-dakota-norway-prisons-experiment/>

Εικ.5.60: <https://www.thinkglobalhealth.org/article/how-norways-prisons-have-weathered-pandemic>

Εικ.5.61: <https://www.thinkglobalhealth.org/article/how-norways-prisons-have-weathered-pandemic>

Εικ.5.62: https://ikee.lib.auth.gr/record/338109/files/PAPAKOSTA_ARTEMIS.pdf

Εικ.5.63: <https://www.independent.co.uk/news/world/europe/inmate-escapes-from-picturesque-island-prison-in-norway-using-surfboard-and-a-toy-shovel-10445607.html>

Εικ.6: <https://gr.pinterest.com/pin/577727458489883142/>

Εικ.7: <https://freeimage.host/i/drawing-book-sketch-book-965e1a3b9bf8872aa56a292be3eebaea.iwZKAB>

